

SOKFÉLE.

ÍRÁ 'S EGYBE SZEDÉ

SÁNDOR ISTVAN.

HATODIK DARAB.

GYÖRÖTT
STREIBIG JÓSEF BETÖIVEL.

1799.

20 K F E L E

IN 2 F E A R T H

2 A N D O R 1 2 3 4 5

W I T H I N 1 2 3 4 5

O T T O

2 3 4 5 6 7 8 9 1 0 1 1 1 2

1. *Az Irásról és Nyomtatásról.*

Az első Betűk tsupán a Dolgoknak Képeik valának. Így a Napot egy egész Karika, a Hóladat egy fél Karika, 's a Vízet egy pár fekvő 's habos Vonások jelentették. De minthogy ezen Képek elégtelenek valának mindennek kimagyarázására, úgy osztán a Hangoknak Jeleik vagyis a Betűk kigondoltattak. Ezeknek az első Feltalálók vala bizonyos Fénitziabéli, vagy mások szerint Egyiptomí, Tót, Taut, 's Hermes nevű tudós Ember. Ő jelentt meg velek először a maga Hazájában a Vizözön után való 150dik Esztendőben, honnan azután az Irás általvitetett Arab, Káld, és Szeretsen országba. Kádmus 's a Pelagusok Görögországba és Látziomba hozták magokkal, hol azt a Tuskusok felkapták Korinti Demarattól 's Aborigyinesek Arkádiai Evandertől, így osztán lassanként elterjedett az Irás az

Európának éjszaki Részére. Az első Fénitziai vagy Egyiptomi Betűkből származtak idő múlva a Zsidó, Görög, Deák, és Gothus vagyis a Német Betűk. A régi Kun-Szittyai Betűket, *Litteras Hunno Scythicas*, Bél Mátyás ugyan közlötte velünk azon Munkájában, melly illy nevet visel: *De vetere Litteratura Hunno Scythica Exercitatio. Lipsiae 1718.* de ha valóban azok e az előhozott Betűk, arról méltán kételkednek fokban. — Eleinte az Írásra tsupán a Kősziklák szolgáltak, azután Értz, Fa, Viasz, Elefánt-tetem, Fák Bőre 's Levele, tengeri Tsigateknyők, Gyólts, 's Vadak Bőre; végre Pergamen vagyis Hártiabőr, Egyiptomi Nád-Papiros, Gyapott-Papiros, 's Rongy-Papiros. Pergamen, mivel Pergamóban találtatott fel, ez okból így neveztetett. Egyiptomi Papiros, melly Egyiptomban bizonyos Nádnak a Leveleiből készítettett, fokkal régiebb a Pergamennél. A Gyapottból való Papiros 9dik Században kezdett készítettetni. Az ő tellyes Megszűnése esik a 12dik Századba. A Rongyokból való mostani Papirosunk, a mint a Tudósok tartják, 13dik Században találtatott fel, de a legrégebb Próbák mégis mind tsak a 14dik Századnak elejéből valók. A Sinaiak az ő Papirosokat *Bambus* Nádból tsinálják. *)

*) Minden bizonnyal a mi Nádunkból is Papiros szint-
 úgy készülhetne. Sőt egy két tudós Német ké-
 zfi-

Az a mienknél nagyobb és finomabb, de csak egy felől irattathatik. — A Régiek az Írásra éltek több-félékkel. A KÖ 's Értz Írásra Vésővel, a Fa 's Viasz Írásra pedig Stilussal azaz Író-vefszfővel. A Papiros Írásra eleinten Náddal éltek, melly a mostani Író-tollunk módjára fel hasíttatott. Ez ilyen Náddal még most is irnak a Napkeletiek, de a Napnyugotiak a helyett a Lúdak, Hattyúk, 's Pávák Tollait választák magoknak. A Sinaiak Etsettél irnak. — A régiek Téntájok jobb vala a mostaninál. Az igen sűrű lehetett, mert a Betűk még most is egészen fel emelve 's kiálva látszatnak. A mi Téntánkat idővel a Gálitzkő vörössé teszi. — A Könyvnyomtatás, a Tudományoknak legfőbb Elősegítője, hol, mikor, és kitől találtatott fel, valóban méltó tudtunkra. Hogy ez a Mesterség, amint most Európában gyakoroltatik, nem Sinában, hanem a szomszéd Német országban találtatott fel, az immár bizonyos. Mert a Sinaiak, ha elébb is nyomtattak Könyveket, azokra soha nem éltek sem öntött, sem mozdítható Betűkkel. Immár közel lesz 200 Esztendő, hogy Straszburgról, Harlemről, és Maintzról, 1430-dikről, 1440-dikről, 's 1457-dikről, Gutenbergről,

szített már holmi gaz Fűvekből, Szalmából, Szénából, 's Falevelekből is jóféle Papirost.

Costerről, és *Faustról* Vetekedés vagy on, 's a *Dolog* még fints egészen kivégezve. *Schöpflin* *Straßburgnak*, *Meermann* *Harlemnek*, 's *Heinecke* *Maintz*-nak tulajdonítja ezen *Mesterségnek* *Feltalálását*. De mint hogy minden *Mesterséget* három felől lehet tekintenünk, ugymint mikor kezdetik, mikor miveltetik, és mikor tétetik tökéletessé, úgy ha a *Nyomtatást* is ez a három tudós *Ember* ilyenképen tekintette volna, igen könnyen meg egyezhetett volna egymással. A *Nyomtatásnak* az *Előjátéka* e vala. A *Játék-Kártya* 1300-dik, vagy mások szerént 1370-dik *Észtendő* körül találtatott fel. Erre a rajzolat egy fa *Táblára* tsináltatott, 's *Késsel* a *Forma-metszőktől* kivágotott. Ez, midőn kész vala, *Festékkel* bé kenettetett, megnevesített *Kártya-papírossal* béterítettett, 's egy szarvból tsináltt *Dörgölővel* minden felől megnyomtatott, miglen a *Kép* a *Papíroson* kinyomódott. Azután bizonyos *Ember*ek ezen *Nyomtatványokat* magokhoz vették, 's azokat többféle *Festékkel* kivilágosították. A *Kártyák* után kezdtek némellyek a *Szente*eknek *Képeiket* is fára metszeni 's így nyomtatni. Hogy pedig kiki tudhassa, kit jelentsenek ezek a *Képek*, tehát gyakorta a *Szentnek* neve alól kimetszetett, 's azonkívül még *Sz. Írásból* *Épületre* való valamelly *Textus* vagy más ájtatos 's ajánló *Mondás*. Így bizonyos *Sz. Kristófnak* *Jé-*

zuffal való akkori Képén ez az Alólírás olvastatik: *Cristoferi faciem die quacunq̃ tueris, Illa nempe die morte mala non morieris. Millesimo CCCCXX tertio.* Laffanként a Képeknek ezen Textusaik 's Mondásaik meg hosszabbodtak, 's több ilyen Kép Könyv módjára öszve kötöttetett. Azután a Mellyék-írás különös Táblákra metszetett, 's a Képeknek által ellenökbe helyheztetett. Végre a Képeknél többre betsültetett, 's a Nyomtatott Képek tsupán a Könyveknek Tzifráikká lettek. Ezen Előjátékit a Nyomtatásnak azon Darabok, bizonyítják, mellyeket szerteszéltt a Könyvesházakban 's Gyűjteményekben találtak, vizgáltak, öszve hasonlítottak, 's nékünk nagy fáradsággal le irtak egynehány Tudósok.

2 Az Égben való Hajózásról.

Ez a Mesterség, mellynek a neve Németben *Aeronautik* és *Aerostatik*, 's melly által az Égben, *) valamint a Vizben, lehet hajózni, már régen lehetségesnek tartatott, **) de Próbák az Állítás-

A 4

nak

*) Aer Magyarúl Ég. Így neveztetik a legrégibb Magyar Könyvekben 's Kéziratokban. Ahozképest szükségestelennek nézem a Levegő által való Magyarázatját. Coelum azonkívül is Mennynek mondatik.

**) *Dissertatio de artificio navigandi per aerem. aut. Lohmeier. Rintelii*

nak meg nem feleltek. Az első Próba, melly jól esett ki, 's mellyet a két testvér *Montgolfier* tett, 1783dikban Júniusnak 5dikén *Annonay*ban történt számtalan Emberek jelenlétekben, *) A Golyóbis Papirossal békelt Vássonból vala. Alatt egy Nyilást hagytak rajta, 's ebbe a meg gyújtott Szalma Lángjából való Gőzt botsátottak, ottan ottan egy Marok Gyapjat vetvén a Lángok közé. Minnekutánna ezzel a Gőzzel meg telt a Golyóbis, a benne zárt vékony Ég azt szerzé, hogy legottan fel emelkedett. *Charles* Párisi Tanítónak az jött eszébe, hogy a gyúlatható Eget, melly Vasból 's Gálitz Savából ered, venné segítségül. Ez által a szerentsés Találmánya által a *Montgolfierek*nek, úgy

1676. *Theſaurus rerum ſelectarum, magnarum, dignarum, utilium, ſuavium, pro generis humani ſalute oblatus.* aut. *Pegel* 1604. *Prodromodelle arte mirable.* Bergamo 1670. *Prodromopremeſſo all' arte maestra.* Francesco Lana. Breſcia 1670. *Viridarium ſacrae et profanae Eruditionis.* aut. Mendoza. Lugd. Bat. 1682. L. 4 Probl. 47. Ezeken kívül irtak az Égihajóról *Lauret*, *Schott*, *Fabri*, *Sturm*, *Leibnitz*.

*) Ezen Testvérek Papiros Fabrikások valának *Annonay*ban, 's a Természet Tudományjának nagy ſzeretői. Lásd *Faujas de St. Fond* nak ezen Dologról való Könyvét.

úgy szólván, az Ég Hajózásának Feltalálásában Riválisok lett. *) A legtöbb, legszébb, 's legnagyobb Próbákat tette *Blanchard*. Ő vala az az első 's egyetlen egy Ember, ki a levegő Egen által Ángoly országból Frantzia országba jött, vagyis a Tenger-fzorosza felett a Golyóbisával által repült. Többi között az Esés ellen valót is, *Falchiem*, *Parachute*, Ő találta fel 1785-dikben. — Már most az Ég Meghajózásának Tökélletességéhez egyéb nem hibázik, tsak az az egy Mód, miként adhaflon valaki az Égi Hajójának kedve szerént való Menést.

A 5

3.

*) A két Robert, azután Rozier és Blanchard Frantz országban, Lunardi Angoly országban, 's egyebek ezen Próbákat gyakran megújították. A megvékonyított Ég helyében a gyúlادható 's a Váfon helyében a bégyántározott Tafota választott. Említett Pilatre de Rozier első vala ki 1783dikben a Golyóbisával méréfzkedett fel emelkedni. Ez a nagy és tudós Ember azután 1785dikben az ő Égi Utazásában, mellyet a Frantz és Angoly ország között való Tenger fzórulat, az úgy nevezett Canalis, Pas de Calais felett akart tenni Romain nevű Társával, olly szerentsétlen vala, hogy a Magofsból Társával 's Golyóbisával együtt le esett.

3. *A Mátyás Királynak Budai Könyvesházáról.*

Ezt az említett Király 1476dik körül kezdte leginkább gyűjteni. A Könyveket belé Ázsiában 's Görög országban nagy költséggel szedette. Florentziában szüntelen négy Írót 's Budán harminztartatott, kik a Munkákat többnyire pergamenre másolták, 's végre királyi gyűrős Hollóval azokat megjelelték. Ezen öfzvegyűjtött akkori Könyveknek a Száma 50 ezernyinek mondatik. A Könyvesházat *Ugoletus*, *Fontius*, *Galeotus*, és Ragúzai *Felix* egymás után Őrzötték. Mátyásnak halála után II Ulászló 's a Fia Lajos a Könyvekkel nem gondolván, azoknak egy jó nagy Számát Tseheknek 's Bétsi Németeknek elajándékozták. 'S minthogy a Könyvesháznak a Gondja hova tovább mind rosszabbúl viseltetett, az Udvariak közül tsak az nem lopott belőle Könyveket, a ki nem akart. Minekutánna Buda Török kézbe került, a Könyvesház még inkább fogyton fogyott, Keresztyénektől 's Törököktől szüntelen fosztatván. Ugyan is vitettek Könyvek belőle Velentzébe, Berlinbe, Volfenbüttelbe, Dreszdába, Kostantzínápolyba. Én igen tsudálkozom, hogy a Zápolyiak közül sem Atya sem Fiú ezen Kintset nem iparkodott megmenteni, 's Erdélybe által vinni.

Mond-

Mondják, hogy Pázmán Péter a hátra való Budai Könyvekért 30,000 Forintot akart adni, de a Törökök még sem adták oda. Hidje, ki akarja. Meglehet, hogy akkor a Törökök a Könyveken jobban 's a Pénzen kevesebbet kaptak mint most. Végre 1686-dikban Budának Vízszavételével tsupán 290 Könyv jutott a Tsászfáriak Kezökbe, mellyek mind a Bétsi Tsászfári Könyvesházba béhozattak.

4. *Az Angoly Felfogadásokról.*

Sehultt az egész Világon semmiféle Nemzet nintsen, melly úgy szerezzen mindenre fel fogadni, valamint ezen Szigetiek. Ez ő nálok annyira Mó-diba jött, hogy mihent valaki valamin legkisebbet kételkedik, azonnal a másik azt mondja néki: *I lay any thing*. Én felfogadok, valamiben akar. Ha tehát az első reá áll, gyakorta a legtsekélyebb Dol-gokon fel fogadnak, mellyeknél nagy sommak játékra tétetnek. Olykor a Tivornyákban nagy és drága Tükrök kész akarva öfzve, törettetnek, tsak hogy az eltörött Darabokat meg számlálhassák, mellyekre felfogadtak, — Ama hires Fox felfoga-dott egyszer 1000 font Sterlingbe a legelső Fiá-kernek számára, ki az Ablak alatt, ahol akkor vala, el fogna menni. — Nem rég egy Ember Londonban 500 Font Sterlingbe olly balgata-gúl fel-fogadott, hogy az egész Esztendő által minden éj-jel.

jel egy más Házban fogna alunni. Ő a Dolgot igen meg bánta, 's már harmadik hólnap után eltökélle magát, hogy a felfogadott Pénzt kifüzetí, tsak hogy annak a mindennapi Nyughatatlanságának végét szakaszfza, melly Természet szerént ebből a bolond Felfogadásból eredett. Ő a Dolgot eleinte könnyűnek nézte, de az Ellen társa jól meg fontolta. — Hogy az Angolyoknak az Ő Felfogadásaikat Lovakra, Kutyákra, 's Kakasokra ne emlitem, valamint szinte a közel való Háborúra vagy Békeségre, azoknak fok balgatag Felfogadásaik közül tsak egyet akarok még elő hozni. Azt *Archenholz* 1773-dikba helyhezteti. A Kérdés azt a Lehetőséget illette, ha három Óra alatt lehetséges volna e: 40 Angoly Mérttföldet elnyargalni, 3 Légely Bort ki inni, 's 3 Leánynak az Övét fel óldani. A Felfogadás 50 Ginéből állott, mellyeket a Felváloló szerentsésen megis nyert. — Ez illyen Balgatagságok ellen nintsen semmi Törvény, mert belőlök senkinek Kára nem következik, ki vévén magának a Balgatagnak, ki gyakran mellettek Értékét, Egészségét, 's Életét kotzkára teszi. Még a Koldusok is, minthogy semmi Lovok nintsen, a Tetveikre fel fogadnak egymással Serben, hogy az Ő Tetvek szaporábban éri el a Tzélrt 's hamarább el nyargal, mint a másé.

5. *A Villámhárítóról.*

Akármelly újonkapó, *neugierig*, legyen is az Ember Természete szerént, akárminth szerezte különbben a Változást és Tserélést, olly fejes mégis rend szerént, ha az előre kapott Vélekedésiből valamit kéntelenítettik feláldozni. — Midőn a hasznos Himlő Béoltás Európába béhozattatott, azt hirdették felőle az Angolyok, hogy az Ördög találta volna fel, ki azt *Hiob*nak immár bé óltotta. Midőn az Orvos először az Érvágásról szóllott, a Gyávák kétség kívül azt kiáltották: Ez az Isten Hatalmába való Bényulás, mert a Vérünk ő tőle való, nekünk nem szabad azt magunknak elvenni. Midőn a Vizi-betegnek először a Hasát fel tsapolták, az Ostobák így szóllottak: Ez valóban az Isten Kisértése. Midőn a Villámhárító, *Blizableiter*, fel találtatott, hogy általa az Épületek 's azoknak Lakosaik a Villám Káraitól megmentetheffenek, az említett Értetlenek annak bölts Találóját szidták és káromlották, 's így szóllamlottak meg: Ez valóban a Menyő Urának való Hátár-tevés. — Ezen ótsó, de igen hasznos Szerfsámnak a Találója ama nem régen meghaltt Éjamerikai Tudós *Franklin*. 'S minthogy Protestáns vala, ez okból a feltalált Villámhárítóját némelly Országokban, hol még nem olly nagy a Derülés, hogy

min-

minden Ember Válogatás nélkül szerettefsék mint Atyafi, Eretneki Rúdnak nevezték. — Hogy egynehány Efztendő előtt az első Hárítók Florentziában, Tufzánói Hertzezségnek ama szép és népes Fővárosában többféle Épületeken fel állittattak, a támadott első Égi-Háborúkor fok ezer Ember, okos és gyáva, az Útfára ki tódúlt, hogy a Foganatjokat meg láthassák. A Gyávák közül vala egy ottan Eső-ellenzővel, *Parapleuvel*. Láffuk hát, ugymond, ha az Eretnek a vas Rúdjával a Villámnak ellent állhat e? Én azt tartom, hogy ez az Istennek nem tétzhetik, mert másként a Villámot minek teremttette? — Egy az Okosak közül, ki mellette állott, mond néki: Barátom, tenéked nints Efzed! Mert ha Véteknek tartod a Villám háritását, tehát Véteknek tarthatod az Eső háritását is Szerfzámoddal. A Villámnak 's Esőnek egy Ura vagyon. — Az alatt a Villám hirtelen leüt, 's minnyájok láttára a Hárítón le fut a Földbe, a héján, hogy az Épületet érte volna. Akkor a Gyávák el pirúlván, haza ballagtak okosfabbán. Azólta a Hárítót nem nevezik többé Eretneki Rúdnak.

6. A Korákokról.

Ezen Nemzet Szibír ország végén a Kamotsa Félzigeten fellyül a Tsutzkik, Tungusok, és Jakútok közt a Penzsinai Tenger Keble felett kü-
lő-

lönösön lakik, 's még eddig az Oroszok az Igájok alá azt egészen meg nem hódíthatták. A Tsutzik, kik a Jeges Tenger felé laknak Szibír országnak leg szélsőbb szegletében a Korákok Tartományján túl, még eddig szabadok, de a Kamotsaiak, Tungusok, és Jakútok az Orosz Birodalomnak immár adózó Jobbágyi. Ezen Korákok tsak nem egészen szakállatlanok. Ámbátor pogányok vagyis meg nem keresztelttek, de mégis semmi Bálványok nintsen, 's tsupán egy teremtő és mindenható Istent esmérnek, kihez, midőn Vadászatra vagy Halászatra mennek, áldásért könyörögnek. Azomban nekik is az Ő Sámányik 's Jósaiak szint úgy meg vannak. Ezen Nemzetbéliek a Kunyhóikat nem a Föld színén építik, valamint egyéb Kún és Tatár Népek, hanem a Levegőben négy fa Oszlop felett, valamint némelly Amerikaiak, mellyekbe lajtorjákon fel másznak. Felettebb tisztátalanok, mert nem tsak otthon teszik szükségöket a Kalyibáikban egy fa Tsöbörbe, mellyet tsak akkor visznek ki, ha egyszer immár tele van, hanem vízfza jövőn vele, azt inni való tiszta Vizzel tele hozzák. Egy egész Familia tsupán egy nagy Pakrótz alatt meztelenül együtt hever. Az Oroszok, kik velek kereskednek, hoznak nekik többi Árúik között bizonyos Gombákat, mellyek Oroszországban nyólnak, 's oroszúl *Muchamor*

Gom-

Gombáknak neveztetnek. *Muchamor* annyit tesz mint Légyölő. Azokat Rókák, Nyusztok, 's Vidrák Bőröknek tseréjekkel megszerzik magoknak a Korákok, kihezképest a Gazdagabbak télre mindég jó Takarmányt készítnék magoknak belőlök. Ha tehát Ünnepet akarnak ülni, avagy jó Napot magoknak tenni, legottan ezen Gombákra vizet öntenek, azután meg főzik, 's végre a főtt Vizzel részegítik magokat. Akkor a Szegényebbek, kik ezen Gombákkal nem bírnak, a Gazdagok Kunyhóik körül ólálkodnak, 's várják míg valamelly Vendég ki jön vizelleni, legottan egy fa Tséfszét oda tartanak néki, 's a Vizét meg nyervén, jó izüen iszszák. 'S mivel ezen Vizben még a Gombának egy kis Ereje hátra maradt, végre magok is ezen szép Móddal meg részegednek. -- A Megrészegedésnek nálok második Eszköze ilyen. Kikeletkor és Nyárban fok Halat öszve fogván, Földben egy Vermet ásnak, azt Nyirfa héjjával kibélelik, a Halakkal teli töltik, 's végre földel befedik. Midőn tehát azt vélik, hogy a Halak immár egészen elrothadtak, legottan a Vermet megnyitják, a rothadtt Halak sürű Levéből a Katlanjokat meg töltik, a Lévre Vizet öntenek, azt Ser módjára tüzes Kövekkel, valamint a Finoknál főzés, meg főzik, 's végre finom Ital gyanánt iszszák, de a melly olly bűdös, hogy magok az O-

roszok, kik oda kereskednek, 's kik minden Bűzhöz immár alkalmafint hozzá szoktak, a rút szagát semmiképen el nem tűrhetik. Ez szint úgy egy részegítő Ital. — A Megrészegedésnek harmadik Módjok emez. Minthogy a Dohányt kimondhatatlanul szeretik, azt az Orosz Kereskedők bőven hordják nékik, mellynek árában leg szebb Bőreket kapnak tőlök. A Korákok a Dohány Füstjét sajnálják szájokból kibotsátani, hanem inkább lenyelik, mi végre azt szerzi nálok, hogy egészen magokon kívül ragadtatnak, a hideg Veriték kiűt rajtok, 's jó darab ideig egészen Érzékenység nélkül maradnak. Ez ilyen Dohányozást ők az igaz Dohányozásnak nevezik. 's tsupán ha ki így dohányzott, az a jó Dohányozással kérkedik. Lásd *Strahlenberg* és *Gmelin* Könyveit.

7. A Tátosokról.

Tátost a Pápai Szókönyve így teszi ki: *Proteus*, *Vertumnus*, *Magus*, *Præstigiator*. Ugyan így teszi ki a Tündért is. Az Eleink fokát tartottak a Tátosokról, valamint még most is ama Kún Nemzetek Orosz Birdalomban az ő Sámányaikról, kik mindenfelé Szemfényvesztést, *Gauclerey*, szoktak véghez vinni, 's a Tátosinkhoz igen hasonlók. *Gmelin* gyakorta emlegeti bűbajos Játékaikat, mellyeknél jelen volt, 's tulajdon szemeivel látta. Mi-

ként, tudniillik, az Ördögöket magok elejébe idézték (kiket mindazáltal ő soha nem láthatott) hogy jósolhassanak, az az: jövődőt mondhasssanak, Betegeket gyógyithassanak, 's elveszett vagy ellopott Marhának hollétét megtudhassák. Ezek a Sámányok az említett Népeknek a Papjaik, kik is nagy tekintetben vannak náluk, 's a szegény ostoba Népnek megtsalásából könnyen élődnek. Vannak Sámány Afzsfzonyok is, az az: Pap-afzsfzonyok, kik hasonlóképen üzik ezt a Mesterséget. *Gmelin* merő tsalárd 's hamis Embereknek mondja, kik a gyáva Köznépet sokféleképen ámitják. Nékem úgy tetszik, hogy Eleinknek is hajdan valának Sámányik vagyis Tátosfik. Túrótzi János emlékezik egy ilyen *Rasdi* nevű pogány Pap-afzsfzonyról, kit *Janus*, egy Magyar Fő-ember, midőn a Magyarok I Béla alatt a Pogányságra vissza akartak térni, magával mindenütt hordozott. Nálunk a Tátosról azt tartották, hogy a Jövődőket tudja, magát láthatatlanná teheti, általváltoztathatja Madárrá, Lóvá, 's több más Állattá. Ember létében a Küldöke felett a Testén egy arany Tsillagot viselne, 's az Ördögöktől és Bűbájosoktól az Embereket óltalmazná. Ez a Pogányságnak fetétségéből hátra maradt Vélekedés igen sokáig tartott a Nemzetünknel. Miglen a II József által szerzett Derülés azt is nagyobb részéből kigyomlál.

lálta. Esmértem egy Felispánt, vagy, amint nevezzük, Ord. Vitzispányt, ki tellyesféggel magával elhitette, hogy ama N—án lakott P—K Sz—i, 's meg egy P. Hipp. nevű Sz. Kat. Szü. Ba. Tátosok valának, kik mindent tudtak, mi fog következni, egyfzersmind itt is amottis valának, a Jambort 's a Gonofzt első látásra megtudták különböztetni, s ha ki hozzájuk gyónni jött, annak a Vétkei magok számlálták elő. Vannak ezen régi Babona szerént Tátos Gyermekek is, kik, amint mondják, Fogaikkal szoktak születni. Azok a földalatti Kintset mindenütt azonnal meg látják. Láttam fiatal koromban egynéhány ilyen Tátos Gyermecket, kiket az Annyok vagy más vén Afzszony falunként hordott magával, 's Pénzért a Házakba hozta, hogy a Kintset nézzék 's mutassák.

8. Szvatoplugról 's Divin Váráról.

Hogy ez a Tótok Fejedelmök, kit Árpád Magyarjai Országának egy jó nagy Részéből ki vertek, (mert Morva vizén is innen egész a Garam vizig uralkodott) nem Veszprémben lakott, *) a-

B 2

mint

*) Ezt állatja Gánótz, 's némelly más írók, de nem jól. Mert Veszprémet akkor hamarabb Németek bírták 's lakták, amint a neve is mutatja, melly

mint némellyek akarják, hanem Vellehrádon, Bernótól nem melzsze, az a régiebb Irókból immár bizonyos. De hogy ezen Fejedeleminnek még egy más Udvarhelye is vólt légyen Divinben, Pozsonon felyül, Morva vizének a Dunába valô befzakkadásánál, az hasonlóképen kitetszik azon Irókból. Ők ezen Várat hol *Divinának*, hol *Dovindnak* nevezik, 's felőle azt mondják, hogy annyit tenne mint Leány vára, mi okból némellyek, németül irván Könyvöket, azt *Maedchenburgnak* nevezik. Ezen *Divina* vagyis Divin most Pálfi Nemzetséghez tartozó régi Vár a mellette fekvő kis Vároffal Pozson Vármegyében. Maga a Vár egy felettébb régi Épület. A Nevét onnan vette, mert itt hajdan a pogány Tótok egy Isten aszfzonyt tiszteltek Áldomásokkal. Ugyan is *Djiva* Leányt tett hajdan a Tótoknál, mellynek a Kitsinyitője

Dji-

*Weissbrunn*ból eredett. Ama régi Éneknek Szerzője magával akkor igen ellenkezik, midőn ezekről így versel:

Hertzeg akkor az földén Lengyel vala,

Ki mind ez Országot birja vala,

Lakóhelye Veszprém vala,

A föld népe mind Német vala,

Mert ámbár a Hertzeget Tótnak, vagy, amint mondja, Lengyelnek tartotta, a Székét mégis Veszprémbe helyeztette, 's a földje Népet Németnek vélte.

Djivka még most is a Tót Nyelvben fen vagon, 's *Djivin* annyit tesz mint Leányhoz-tartozó, az az: Leányvára. Ezen helyről így szól egy Író: „Die schöne Göttinn (*Krasopani* *) behauptete, seit der ersten Niederlassung der Slaven in diesem Gebiete, hier ihr unbeschränktes Ansehen. Eine Gesellschaft von Mädchen, der Auswahl der reizendsten im Königreich, unter der Aufsicht einer Oberin waren die Priesterinnen der Venus. Ihre Bestimmung war, die Feier der Geheimnisse der Liebe, und die Beforgung der Opfer der Jungfräulichen Erstlinge der himmlischen Vorsteherinn der Bevölkerung und der Leiterinn der zartlichen Empfindungen. Jedes Frühjahr in dem Rosenmonate kamen hier die Schönen des Königreichs zusammen, um der *Krasopani* zu huldigen. Die Priesterinnen feierten das Fest durch Tänze und Gesänge, der Göttinn zu Ehren angestellt. Das Gepräge der heiligen Geheimnisse der Liebe war verdeckt, und gegen jeden Ungeweihten verwahrt. Das männliche Geschlecht durfte nicht zugegen seyn, wenn man im Innern des Tempels die Geheimnisse begieng. Allein nach der Einführung des Christenthums in Mähren, hob *Swatobog* diese Aus-

B 3

schlies-

*) Ez volt a pogány Tótok Vénusok, Magyarúl annyit tesz mint Szép-asszony, vagy Szépség-asszonya.

schließung auf, und verschafte sich mit seinen Lieblingen den Zutritt in die Gemeinschaft der Mädchen, deren Institut er ganz nach seinem Geschmacke eingerichtet, und sich verbindlich gemacht, da es in seiner Macht gestanden, nach der Sinkung des Heidenthums, dasselbe gänzlich zu vertilgen. Die Mädchenburg stellte hier eine nach der niedrigsten Bauart errichtete Feste vor, mehr durch den Eindruck ihrer Bestimmung, als durch feste Mauern gegen Einfälle verwahrt. Nichts kam der Pracht gleich, die man in der innerlichen Verzierung des Tempels verschwendete. Die Wände des in die Rundung aufgeführten Gebäudes waren mit Porphyr getäfelt, und mit goldenen Kunstwerken geschmückt. Die Decke enthielt Malerei, welche die Olimpische Venus in Wolken von Grazien und Liebesgöttern umgeben vorstellten. Der griechische Geschmack war auch hier durchgehends sichtbar, und man brauchte nicht viel Uiberdenkens, um zu entdecken, daß die Slavische Liebesgöttinn griechischen Ursprungs sey, und von der Nazion unter gewisser Anwendung auf die herrschenden Sitten und Religionsgebräuche angenommen worden. Die schönen Slavinnen, denen die Göttin auf mancherlei Art sich günstig erwies, zeigten ihre Dankbarkeit durch die reichsten Geschenke, die sie nach Mädchenburg schick-

schickten, und die meistens zur Verzierung des Tempels verwendet wurden. Die Bildsäule der Göttinn der Liebe von weissen griechischen Marmor nach der Natur verfertigt, bildete vor ein junges reizendes Mädchen, von schlanker Gestalt und schmachtenden Mienen. Das Haupt bekränzte ein Gewind von Rosen, aus Gold gearbeitet, und mit Edelsteinen besetzt. Die rechte Hand wies nach der mit einer hellpolirten goldenen Scheibe versehenen Brust, dem Sinnbilde der Aufrichtigkeit, welche durch die alles entdeckende Sonne vorgebildet ward. Die linke offene Hand hielt eine goldene Kugel, gleichsam dem Zuschauer zum Geschenke darbietend, und sich nach ihm hin erstreckend. Die langen Haare hiengen über den Nacken nachlässig herab. Die Figur stand aufgerichtet, und gleichsam fortschreitend an einem Triumphwagen von ein Paar Schwanen und Turteltauben gezogen, über einen 3 Ellen hohen mit gold und silberreichen Teppichen behangenen Fußgestelle. Hinter der Liebesgöttinn standen drey Grazien, gleichfalls sehr reizend gebildet, und in der Stellung der Aufwärterinn zum Dienste ihrer Gebieterinn bestimmt. Der Triumphwagen vor vergoldeten Erzte prangte mit Edelsteinen und Figuren von Liebesgenien in verschiedener Gestalt, umherflatternd, und den Wink der

Göttin erwartend.“ Mennyire hiteles legyen ez a Románba illő beszédje egy minapi Irónak, *) azt nem fessegetem. Most szóllyunk még egyszer Szvatoplugról. Ennek a neve Tótban annyit tett akkor mint: Szent Gyermeke. A Magyaroknak az ő fejér Lovon vagy Lovakon való Ország-Vásárlások ezen Fejedelemtől, ha igaz e, nem e, az még eddig nints egészen ki végezve. Koriides Példák által szépen megmutatta, hogy ez valóban történhetett. Az itthoni Irók bizonyítják, a külföldiek nem említik. De a mi erről bizonyos, az ebből áll. Arnulf a Római, vagyis inkább Német Tsáfzár, Szvatoplugot Morvai Királyt maga erejével megnem birhatván, a Magyarokat hitta segítségül, kik már akkor a Felföldön valának. Ezek valóban segítséget hoztak a jó Tsáfzárnak, de Szvatoplug Országát Garam vizétől fogva egészen a Morva vizéig magoknak elfoglalák.

9.

*) A Nevetlen Iró, maga Vallásaként, ezen Könyvét nagyobb részről szerzette Strzedovskynak's Bolesluczkynak régi Krónikáikból, A Könyvnek Homloka ezeket mutat: Swatopluk fonft Zwentibold oder der heilige Knabe, König in Großmaehren. Prag und Leipzig 1797. Feltalálhatni benne a régi Tót Mythológiát is, melly hasonlóképen az említett Irókból vettetett.

9. *A régi Deák Irókról.*

A régi Deák Irók három Időbe osztatnak, úgy mint Arany, Ezüst, és Vas Időbe. Ugyan is mennyivel betesebb az Arany az Ezüstnél vagy pedig az Ezüst a Vasnál, annyival többre betsültenek az Arany Időbéli Irók a Deákságra nézve az Ezüst Időbélieknél, 's ezek ismét a Vas Időbélieknél. Ki vévén *Ennius*nak 's *Plautus*nak némelly Szavait 's Beszélés Módjait, mellyek most immár egészen elhagyattak.

Az Arany Időbeli Irók.

Q. Ennius született Rudiban Kalábriában Rómának Felépülése után 514dikben. Maga Idejében jó Költő vala. Versei közül tsak némelly Töredékek vannak fen.

M. Accius Plautus született Sarfinában Umbria Tartományjában. Költő lévén Vigjátékokat irtt, mellyek közül húsz Darabot még most is birunk. A Deáksága nem rossz, de mégis vigyázva kell követnünk. Meghalt Róm. Felép. 569, vagy mások szerént 571, Krisztus Születése előtt 182.

M. Porcius Cato született Tuskulum nevű Munitzipiumban. Törvénytudó, Orátor, 's Filozofus vala. Hagyott egy Könyvet Szántásról 's Vetésről, nem különbben Rómának Eredetiről hét Könyvet. Meghalt Róm. Felép. 604.

P. Terentius Afer született Kártágóban. Megvannak hat Vigjátéki. Meghalt Róm. Felép. 598.

T. Lucretius Carus született Rómában. Filozofus és Költő vala. Megvannak a Dolgoknak Természetekről való hat Könyvei. Maga magát megölte Életének 44dik Esztendejében, Róm. Felép. 703 körül.

C. Valerius Catulus született Verónában vagy mások szerént Szirmiomban Verónához közel a Gárdai Tónak Félzigetében. Alagyákat 's Purgomákat irtt. Meghalt Róm. Felép. 705 körül.

Cornelius Nepos született Verónában, vagy mások szerént Hofztiliában Verónához közel. Történetiró vala, 's le ír a híres Görög Hadivezérekek Életjeket. Meghalt Ágost Uralkodása alatt.

Julius Caesar Történetiró 's Orátor vala. Az Ő Könyve *de Bello Gallico* 's *Civili* még mostis sokra betsültetik. Az Öszve esküdttektől megölettetett Róm. Felép. 710.

C. Crispus Salsustius született Amiternumban. Le ír a Rómaiaknak viselt Dolgaikat hat Könyvvel, de azoknak csak holmi Töredékek maradt hátra. Megvannak egészen a Katalina 's Jugurtha Háborúról való Könyvei. Meghalt Róm. Felép. 719.

M. Tullius Cicero, a Deák Orátoroknak Fejedelmök, született Arpinumban. Hagyott Levele-

leket, Beizédeket, 's többféle bölts Irásokat. Megölettetett Eletének 64dikében, Róm. Felép. 711.

M. Terentius Varro, Reate Városából, vala Tzitzerónak hiv Barátja, 's valóban tudós Ember. Megvannak *de Lingva Latina sive de Analogia Libri sex*, & *de Re Rustica Libri tres*. Meghaltt Róm. Felép. 727.

Titus Livius, a Deák Történetíróknak Fejedelmök, született Patáviumban. Kár, hogy a Római Történetekről való egész Munkája Kezünk-re által nem jött. Meghaltt Tiber Uralkodásának negyedik Esztendejében.

P. Virgilius Maro született Mantuában, vagy mások Szerént Andesben közel Mantuához. Melly nagy Költő vala ki tetszik vóltaképen a pásztori, mezei, 's hadi Verseibül, vagyis *Bucolica*, *Georgica*, 's *Æneis* nevű Munkáiból. Meghaltt Róm. Felép. 735.

Q. Horatius Flaccus, a Deák lantos Költőknek Fejedelmök, született Venusiában Róm. Felép. 688. Többféle Költeményes Munkát hagyott hátra. Meghaltt Róm. Felép. 745.

Cornelius Gallus született Forojúliumban, Jó Költő 's Orátor, vala. Maga magát öltemeg Eletének 44, Róm. Felép. 728.

Albius Tibullus Római Nemes. Jó és könnyű Költő vala. Meg haltt Róm Felép. 735.

Sexus Aurel. Propertius született Umbriában. Írtt Alagyákat, 's némelly tréfás Verseket. Meghaltt Róm. Felép. 720 körül.

Publ. Ovidius Naso, a Deák alagyas Költőknek Fejedelmök, született Szulmóban Nemes Szüléktől Róm. Felép. 710. Ágost Tsászártól Kristus Szül. 10dikében számkivetésbe küldetett Tómosba a fekete Tengerhez. Holott azután az Alagyait írta, 's végre megis haltt.

M. Pollio Vitruvius született Verónában. Nagy Építő 's Gépelyes Mester vala. Az Iráfi ezen Mesterségben még mostis Remek-munkának tartatnak. Meghaltt Tiber alatt.

Marc. Manilius született Rómában, Írtt *Astronomicon* nevű Munkát hat lábú Versekkel.

Strabo éltt Ágost alatt, maga Idejében igen derék Földíró vala.

Ezekén kívül az Arany Időbe számláltatik *Dionysius Halicarnassseus*, *Athenodorus*, 's még egynehány Író.

Az Ezüst Időbéli Írók, kik többnyire Tiber, 's annak Követői alatt virágoztak egész az Antoninoknak Idejéig.

C. Jul. Hyginus született Spanyol. Törvényszó, Tudakos, és Költő vala.

C Vellejus Paterculus született Római Nemes. Írtt Római Történetekről két Könyvet.

Phad-

Phædrus született Rátz, *Thrax*. Irta Tiber alatt Meséket öt Könyvvel.

A Cornelius Celsus született Római. Orvos, Törvénytudó, 's Filozofus vala.

Valerius Maximus született Római. Történet-író vala Tiber alatt.

Jul. Columella született Kádifi. Irta mezei Dolgozokról tulajdon Tapasztalásából igen szépen. Élt Kolos alatt.

Pomponius Mela született Spanyol Nemes. Az egész Világot úgy írta le, amint akkor esmeretes vala. Élt hasonlóképen Kolos alatt. A Munkájának a neve: *De situ Orbis Lib. III.*

M. Annæus Seneca Spanyol Nemes, ki fokaktól az arany Időbéli Írók közé számláltatik, mert már Ágost alatt virágozni kezdett. Nagy Orátor 's Filozofus vala.

L. Annæus Seneca, az említettnek Fia, hasonlóképen híres Orátor 's Filozofus vala. Nérónak hagyásából, kit kisdedkorában tanított, Fördőben felvágott Erekekkel meg haltt Krisztusnak 65dikében.

M. Annæus Lucanus született Spanyol. Nérónak parantsolatjából hasonló Halállal múlttki. Életének 27dikében, Krisztusnak pedig 65dikében. A munkáinak a nevek *Pharsalia* és *Carmen de Bello Civili Pompejano*.

T. Petronius Arbiter született Massiliában. Meghaltt hasonlóképen Néró alatt Krízt. 67. *Satyricon* Munkáját szépek is mondhatni, motskosnak is.

C. Silius Italicus jó Költő's Orator vala. Maga szerzette magának Halálát éhezéssel Életének 57. Kríztusnak 97.

C. Plinius Senior sive Major született Verónában. Maga Idejében nagy Természet-visgáló's Történetíró vala. Midőn egykor a tüzetvető Vezúv Hegyét igen közel akarta meg szemlélni, a nagy Füsttől, melly őtet körülvette, meg fulladt Életének 65. Hagyott Történetiből's Természetből 37 Könyvet.

C. Julius Solinus született Rómában. *Grammaticus*'s *Polihistor* vala. Élt Domitzián alatt Krízt. 81.

Val. Flaccus született Patáviumban. Jó Költő vala. Élt Vespasianus alatt, Meg haltt Krízt. 78. Az *Argonautica* nevű verses Munkája nevezetes.

M. Fabius Quintilianus született Spanyol. Galba [Tsászártól Hazájából kihivattatott Rómába, hogy ott az Ifjúságot tanítaná.

P. Pap. Statius született Nápolyban: Írt többféle verses Munkákat, ugymint *Sylvarum Lib. V.* *Thebaidos Lib. XII.* *Archilleidos Lib. II.*

Q. Curtius Ruffus jó Történetíró vala. Le írta Nagy Sándornak viseltt Dolgait igen szépen.

D. Jun. Juvenalis született Aquinóban. Élt Domitián alatt. A versbe foglaltt Szatirái felet-
több jól vannak írva.

Sex. Jul. Frontinus Történetíró vala. Hagyott következő Munkákat: *De Aqueductibus Urbis Romæ Lib. II. Stratagematicon Lib. IV. De Colonia Lib. I. De Agrorum Limitibus Lib. I.* Meghaltt Kriszt. 104.

M. Val. Martialis született Spanyol Biblisből. Igen elmés Költő vala, tsak hogy némelly Purgomákban, Katul, Tibul, 's Propertz módjára, nem igen szemérmes. Meg haltt Kriszt. 82 körül.

C. Cornelius Tacitus Római Nemes. Jó Történetíró vala. Élt Kriszt. 90 körül.

C. Cæc. Plinius sive Junior Római Polgármester vala Traján alatt. Hagyott többféle Leveleket 's Panegyirikust Trajánra.

L. Annæus Florus Spanyol. A Római Történeteket epitomálta, vagyis rövidebb Írásba foglalta. Élt Kriszt. 119.

C. Tran. Suetonius Grammaticus és Történetíró vala, Plinius szerént pedig igen emberséges Ember. Le írta XII Tsászároknak az Életjüket, 's még egynehány más Munkát is hagyott.

Cal. Apicius Spanyol. Irtt a Konyha Dolgáról X Könyvet.

A Vas Időbéli Írók, Krisztusnak 137dikétől fogva egész a Deák Nyelvnek tellyes Romlásáig.

Aul. Gellius született Római. A Régiségeknek Viszálásokban igen szorgalmatos vala. Éltt Kriszt. 140. Hagyott *Noctium Atticarum. Lib. XX.*

Luc. Apulejus született Afrikában. Orátor, Filozofus, és Törvénytudó vala. Éltt Kriszt. 163. Irtt különbbféle Könyveket.

Justinus Történetíró vala. Éltt Kriszt. 145.

Palladius született Római. Éltt Kriszt. 176.

Irtt *de Re Rustica Lib. XIV.*

Jul. Obsequens irtt Tsudákról két Könyvet.

Censorinus Grammatikus vala, 's éltt Rómában Kriszt. 251.

Q. Serenus éltt *Severus* alatt. Irtt Orvofságról 's Verseket.

Nemesianus született Kártágóban. Költő vala, 's hagyott egynehány Munkát.

Calpurnius született Szitziliában. Hasonlóképen Költő vala.

Spartianus le írta Adorján 's Vérus Tsászároknak az Életjeket.

Lampridius le írta Kommód, Antonin, 's több más Tsászároknak az Életjeket.

Capitolinus le irta *Pertinalis* Tsászárnak az Életét.

Chalcidius Filozofus vala.

Jul. Firmicus született Szitziliában. Éltt Kriszt 337 körül. Irt Tudákofságról 's Tsillagokról. Vénsegére Keresztyénné lett, 's irtt a pogány Vallás ellen.

Aur. Victor született Afrikában. Történet-író vala, 's éltt Kriszt. 396. Hagyott egynehány Történetes Munkát.

Flau. Eutropius Olasz. Éltt Nagy Konstantin alatt, kinek Titoknokja vala, Kriszt. 306 körül. Leirta a Római Történeteket röviden.

D. Magn. Ausonius született Burdigalában. Jó Költő vala, 's tudós egy Ember. Éltt Kriszt. 395. Némellyek Keresztyénnek tartják, de mások pogánynak vélik.

Festus jó Költő vala, 's éltt Kriszt. 364.

Ammianus Marcellinus Hadi-ember 's Történet-író vala. Éltt Kriszt. 360. Le irta a Nerva Tsászártól Valensig történt Dolgokat XXXI Könyvvel. Kár, hogy ezen Munkából a XIII első Könyve oda veszett.

Vegetius született Konstantinápolyi. Irtt Hadi Dolgokról. Éltt Kriszt. 386.

Macrobius irtt többfélét, 's éltt Kriszt. 395.

Claudianus született Alexandriában. Nem rosz Költő vala.

Numantianus írtt alagyás Verseket. Éltt Kriszt. 416.

Symmachus Rómának Préfektusa vala, 's a Keresztyéneknek nem kis ellenségök. Éltt Kriszt. 395.

Sydonius Apol. született Lugdúnumban. Jó Költő 's Történetíró vala. Keresztyén lévén Püspökké lett. Éltt Kriszt. 482.

Capella éltt Kriszt. 457.

Boetius született Római. Keresztyén Filozofus és Tudákos vala. Éltt Kriszt. 500 körül. Írtt kötött és kötetlen Beszédben.

Cassiodorus Keresztyén Író éltt Kriszt. 562. Írtt számos Leveleket, Egyházi Történeteket, 's egy Krónikát, melly Ádámon kezdődik, 's 519-dikén végződik.

Jornandes Gothus az az Német 's Ravennai Püspök vala. Éltt Kriszt. 552. Írtt Gyétai Dolgookról egy Könyvet.

10. *A Mesterségeknek 's holminek Feltalálásáról 's Kezdetéről való Folytatás.*

A Számvető Táblát vagyis az Egyszer-egyet első találta fel ama nagy Görög Filozofus *Pithagoras*.

Az eséskorit, *Fallschirm*, *Parachute*, mellynek segítségével az Ember a Magófságból lassanként a Földre botsátkozhatik, 1785dikben találta fel

Blanchard, 's Julius harmadik napján szerentsés próbát tett vele Londonban.

A hamis Portzellán először *Faenzában*, frantzuł *Fayance*, Olaszországban találtatott fel 1299-dikben, a honnan osztán a Fajánsz nevét nyerte.

A Harangot, melly a hiveket a Templomba gyűjtené, első hoztabé *Paulinus* Nólai Püspök 440dik körül. Az előtt a Hivek bizonyos Deszka veregetéssel hivattattak a Templomba. 550dikben Frantzországba, 871dikben Kostántzinápolyba, 874dikben Görögországba, 's 1020dikban Svájtzba bé hozattattak a Harangok. Nálunk a Harangokról először emlékezik Túrótzi János I Béla alatt, ki 1061dikről 1063dikig királykodott, midőn a Nép a Királytól Fejérváratt ezeket kívánta: „ *Concede nobis ritu Patrum nostrorum in Paganismo vivere, Episcopos lapidare, Præbiteros exterminare, Clericos strangulare, Decimatores suspendere, Ecclesias destruere, Campanas confringere.* „

A Gyalut bizonyos *Dedalus* Aténási Ember találta fel 2739dik körül, ki egyszersmind első Indzsellérnek tartatik.

A Holló-tsövet, *Hörrohr*, *Kircher* Jezsovita találta.

Az Ütközetben Ágyúkkal való leg régibb Élésnek a tartatik, midőn az Angolyok 1346dikban *Crecy* mellett a Frantzokon győzedelmeskedtek.

A Játék-Kártyák Frantzországban találtattak fel négy vagy öt Esztendővel V Károlynak Halála előtt, mely 1382dikben esett. Mások a Kártya Találását a Németeknek tulajdonítják, 's azt mondják hogy immár 1300dik körül találtatott fel.

A Béres-Kotsik, *Fiacres*, Párisban a Frantzok által találtattak fel. 'S mivel a Találójok a *Hotel de Saint Fiacre*ben lakott, ez okból neveztetek azután ez ilyen Kotsik és Kotsisok *Fiacres*.

A legrégibb Ország Képe vagyis Abrosza, melyet a régi Irók említnek, a vala, melyet *Sesostris* Egyiptomi Király a maga Népének elő mutatott, hogy megmutassa néki, mitsoda Országokat foglaltt el. Ez az Abrosz az Indvizétől egészf a Dunáig mutatta az Országokat.

Az Élet Hasznavételét, *Leibrenten*, *Tonti* Lőrincz egy Nápolyi Olasz találta, ki is Párisban az első fel állitá 1653dikban. Az első Frantz *Loteria* hasonlóképen ő tőle származott 1657dikben.

A Himlők Béoltását Európában első megismértette egy Görög Orvos *Emanuel Timonus* 1713dikban.

Ebner Rézmán Nirembergi Tudós 1533dikban első vóltt, a ki észré vette, hogy az akkor megvetett *Ofengalmey*, ha vörös Rézzel öszve kevertetik, sárga Rezet ad.

Az Indzsellér Afztalka *Mensula Prætoriana*, *Prætorius* Jánoztól *Altdorfban* Földmérés Tanítójától taláztatott fel 1616dik körül.

Tsets-lohasztó, *Milchpumpe*, a mellyel az Emlő a Téjtől felszabadittatik, taláztatott fel *Stegmann* Jánoztól *Marburgban* 1783dikban.

A Pénzverést Fénitziabéliek kezdték. Trójai Háborúkor, azaz Krisztus előtt 1200 Esztendőkel, a Pénznek még legkissebb említése nintsen. Homér mindennek az árát tsak Juhok 's Ökröknek számokkal teszi ki.

A varró Tőnek feltalálását némellyek Babilonbélieknek, mások Frigyiabélieknek tulajdonítják. Az előtt fából tsináltf Tővel, Tövissel, 's Halak Szárnyaikkal éltek a varrásban.

A hamis Gyöngyöket egy *Jaquin* nevű Frantz Kereskedő véletlenül találta fel 1686dikban. A Felesége fejér Halakat főzven, az Ura észre vette, hogy a Halhéjak, mellyek le estek, a Víz színén bizonyos fényes Zomántzot hagynának hátra. Ezt azután gyakorta próbálta, míg végre ezen Találmányját tökéletességre hozta. Ezen fényes Zomántznak egy Fontjához, mellyel a hamis Gyöngyök béborittatnak, legalábbis 18 ezer fejér Halak vagyis Keszegek kivántatnak. Magok ez ilyen Gyöngyök Viaszból állanak.

A Vendéghaj nem olly igen új, a mint fokban vélik. Ugyan is már a Rómaiak idejekben fen vala. Kommód Tsászárr, *Lampridius* szerént, Parókát viseltt, melly szagos Kenőtstsel meg vólt kenve, 's arany Porral bé porozva. Hannibál, midőn az Ellenséget megakarta kémteni, Parókát vett a Fejére, melly mindenféle Szinnel és Nagysággal kezénél vala. De azután egészen ki veszett a módiból, mig XIII Lajos Frantz Király alatt ismét elővétetett.

Szólló-szerszám, *Sprachmaschine*, már nagy Alberttől találtatott fel. A mi Időnkben *Kempelen* úr egy érdemes Hazánkfia újra készített egyet, és ugyan 1783dikban.

A Mészze vagyis Távúlrót, *Telegraphe*, *Fernschreiber*, 1795dikben *Chiappe* találta Frantz országban. De egy illy Találmányról már *Polibius* is emlékezik, 's *Damoklitust* és *Cleoxenust* mondja Találójának: Talán ennek is a Találása ollyan mint az Égi-hajónak vagyis tekének, *Luftschiff*, *Luftkallon*. Mind a kettőt a Régiek lehetségesnek állították, de az Állítást nem tudták véghez vinni.

A Tüz ellen való Viztsöveket, Vizpuskákat, vagyis Vizfetskendőket *Ctesibius* gondolá ki.

A Földi almát Európába első hozta bé Amérikából némellyek szerént *Jago Nunez* egy Spanyol,

nyol, ki Kortezzel jártt oda, mások szerént pedig 1586dikban délszaki Amerikából egy Angoly.

A Karperetzü Tekét *Archimedes* találtafel.

Pergamen vagyis Bőrhártya, melly Juh és Kutya Bőreből készül, Pergamóban kis Azsiában találtatottfel Kriszt. szül. előtt 300 Éíztendőökkel, de Európában tsak a VI Században kezdtek élni véle.

II. Az Országoknak Feltalálások.

Ez különbbféle tengeri 's földi Utazásokkal történt, mellyel Kereskedésben, Hajózásban, 's Emberi Erköltsökben és Tudományokban egy nagy Revolútzio vagyis Változás lett. Az Földes-méretben ez egy igen fontos Idő. Az Országok, Szigetek, 's Tengerek legnevezetesebb Feltalálásaik így következtek:

1405-dikben a Kanári Szigetek *Bethencourt* nevü Frantz által.

1419 Madera

1446 Capoverdi Szigetek

1448 Azori Szigetek

1452 Guineának partjai

1486 A Jó Reménynek Hegyfoka vagyis Orr-hegye *Diaz Bertalan Portugal* által.

}
}
} a Portugallok
} által.

- 1487 Abissinia a Portugallok által.
- 1492 Amerika Colombo Kristóf Gyénuai Olasz által.
- 1497 Éjszaki Amerika Cabot Sebestyén által.
- 1498 Vasco de Gama Kalikútba Napkeleti Indországba érkezett.
- 1498 Colombo a déli Amerikát meg látta.
- 1500 Braziliát vagyis Börsönorfszágot feltalálta Cabral Portugal.
- 1510 Goát a Portugallok megvették.
- 1511 Jávát's Molukkai Szigeteket feltalálták a Portugallok.
- 1513 A déli Tengerbe érkezett Balboa Spanyol.
- 1516 Péru feltaláltatott.
- 1517 Mezsfikó feltaláltatott.
- 1517 Andrada Portugal Sinába érkezett.
- 1520 Magellan feltalálta ama Tenger-szorossát, melly ő tőle neveztetik, nem különben a Fülep Szigeteket.
- 1526 Spanyolok akadtak Paragvájra.
- 1528 Új Gineát találák a Spanyolok.
- 1534 Kanadát a Frantzok.
- 1542 Indországba jöttek a Portugallok.
- 1556 Vajgáts Tenger-szorossát Nova-Zembla mellett az Angolyok.

1576 Napnyugoti Grönlandba érkezett *Frobisher* Angoly.

1578 Kezdték az Oroszok Szibir Országot elfoglalni.

1583 Virgyiniában az Angolyok letelepedtek.

1585 vagy mások fzerént 1587 Davis nevű Angoly találta fel a *Davis* Utját.

1596 Spitzberg Szigetet a Hollandok.

1609 *Hudsonbayt* *Hudson* nevű Angoly.

1673 *Mississippit* a Frantzok.

1684 Kamotsát az Oroszok.

1728 Kamotsai Tengerben az Oroszok fok Szigetekre akadtak.

1764 A Déli Tengerben az Angolyok és Frantzok fok Szigetet találtak, mellyeknek Keresésöket azután is folytatták.

12. *A megfagyott Tagnak helyre hozása.*

A megfagyott Tagnak Jelei ezek, ha, tudni illik, érzéketlen és semmi vörös Szine nintsen, hanem inkább haloványabb a többi Tagoknál. A Helyre hozása rend fzerént Hó által történik, mellyel a megfagyott Rész szokás dörgölni. Mihent valamelly Érzékenységet tapasztalni, a Dörgölést folytatni kell, de a Hó helyébe hideg Vizet kell venni. Hogy ha a Megfagyás, kevés Idő alatt történt, a legszaporább Orvosság az, ha az Em-

ber egy darab Szőr Pofztóval azon Tagját jól megdörgöli. De ha a Tagnak Meg fagyása tovább tartott, sem a Hóval, sem a Vizzel, sem pedig a Pofztóval való Dörgölés nem hafznál. Ezen Esetben nints jobb, mint ha a meg fagyott Tag először a Hóba dugatik, azután a hideg Vizbe, és ugyan egy jó darab ideig benne tartatik; azután először van a Dörgölésnek ideje. Kiváltképen hafznos ez illyen Tagnak, ha a Dörgölés után, minekutánna érzékeny lett, Tehén ganéjjal megkenetik, hogy az Életbe hozafsék, 's a Tüz, *Brand* belőle egészen ki húzafsék. Távoztatni kell leginkább az ollyan Embernek, hogy egy ideig a Tűzhöz és Kályhához ne közelítsen, sőt a meleg Szobát is kerüllye.

13. *A Világi Dolgok Forgandóságokról.*

Hogy a Világon minden kerékben forog és történik, 's hogy midőn egy Nemzet, Ország, vagy Város nyől, a másik vész, 's midőn a virágzó kezd oda lenni, akkor a másik az ő porából emelkedik, azt a régi Történeteket figyelmetesen Olvasók jól tudják. Hogy valamint minden magányos Embernek születése, növése, 's halálózása történik, úgy minden Nemzetnek, Országnak, 's Városnak ezen Időszakaszai szint úgy meg vannak, azt hasonlóképen az irott Történetek-

tekből tanuljuk. Előbb utóbb minden Nemzetnek, Országnek, 's Városnak el kell múlni, vagy legalább eltávozni, mint akármelly magányos Emberek. Hogy valamint a Ruha, Szakál, Bajusz, 's nyirett vagy növesztett Haj, szint úgy a Tudományok, Mesterségek, Vélekedések, Módik és Szokások ennek a Változásnak 's Kerülésnek alája vannak vetve, azt is észre vették immár a tudós Emberek. Sőt még a Békeféség 's Háború is, Tudás 's Tudatlanság is, Szabadság 's Rabság is, minden Nemzetnél 's Országban szint úgy változtatják egy mást. Miként köszönt bé a Háború 's Békeféség valamelly Fejedelelemnél vagy Nemzetnél, igen jól el találta egy Tudós így szólván: *Pax facit Divitias, Divitiæ Superbiam, Superbia Contemptum, Contemptus Bellum, Bellum Paupertatem, Paupertas Humilitatem, Humilitas Pacem.* Az az: Békeféség szerez Kintseket, Kintsek Kevélységet, Kevélység Megvetést, Megvetés Háborút, Háború Szegénységet, Szegénység Alázatofságot, Alázatofság Békeféséget.

14. A Selyemről.

Selyem deákül *Sericum*nak onnan neveztetett, mert Ázfiában lakó, a Rómaiaktól *Seresek*nek neveztetett bizonyos Nemzet, azt első készítette a Bogaraival. Ezt a *Seres* nevű Népet a mostaniak Si-

Sinaiaknak vélik. Ugyanis ezeknek az ő Történeteik azt mondják, hogy már 2400 Efstendőkkel a Keresztyén Időszám előtt bizonyos Fejedelem Aszfzony vezette volna bé közibek a Selyem Férgekkel való Bánást. A való, hogy még most is ezen Birodalomban készítették a Selyem legbővebben. A régi Rómaiak a Selyemről még mind úgy vélekedtek, hogy az a Fák Leveleiről sepergetnék le, 's úgy teremne mint a Fa-pihe. Így emlékezik felőle *Solinus Polybist. C. 53. Plinius* pedig, noha a *Bombix* nevű Bogarakat említi, de egyszersmind azt költi felőlök, hogy azok a Körmeikkel vakarnák le a Fák Leveleikről ezt a Gyapjat. *Silius Italicus is L. VI. Punic. v. 3.* azt hitte így verselvén:

— — — *primique novo Phaetonte retecti*

Seres lanigeris reperebant vellera lucis.

Virgilius is így vélekedett *Georg. II. v. 120.*

Quid Nemora Æthiopum molli canenti lana?

Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres?

Ezek tsalták meg minden bizonnyal Pétsi Lukátsot is, midőn a Testi hét Irgalmasságokban, mellyeket Nagy Szombatban 1598-ban adott ki, így írt: „Holot amaz Seres neu^e Nemzetseg az erdei Moboknac szövesseuel igen neuvezetes es nemes, uizel mondga^c hogy meg bintven az fa agaknac regi mohat es le fösözölven ruhat fonnac es szönnnek belőle.“ De
hogy

hogy a Selyem Bogarakat már ő is vóltaképen esmérte, ki tetszik, mert legottan felölök értőképen beszélltt.

Procopius de Bell. Got. L. IV. 17. azt mondja, hogy 555dik Esztendőben a Napkeletről vízfza jött némelly Barátok valának elsők, kik Konstantinápolyba magokkal hozák a Selyembogárnak Tojománját *Justinianus* Ts. alatt. De már ekkor nem tsak a Seresek, azaz Sinaiak, hanem mind az Indok, mind a Kazulok vagyis Perzsák bőven készítették a Selymet. Ennekutánna *Peloponnesus* Félsziget a fok Szederfáitól, melyek tsupán a Bogarak kedvéért szaporitattak meg annyira, *Moreának* neveztetett. Ezt a Félszigetet XI Században a Szitzillei Király elfoglalván, a Bogarakat magával haza hozta, 's innen terjedett el a Selyem-mivelés Olasz, Frantz, és Spanyol Országba. Már most nálunk is kezd lassanként lábra kapni. Sőt már amaz éjszaki Vidékekbe Porosz és Svéd Országba is behozattatott nagy halzónnal.

15. Az Aranyról.

Ez a sárga, lágy, és tökéletes Értz minden egyéb Testeknél nehezebb, magát legjobban kinyújtatja, 's a Tüzben, Vizben és Égben meg nem változik. Színére nézve mindenkör sárga, tsak hogy hol haloványabb, hol verhenyőbb. Az Amerikai 's Madagaskari mindég halovány, a
Ma-

Magyar és Erdélyi pedig valamennyire verhenyő vagyis narants színű. Magában az Arany igen lágy, s az Ezüstnél, Réznél, és Vasnál jóval lágyabb, de a kétféle Ónnál keményebb. 'S ez a Lágysága tsupán az oka, mért olly keveset viszsza rúgó, *elasticus*, de az Ónnál tsak ugyan viszsza rúgóbb. Ugyan ez a Lágysága szerzi azt is, hogy rosz a Hangja; hogy 651, 590-szer meszszebb ki nyújthatatik, hogy sem az előtt vólt; egy szem vagyis Grán, Drótnak húzattatván, 500 Réfet ad; egy Latból 1600 Levelek verettethetnek, mellyek öfzveséggel 400 négy szeg Nyomot tesznek; 's egy Aranypénz nehézségnyi Arannyal a Ló és Lovas egyszersmind megaranyoztathatnak. Ha tehát az Arany kemény, nehezen görbithető, vagy pedig hangzó, akkor minden bizonnyal nem tiszta, 's Keménységet Visszarúgóságot, és Hangot szerző más Értzekkel elegyes, úgymint Ezüsttel vagy Rézzel. Még a Kénesőnél is nehezebb, melly egyébként a többi Értzeket ebben meg haladja. A Réznél hamarább olvad, sőt a Madagaskári olly könnyen olvasható, mint az Ón. Elolvadván zöld színű, 's tűzben lévén minden Értzeknél legtüzeesebb, de egyszersmind olly állhatatos benne, hogy a legnagyobb 's legtartósabb Tűzben sem veszt el semmit Nehézségéből. A Vizben és Égben szint olly állhatatos, és soha nem szokott ho-

mályosodni, motskosodni, 's rosdásodni. Ehezké-
 pest romolhatatlannak mondatik. A Kénesővel
 legjobban megegyez. Ezekből kitetfszik az Arany
 Előbbsége a többi Értzeknél, 's hogy méltán tar-
 tatik leg drágább 's legtökéletesebb Értznek. Ez
 okból nevezik a Kimikosok és Laboránsok Értzek
 Királynának 's ragyogó Napnak, ugyan a Napnak
 Jegyével is ☉ jelentik. Ha lehetséges e, a Me-
 sterség által Aranyt készíteni, vagy a tökéletlen
 Értzeket Arannyá változtatni, 's ha találkozik e
 ama mesterséges Arany, *Aurum alchymicum*, azt az
 Értz Olvasztáshoz és Választáshoz jól Értők nem
 hiszik többé. — Az Arany a Hegyek Gyomrába te-
 rem többféle Kő fajban. Gyakorta mégis Tzinó-
 berrel 's Rézzel együtt találtaik. A Folyóvizek-
 nek Fövenyében is találják sok helyett, ugymint
 Duna, Rajna, Tág, Gárgyes, Körös, és Aranyas
 partjain. De ez a fövenyi Arany is szint úgy a
 Hegyekből való, melyet a Zápor mosott ki. Vagy-
 nak ugyan Arany Bányák a Világnak minden Ré-
 szeiben, 's hoznak is jóféle Aranyt, tsak hogy hol
 többet 's jobbat, hol kevesebbet 's alábbvalóbbat.
 Az egyéb Dolgokban olly gazdag Európánk az A-
 ranyra nézve legterméktelenebb. Német Ország-
 ban mostan tsak Szaltzburg, Tirol, 's Korontály
 Tartományba nyerettetik valami kevés. Olasz és
 Frantz országban még annál is kevesebb. Leg-

gazdagabbak Európában vele a Magyar és Erdélyi Bányák. Európát 's Ázsiát az Arany természetben fokkal meg haladja Afrika, de ez a Világ Részé az Amerikával ebben még sem tehet fel, hol a Péru 's Börsön országi és Kúba Szigeti Bányák leghiresebbek. A Hegyekből származó Aranyon kívül más nem találtatik. Mert ama Szőlő-fezmeken találtt vagy inkább véltt Arany csak a Szőlőből ki ütő sárga Nedveség, melly többnyire a Vizben el olvad 's a Tüzben füstbe megy. Ezt *Raymann in Epb. Nat. Cur.* régen megmutatta. A Szőlő-tőkön és egyéb tsemetéken néholt találtt arany Drót vagy Fonál is nem egyéb, hanem Hegyekből eredett 's Mesterséggel készűtt Jószág, mellyet egykor valaki el vesztett, vagy földbe dugott. Ezt nálunk ama híres Természet 's Bányászat-tudónk *Born* Ur első mutatta meg, 's Veszprémi Úr is nem régen igaznak találta. Ezen Dologban melly babonások vóltanak légyen ez előtt egyébként tudós Embereink is, az a hátra maradt Könyveikből kitetszik. Vólt olyan, ki azt merte vitatni, Hegyallyán egy Szőlőtőnek minden része merő termék vagyis kész Arany vala. Másik azt mondá, hogy Nagybányán egy Kertben arany Ugorka termett. Sőt *Furnier* azt mondja, hogy Besztertzebányához közel egy Gyermekek arany Foga nyóltt ki. Magam is láttam Bétsben

árúltatni egy Borjú Állat, mellyen a többi közönséges fogak között egy arany vagyis inkább meg-aranyozott Fog látszatott, 's mellyet mint nagy Ritkaságot jó drágán tartottak. Ezen költött Dolgok közé tartozik a földből ki nyóltt arany Búza-fő is. Melly ha valóban találtatott, minden biztonnyal Meesterséggel készültt. Szint annyi hitelt érdemel, a mit egy Erdélyi Magyar Munka hirdetett minapában, hogy, tudniillik, a Paszományokon és Tsipkéken való Arany, mellyet a Halottal eltemettek, a Földben öszve futott volna. A nevetlen Levélíró ezekről szólván azt mondja, hogy azok arra láttatnak mutatni, hogy a közönséges Anyának a Földnek kebelébe visszsa térvén, az Értzek is elébbeni magok nemek szerént való Életeket, mellytől az emberi Kéz nyugbatatlansága megfősztotta vólt, visszsa veszik. Ezt nem hiszem, hogy a Természet Titkaiban Járatosak közül valaki helyben hagyhaffa.

16. *A Leoninus és Chronostichon Verssekről.*

Ama közép-idei Verselésnek szegény Módja, az úgy neveztetett *Leoninus Versus*, melly azt kívánja, hogy közepén 's végén egyféle Hangja légyen, például: *More Leonino dicere Metra sino*, bizonyos *Leo* Versszerzőtől vette a nevét, ki VII

Lajos Frantz Király idejében élt. Ezen igen szorító és szószaporító Verselés Módján már mindenütt ki adtak. A közép-idei Barátok gyönyörködtek benne leginkább. Esztergomban IV Bélának Sirjára, hova a Nejevel *) és Fiával együtt temettetett, a Tséri Barátok ezen Verseket helyeztették:

*Aspice rem cbaram, tres cingunt Virginis aram:
Rex, Dux, Regina, quibus adsint gaudia trina.*

Már most tsak némelly izetlen Hazánkfiak ez ilyen Verselést követik 's nagyra betsülik. **) — A *Chronosticon* nevű Esztendő-t jelentő Vers a
Le-

*) Attól tartván, ne talán a Betűrakó ezen Szó: Nejevel helyett V.e.j.e.v.e.l tegyen, röviden tsak azt mondom, hogy Nejevel Nő-től való, 's hajdan annyit tett mint Feleségével.

**) Nem tsudálhatom eleget, miként találhatta kedvét ezen Verselés nemében amaz egyébként igen szerentsés Erdélyi Versszerző Gyöngyösi János. De nekem úgy tetszik, hogy ebben nem annyira a maga Izét követte, mintsem a mások kedvét akarta töltetni. Ha már a mi Magyar Verseink, főképen a Négyesek, az Egyhangúság, Monotonia miatt fokaknak, kik jobb Izhez szoktak, nem igen tetszenek, hogy hogy tetszhetnének ezek a lejtősök, mellyeknek mindenik sorában már azon egy Hang megkettőztetik, 's mellyeket lehetetlen Szótékozlás nélkül készíteni, amint ez kitétzi önnön magának a most említett Gyöngyösi Jánosnak Verseiből is, 's amint ezt immár előttem észre vette 's kimutatta a M. Museum is II Köt. 92 lapján alól.

Leoninus Vershez hasonló Érdem nélkül való Elmetörés, főképen ha ki Nyelvünkön tsinállya, mellyhez a Római szám úgy illik, valamint a kopasz Török Fejhez a Német Kalap.

17. Az úgy nevezett Óriás Tsontokról.

A Régieknek az Óriásokról való Meséiket a mostani Természettudók, *Phisici*, tsak nevetik, és semminek tartják. Hogy még most is egy helyett magosabb Emberek laknak 's nevelkednek mintsem másutt, a bizonyos, de ebből, úgy hiszem, Óriásokat senki nem hozhat ki, mert annak többnyire tsupán az együgyű tejes Eledel 's az egészséges havasi Élet az Oka. Egy szóval, a mostani Tudósok nem hiszik, hogy valaha lettek volna Óriások. Azon Tsontokról, mellyeket az Értetlenek Ő nékik tulajdonítottak, a mostani nem olly könnyen hívő Tudósok azt tartják, hogy merő Tengeri Tsudák *) és Tzethalak Tsontjaik volnának, mellyek a Vizözön után, vagy mások szerint, a Világ Vizének apadásával (Vizi Világnak kissebbedésével) az agyágban hátra maradtak, 's a mellyeket most a Zaporok és Folyóvizek a Partokból 's Hegyekből ki szoktak mosni. Váltak

D 2

's

*) A Tengeri Tsudák alatt értetnek az úgy nevezett Tengeri Lovak, Tehenek, Borjak, Kutyák, Oroszlányok, 's t. af.

s vannak némellyek a Tudósok közül, kik ezen Tsontokat Elefánt Tetemének tsak azért vélik lenni, mert azokból is gyakorta színt olly szép Munkát készíthetni, mint a Napkeletről vagy Afrikából hozott Elefánt Tetemből. De a kik ezen Tsontokat jobban meg vizgálták, azt találták, hogy van még is ezen Tsontok között bizonyos Külömbbség. Azután azt is kell tudni, hogy a Tengeri Lovaknak ki álló nagy Agyaraikból 's bizonyos egy szarvú Tzethalnak szép hoszfű tekertses Szarvából készíthetni színt úgy a leg szebb Faragványokat. Nálunk Lukán Nyitra Vármegyében egy szegény Jobbágyom, a Hegyoldalban Pintzét ásván, talált vólt színt úgy két aféle Agyarra, valamint az Elefánté. Az Agyarak annyiból még épek vóltak, hogy nem hibázott semmi is belőlök, de a nagy Idő által a Keménységök egészen oda lett, úgy hogy levelenként hámlottak 's annyira el könnyültek, hogy ha ki azoknak Darabját Nyelvével illette, legottan hozzá ragadt, és szabadon függött róla.

18. Bétsről, 's annak' némelly Urairól.

Veneti, Vinidi, németül *Wenden, Winden, Windischen*, egy Tótféle Nemzet, minekutánna Krisztus Születése előtt mintegy hatvan Esztendővel a Dunán általkeltt, 's a *Vandalus* Németeket meggyőz-

győzte volna, a mostani Óstriában letelepedett. *) Ez a Nemzet a mostani Béts helyén egy Helységet épített, melly a Rómaiaktól, minekutánna *Pannóniának* Uraivá lettek, *Vindobonának* nevezetett. Ez a Hely idővel *Favianának* is hivattatott, a mint a Bétsi Benedek Szerzetesinek szerzeményes Levelekből kitetszik. Óstriának Fejedelmi eleinten Márkgrófoknak, azután Hertzegeknek, 's végre Főhertzegeknek neveztettek. A Lakások eleinten *Mölken* vala, azután *Kallenbergen*, ofztán *Mödlingen*, míg végre II Henrik (kit az Alattavalói Jaszomirgotnak neveztek, mint hogy bizonyítóképen így szokott szüntelenül szólni: *Ja, so mihr Gott!*) 1158-dik körül Bétsbe rándúlt, 's ott a mostani *Hof* nevű Piatzon, melly onnan neveztetik így, magának egy Udvarhelyt vagyis Székesvárat épített. Ezt az Épületet azután VII Lipót oda hagyta, 's 1220-dik körül a mostani *Burgnak* ama most is fen álló régi Darabját felépíté, melly a Könyvesház felé vagyon, és *Schweitzerhofnak* neveztetik, mert a volt Svájtzi Gárda ott szokott volt Örtt állani. E mellett az Újvár mellett még a Sz. Mihálynak is egy Templomot

D 3

épi-

*) Ennek a Nemzetnek Maradéká lehet ama Tót vagyis Horvátféle Nemzet, melly még mostis Magyarországtól fogva egész Bétsig az Óstriának mezőségét lakja,

épített, 's azt Udvari Fárának tette. Mind ezek kitetszenek azon Leveléből, melyet 1221-ben adott ki. A Hely, hol ez a Vár 's a Sz. Mihály Temploma fel építettett, még akkor a Városon kívül vala. Ezen Vár Árkának hátra lévő Nyomát még most is szemlélhetni azon Mélységben, melly a mostani Várnak régiebb Része előtt vagyon, vagyis a mostani Várpiatzának oldalán látatik, a mint valaki a *Schweitzerhof*-ba megyen. A régi Várból, melly a *Hof* Piatzon állott, Pénzverőház lett, melyet azután 1386-ban a mellette való Sz. János Templomával a Karmeliták nyerték el. Idővel azután a Jézoviták lakták, míg végre ezeknek eltörlésekkel a Hadi *Cancellaria* kapta el. IV Lipót Óstria Márkgróf, ki 1136-ban haltt meg, 's 1485-ben a Szentek közé iratott, *Kallenberg*-en lakott, 's ugyan ott is haltt meg. — Mátyás Király, Bétset elfoglalván, magának a *Carner* Útfában egy nevezetes Házat építettett, melly Nyulak Házának neveztetett azután. Ez a Ház akkor a Bétsi világi Házak közt legnevezetesebb vala. Bétsbe jöven Mátyás, mindég ezen Házba szállott, 's abban végre 1490-ben megis haltt. *In Adpar. ad Hist. Hung. Belii Cuspinianusnak Diariumában erről a HáZRól ezeket találtam: Sed Rex Poloniae declinavit ad sinistrum, & in Hospitium suum, insignem Domum, quæ vulgo Leporum Domus di-*

citur, divertit. Ez a Lengyel Királynak ebben a Házban való Szállása történt 1515-ben. Alatt a Jegyzetben pedig 1741-ben ezen HáZRól Bél Mátyásunk így szól: *Superat hodieque Domus hac in Vico Carnerjano confertissimas Leporum picturas referens. Ludicrum opus est: quippe quod nihil non actionum humanarum Leporibus adtribuit, faceta gesticulatione, quasi delirantibus.* A Képirás bémeszeltetett immár, mert a mostani Bétsiek szégyenlik az Eleiknek ezen Gyermekségekben való Gyönyörködésöket. Valamint ez több ilyen Irottképekkel is történt, ugymint a nyerges Elefánttal, a böltsős Szamár-ral, 's több másokkal. Még az Útszának nevét is meg változtatták, hogy olly alatsonságtól ne szármoztathassék, ugymint Talyigától, melly németül *Karn*. Ugyan is tsak nem régen támadtt ezen Útszának ama *Karnthnerstrasse* neve, mert az előtt, amint a régiebb Könyvekből kitetszik, 's amint még most is a Köznép nevezi, *Karnerstrassenak* neveztetett, mi is annyi mint Talyigások Útszájok, vagyis Talyigás Útsza. — A legrégibb Óstriaí Pénz a Fridrik Hertzegé, ki 1198-ban a Szent Földön meghaltt, 's azután Óstriaában Sz. Kereszten eltemtetett. Ő a Pénzét Kremszen verette, 's előtte való Óstriaí Fejedelemnek valamelly Pénzére még senki sem akadtt.

19. Görög Ilonáról.

Ez a maga Idejének legszébb fejér Személye, vala Tyndarusnak Latzedemonbéli vagyis Spártai Királynak Leánya. Az Irók a Szépségének leírásában vetekednek egymással. Abban mint egy meg-egyeznek, hogy igen szép kis Szája, ki álló vagyis szűrő, Emlői, kerékded vagyis tellyes Karjai és Tzombjai, 's végre fejér és hofzszú Nyaka vala. Ebből az útolsóból okot vettek a Költők, hogy az Attyának Jupitert Hattyú képében hirdették. Hogy felettébb szép vala, abban nem lehet kételkednünk, de hogy a Tisztesség 's jó Erkölts nem igen kellett néki, azt is el hihetjük. Tsak nem az egész Élete szerentsétlen Történetekből állott. Minekutánna fők Királyfiak Hitvesöknek kérték, végre *Menelaus* nyerte meg. De már az előtt *The-seus* elragadta vólt, 's amint mondják, egy Magzattal megis terhelte, mellyet Ilona titkon az Ötsénél neveltetett fel, ki is a Gyermekeket magájának hirdeté. Minekutánna Páris újra elragadta *Menelaustól*, valamennyi Görög Fejedelmek feltették magokban, hogy ezt a Gyalázatot megboszfúlják, ebből eredett azután ama híres Trójai Háború, mellyről olly fokot beszéltek immár a Költők. Meghalván Páris, a helyét Ilonánál az Öttse *Deiphobus* foglalá el. Ezt azután Trójának Meg-

Megvevésekor meg ölék a Görögök. Mondják, hogy maga Ilona, tsak hogy *Menelaust* újra magába szeretteffe, akkori Urát *Deiphobust* a Görögöknek elárulta volna. *Menelaus*nak halála után, a hátrahagyott két Fattyai legottan Ilonát Latzedemonból elkergették, kihezképest Ródosba méne *Poliksó*hoz, a Ródbeli Király Özvegyéhez, ki nemünemü Rokonya vala. De ez a Királyné megemlékezvén arról, hogy a néhai Ura Trójának Ostromlásakor megölettetett, mellynek a legfőbb oka Ilona vala, egykor midőn Ilona szokása szerént feredett, Fúriákba által öltözött egynehány kamasz Afzszonyokat reá küldött, kik őtet egy közel lévő Élőfára fel akasztották. Egy deák Költő, ama 30 Tulajdonságokat emlegetvén, mellyek egy szép Afzszonyban meg kívántatnak, azt mondja, hogy Ilona valóban mind azokkal birtt vólt. A Versei így vannak:

Triginta hæc habeat, quæ vult formosa vocari

Fœmina, sic Helenam fama fuisse refert.

Minden bizonnal ebből az Ilonából vagyis *Helenából*, *Tyndarus*nak Leányjából, származott a mi Magyar Tündér Ilonánk, mellyet *Argyrus* nevű verses Munkánk már régen köztünk hirefsé tett. Ez az Árgyir, a mennyire tudom, a mi legis legelső eredeti Magyar Románunk. Benkő József Uram ezen Költeménynek szerzését bizonyos Ben-

kőnek tulajdonítja, a ki a múltt Százban éldegéltt, 's ezzel a Románnal akarta volna Erdélyt, vagyis inkább annak Arany bővségét, ábrázolni. Argyir Királyfi Traján Tsászárt, Tündér Ilona Dátziát, 's a Leány arany Haja Dátzia bőv Aranyát jelentené. En azomban ezekről igen kételkedem. Mert először, ha a Munka Verseinek alkotását jól megfontoljuk, minden bizonnyal ezen Darabot régiebbnek találjuk. Így például: a Négyesünknek vagyis Strófánknek négy végén négyszer előforduló *vala* a múltt XVII Században már el vólt hagyva. Másodszor, a görögből vett *Argyros* ezüstöt jelent 's nem aranyat, Erdély Bányái pedig aranyról híresek inkább, hogy fem ezüstről. 'S mi oka lehetett vallyon ezen Mese Szerzőjének, hogy Trajánról, Dátziáról, 's annak Arannyáról titkosan szóllyon? De ez akármit légyen, 's akárki és akar mikor tsinálta ezt a Románunkot, a leg-hihetetlenebb mégis, a mi a Magyar. Nyelv-mivelő Erdélyi Társaság I Darabjának 154-dik Levélfelén olvaftatik, hogy, tudnillik, Erdélyben a Ketskés vagyis Ketskekő Várában hajdan lakott Tündér Ilona nem más lett légyen, hanem ama Páristól el ragadtatott igen szép testü Görög Ilona. Mert a Tündér Ilona tsak ebből a *Tyndar Helenából* vétetett Név és költött Mese, 's a Görög Ilona Ródosban haltt meg, amint a régi Irók

jelentik. Az említett Erdélyi Munkában lévő Tzikkellynek Írója a Tündér Ilonából, ebből a Mesés Személyből, nem tsak Görög Ilonát farag, ki Trójának elveszése után Erdélyben lakozott volna, hanem, a mi több, még úgy gyanakodik, hogy Dátzia Királynéja lett legyen. Ha a régi Történetek Viszsgálásában ily ok nélkül való Gyanakodások szabadok, úgy bizony Dárius Kintsét is Hunyad Vára körül 's Etele Sirját Baraszlótáján kereshetni.

20. *Étnáról 's Vezúvról.*

Tudva vagyon minnyájunknál, hogy a földalatti Tűz szerez Vulkánokat vagyis tűzvető Hegeket. Ezek a Világnak legrégibb Idejében immár megjelentek, de sokan közülök azután egészen elaludtak, mások ismét támadtak. Most még Európánkban két ilyenféle Hegyünk vagyon, ugymint Étna és Vezúv. Az első a legrégibb mesés Időktől fogva Tűzet hánytt, Pokol Kéményjének tartatott, melly alatt az Ég ellen támadtt Óriások az ő gonosz Tettekért lakolnának, a másik pedig tsak 79-dikben az Urunknak Születése után kezdett tüzet vetni. Ugyan ekkor ama jó Titusnak Tsászárkodása alatt föveny, hamú 's kövek alatt temettetett el a Hegyen alól fekvő *Herculanum* 's *Pompeja*, a termékeny 's igen népes *Campaniának* két nevezetes Városa. Szint

ak-

akkor Vezúv alatt a Tengeren hajózáván füstjétől 's gőzétől meg fojtatott ama Természetiének híres Leirójok *Plinius* is, ki hogy az Ifjabbiktól meg különböztethessék, Öregebbiknek neveztetik. *Herculanum* épen ott állott, hol most *Portici* vagyon, *Pompeja* pedig ottan, hol *Torredell' Annunciada* fekszik. A Szerentsétlenség nem volt ugyan olly igen véletlen. Ugyan is a rettenetes Földingás, melly a Vezúvnak Okadását megelőzte, a Népet akkor már igen szélte kergette. Ezen Városoknak régi Helyökre tsak ezen Században akadtunk, 's most a Régiségnek ama drága 's ritka Maradványi a Nápolyi Király Költségén a Dűledékekből kelnek ki naponként. Sokan mindazáltal *Diodorus*-nak 's *Vitruvius*nak némelly Helyeikből azt hozzák ki, hogy ez a Hegy már Urunk születése előtt is tüzelte volna, hanem az Iróknak akkori kevés voltak, 's a Hegy Tűzvetéséről való halgatások tsupán az oka, hogy ez a 79-dik Tűzvetés tartatik elsőnek. — A földalatti Tűz Okának mondatnak lenni ama kénes, gálitzos, timsós, és földi-szurkos igen könnyen gyúlható Szerek, melyek bent a Földben felettebb bőven találkoznak. Hogy a Földünknek Gyomrában sok illy földalatti Tűz vagyon, azt a Természettudók jól tudják. Sőt sokan azt tartják, hogy a természeti Hévízsek is ugyan ennek a Tűznek közönhetik Melegöket,

's végre, ha a Napnak sütő Tüzétől a Tengersék igen kiszárodnak, ugyan ez a földalatti Tűz a Földnek felső Színét is fel fogná gyújtani. A tűzvető Hegyek a Füstön és Láván kívül ezeket vetik ki, ugymint: porképű 's elégett feketés Fövenyet, Követset, Salakot, Sót, Kénkövet, Tüzkövet, Tajtekkövet, Méfzsze váltt Követ, Üveggé váltt Követ, Fagygyúkövet, 's Fattyértzet. *) Vulkánokról beszélvén eszembe jön, hogy mintegy tiz Efstendeje egy bizonyos, nem tudom mi nevű, tudós Vólt-jézsovita Gyöngyös mellett a Mátra Hegyekben is találtt egy ki égett Vulkánra, mellynek már mostan tsak a Pohara, vagyis az úgy neveztetni szokott *Cratere* vagyon fen, de a melly mellett még most is fok tűzvetőhegyi Kő és Üveg **) találkoznék. Eféle Kövekkel a Házépítésre még most is élnének a Gyöngyösiék. Ezen tűzvető Hegyről semmiféle Író nem emlékezik. Ki tudja,

*) Bimfteine, calcinirte Steine, verglafete Steine, Talg, Markasit.

**) Lava et Vitrum Vulcanicum. Az első egy olly Szer, melly a Vulkánnak kiütésekor tüzesen szokott folyni, 's minekutánna meghűltt, bizonyos homályos és könnyű Kővé által keményedik. Ezzel a Kővel Nápolyban az Utzákat terítik, a Pintzéket boltozzák, 's belőle a Kőmet-szők fok szép Tobáktartókat 's többféle másmit készitnek.

ja, hány száz vagy ezer Esztendőekkel éghetett még az Urunknak Születése előtt? — *Fichtel* úr úgy vélekedik, hogy Erdélyben a Székelyföldi Büdös-hegy is hajdan Vulkán vala. Némellyek szerint a Magyar Hegyallyán is egykor volt egy ilyen Tüzvetőhegy, mert a Szőlő-hegyeken szerteszélt fok Salak-üveg találkozik még most is. Étna, vagy, amint most nevezik, Mongyibello tüzvető Hegyének emlegetése alkalmatosságával el nem mulathatom, hogy ezen Századbeli bizonyos dolgokról ne emlékezzem. Hogy 1724-ben VI Károly Császár, vagyis ezen nevű III Magyar Király, Szitizille's Nápoly ország miatt a Spanyolokkal Háborúba esett, ugyan akkor egynéhány Magyar lovas Ezerek is küldettek Szitizillébe. Az onnan írott Magyar Levelek közül kettőt olvastam. Az egyik szól Nagyatyámnak Sándor Albertnek, Nyitra Vármegye Felispánjának, *)'s így van:

Pa-

*) Felispány annyi mint Ord. Vice Ispány, mert Alispány Substitutus Vice Comes. A Levelet csak azért hozom elő, hogy kitessek belőle, ezen kevés idő óta a Magyar Levél írásának Módja mennyire az akkoritól elváltozott. A Magyarságnak a Deáksággal való Spékelésétől vagyis, magyarán kimondván, Fertőztetésétől csak ugyan végre el állottunk.

Palermo in Sicilia 11 May 1724.

Bizodalmas nagy jó Uram, Vice Ispán Uram,
Sogor Uram 's Fautorom.

Ajánlom mindenkori igaz köteles Szolgálato-
mat Kegyelmednek. Jóllehet itt létemben két rend-
béli alázatos Leveleimmel *præsummáltam* alkalmat-
lankodnom Kegyelmednek, de egyikére se vehet-
tem Választot, talám azon Irásim úri Kezéhez tá-
vul létem miatt nem *penetrálhattak*. Továbbis tar-
tozó szolgálai Kötelelségemnek meg akarván felel-
nem, ezen Levelemmel alázatosan udvarlok. Mint-
hogy e Napokban értésemre esett itt való Regi-
mentbéli Jóakaróimtól, hogy szívesen édes Uram
Atyám meghólt volna, de semmi bizonyost nem
tudhatok, mire való nézve nagy alázatosan kérem
mint nagy jó Uramot Kegyelmedet, méltóztatásuk
a szegény Uram Atyám élete vagy halála felől vól-
taképen *informálni*. Vagyok olly reménységgel,
ezen alázatos *Instantiámot* meg nem veti Kegyel-
med. Azomban, ha ugyan (kit Isten ne adja) ha-
lála történt volna, kérem továbbis nagy jó Uramot
Kegyelmedet, kevés hátramaradott Jószágiban ne
engedjen Kegyelmed rövidséget szenvednem, hogy
ne talántán *per fas & ne fas* idegen Kézre vagyis
extra Competentiam, cum injuria mei, devenidljon. In-
nen más egyéb Újsággal nem udvarolhatok, ha-
nem hogy *6 præsen.* itten egy bizonyos Papot és
A.

Apátság elevenen megégették, kik bizonyos *Molinista*, és *Piatista* Hitet kezdeni akartak. Annyira *deveniált* istentelen *Machinatiójok*, hogy ezekben a Napokban is húsz és egynehány Embert bé fogott a *Sacra Inquisitio*. Melly Papnak es Apátságának *Executiója* huszon négy ezer Forintban teltt, és száz negyven ezer Ember jelenlétében lett meg. Isten Fia felől semmit sem akartak az átkozottak tudni, úgy *infelicissime* meg égettettének. Az idevaló *Militia* csak heveréssel és nyomorúsággal tölti idejét, Háborúnak semmi hire nintsen, 's a fizetést is ritkán kapjuk, most hatodik hónapja, hogy nem fizettek. Ezzel magamat Kegyelmednek tapasztaltt úri *fávoriban* 's *gratiájiban* alázatosan *devoveálván*, maradok.

Nagy jó Uramnak Kegyelmednek

Alázatos engedelmes Szolgája

Rudnai István m. p.

A másik Levél iratott egy más Hazafinak, mellyben hofszsan leirattatik ama rettenetes Látmány, mellyet akkor a Tengeren evező egész Magyarság az ő két élő Szemeivel látott. Amint, tudniillik, az Étna hegy alatt a Tengeren hajóztak, fok ezer Ördög a Tenger színén jelenttmeg előttök, 's igen fényes temetést tartott ama színt Magyar Országban elhalálozott felettébb hamis, tsalárd, 's igazságtalan, de az Értékét igen fok e-

zerekre hozott — — — nevü Felispánnak. Szerettem volna ezt a Levelet is ide iktatni, amint azt az eredetiből le irtam, de egy jó Barátom, kivel azt közlöttem, szép Szokásunk szerént viszsza nem hozta, 's már meg haltt.

21. Sz. *Margit Életéből való Jegyzetim, amint 1776-ban kijött.*

Azon Kéziratot, mellyből Práj Úr ezt a Sz. Margit Életét le írta, ő Kegyelme, amint az Irás és Szóllás Módjából kivehette, a XV Század elejéből valónak véli. De hogy egy régiebből iratott le (az Irás és Szóllás Módjának egy kis Változtatásával) azt is egyfzersmind gyanítja. A Kézirat Szerzőjének pedig gondolja lenni valamelly Domonkos Szerzetbeli Papot. Vannak, kik azt vélik, hogy ama Bátori László Sz. Pál Szerzete-se, ki az Sz. Irást magyarra első fordította, 's egynehány Szentek Életét magyarul le írta, ezt is készítette volna. — A mostani Szavainktól és Szóllásainktól elütő Szavai és Szóllási imezek:

Kedeg. Pedig.

Tabát. Tehát.

Cobnya. Konyha.

Bodog. Bóldog.

Ezben. Ebben.

Ezreul. Erről.

Ezkeppen. Ekképpen.

Eznek feleütte. Ennek fölötte.

Azkoron. Akkoron.

Olyba. Olykor, Akkor.

Lakodalom. Lakás. *Habitatio*.

Ayandok. Ajándék.

Zandok. Szándék.

Fazkodás. Fohászkodás.

Bantalom. Bántódás.

Tanalcb. Tanács.

Jogya. Jobb Keze. Jobbja.

Seer. Sir.

Velag. Világ.

Kerülő. Folyosó. *Ambitus*.

Alc. Áts.

Aldomas. Áldás. *Benedictio*.

Eulefel. Ülőfel, Alfel. *Podex*.

Hatalm, Zerehm. Hatalom. Szerelem.

Engedet. Engedés, Engedelem.

Geryedet. Gerjedés, Gerjedelem.

Jelenet. Jelenés.

Kevanat. Kivánás, Kivánság.

Myelkedet. Tselekedet.

Egez. Egészszéges. *Sanus*.

Secrestyeres. Segrestyés.

Holnapozni. Halasztani.

Meltolni, Méltóztatni.

Reogatni. Rivogatni.

Vigazni. Gvógyúlni.

Verehhezni. Veritezni, Veréjtekézni.

Eutteni. Önteni, Ontani.

*Tapasztani, Tapasztalni. Tapogatni, Tapintani,
Illetni.*

Latotta. Láttá.

Imehol. Imhol, Ihol.

Nemykeppen. Nemüképen. Quodammodo.

Nyevolyas betek. Nyavalyás beteg.

Nyevolyassagos Zemelyek. Nyavalyás Személyek.

Tyztelneye, Utalnaya. Tisztelné, Utálná.

*Sokzer, Masoldzer, Harmadzer. Sokszor, Más-
sodszor, Harmadszor.*

*Hogy olyha nemykeppen eu maganak keuvele ra-
gattatott. Hogy olyha némüképen ő ma-
gának kivüle ragattatott. Hogy olykor
bizonyos módra magán kívül ragattatott.*

*Imadkozyk vala mynd eleu tyk zojg. Imádko-
zik vala mind elő tyúk szóig.*

*Hog melzolnaya neky megmutatny, hog my volt
az regy Zent Áryaknak teukelleujssegek.*

*Ezenkeppen ez latas el enezek, es ez Frater fel-
sevkene eu almabol.*

*Hog el ne feledneye. Hogy el ne feledné, az
az felejtene.*

Ecce lignum, az az, ime hol vagyon az Zent Kereztfa.

Mert igen kevannya vala az eu Verec ky eutteni, Jესusnak az en Jegesenek Vere ky euttefeert.

Ug bog továbbá nem leun bantalma Zent Margyt azzonnak.

*Mykeppen az Machkasok *) magokat vonzak vala az pagymentomon.*

Az eu testeet euzteuverehty vala beubtaukel es felultezek Ciliciomban, olyba fýratvan mindeneknek az eu alnoksagokat.

*Hog az Ur Mendenbato Isten az eu Jogyanak batalmaval meg xorcha, es meg ebnyche az kegyetle-
neknek bazalmokat.*

Hog ez illyen gonoz nepeknek myatta ne badnaya Urunk Jესus Christus eu magat karomlatny.

Tabat en rayta mynden akaratyukat megtehetneyek.

*Jeleseul kedeg Zent Bernald Zerzeteben a vagy a Zextrak **) Keuzyben.*

My-

*) Millyen Nyavalyások lehettek ezek a Matskások, nem tudom.

**) Többhelyett az Apátzákat Z e z t r á k n a k nevezi. Z e z t r a, vagyis a mostani Irás szerént Szefztra, Tót és Tseh Nyelvben annyi mint S o r o r. E hez a Szefztra Szóhoz épen hasonló a Barát Szavunk. Azt az Eleink, midőn először Nyelvökbe fogadták, B r a t n a k mondták. E pedig Tótban

*Mykoron be bochattak volna ez zent Zuznek te-
steet a seerben.*

*Zerelmest meg tudakozEEK Soror Margaretatul,
zent Margit Azzonnak Eucbeteul, ky vala Béla Ky-
ralknak Hukanak Anna Azzonnak leanya.*

*Zent Margyt azon az en zuzey Kezevel az be-
tegnék keuzvenyes feleet meg tapasztala.*

Hog ha erezne. Hogy ha érezné.

*Hog az Keurnyul alloknak aytatos Kenyergesere
vygazot volna eu meg.*

*Az eu Ura bagya eutet nemely Apacchaknal avagy
Zextraknal ezen Zygetben, kyk lakoznak vala ez Cla-
stromnak mellette kiweul, hog eutet minden napon el
hoznayak az Koporsóhoz.*

E 3

Ez-

annyi mint Frater. A Latiatuc feleym-
ben, amint azt Koller Úr kiadta, 's egy jó Ba-
rátom az eredetiből kiírta, a Brat imigy olva-
statik: Scerelmes Bratym, az az: Szerel-
mes Barátim! Mind Zextra vagyis Szesztra,
mind Brat vagyis Barát Szavakat a Tótoktól vet-
tük. Az első el hagytuk immár, 's az Abba-
tisából koholt Apátzával tseréltük fel, de a
másikhoz úgy hozzá ragaszkodtunk, hogy nem tu-
dom, mikor szabadulunk meg tőle. A Barát ama
szép hajdani Fele Szavunk helyében is, melly
annyit tett mint Amicus, Freund, színt úgy
bétűszott Nyelvünkbe, valmint most kezd bétűz-
ni a Német Szó: Bruder.

*Ez Soror Margareta vala Zent Margyt Azzon-
nak eucche. *)*

Vygaszad meg ez leant.

*Mely Istvan Kiral vala egy ember gyermeke zent
Margyt Azzonval. **)*

22. Anekdot.

Midőn Bajzát Török Tsászfár 1396-dik kö-
rül Bolgár országot elfoglalta, Zsigmond Tsászfár
's Királyunk, tartván a Török hatalmának terje-
désétől, Követeket küldött hozzá, kik által tud-
tára adá, hogy azon Országnak békét hagyna, mert

E 4

az

*) Ki tetszik ebből is, melly régi Szokás légyen az
Afszonyinknál a kisebb leány Testvérököt Öt-
tsöknek mondani, a mit a Debretzeni Grammati-
cusok hibának neveztek. De hiszem, ők a fok-
zer, másodzer, harmadzer miatt színt
úgy nem fogják talán Magyarnak esmérni ezt a
Szerzőt is, valamint a Latiatuc feleym I-
róját a Zumtuchel, Halalnec, Muga-
nec, Foianec, Puculnec, 's Paradi-
fumben miatt. Pedig Zumtuchel nem más,
hanem Szömtökkal, az az: Szemetekkel. 'S ha
tellyefséggel nem tsalatkozom, a Nak és Ban
Ragasztékok akkor esméretlenek vóltak, 's azok
helyében az akkori Eleink tsak Nek és Ben
Ragasztékokkal éltek.

**) A Testvert mindég Egy méhben feküdtnek, vagy
Egy ember gyermekének nevezi. A Magyar Ki-
rályt mindenütt Magyarai Királynak mondja.

az nem ő hozzá, hanem a Magyar Koronához tartozna. Baját a Követeket mind addig magánál megtartóztatá, míglen az egész Országot a maga Hatalmába kerité, akkor a Követeket magához hivatá egy nagy Szobába, mellynek a Fogasírók Kardok, Török, Ijak, Handsárok, 's Buzogányok tsűgtek, 's így szólamlék meg: "Már most visszamehettek az Uratokhoz, 's mondjátok meg neki, hogy nekem is elég Okom 's igazságom van, amint ti magatok látjátok ehez az Országhoz,, Midőn ezeket mondaná, Kezével a függő Fegyverre mutata, 's az által értésökre adá, hogy Fegyverrel szerzett Hatalom az Ország biráshoz elég Igazság legyen e Világban. Ezt meghalván Zsigmond, legottan azon vólt, hogy a Töröknek mindenképen ellent állhasson, de az Igyekezete olly rosz következésű vala, hogy Nagy Nikápoly alatt csak nem az egész Hadát ott veszté. Ugyan e vala a Törökkel első, de igen szerentsétlen Próbánk.

23. *Az Ártatlanság Győzedelme.*

Salmon Mária, egy húsz esztendő's szép Leánya, kinek szemeiből jó és ártatlan Lélek nézett ki, 1780-dikban Kisalfszony havában Caen Városába érkezett, hogy ott magának Szolgálatot keressen. Még az Nap, hogy oda érkezett, bé

fogadtatott egy Hazba, mellyben mindeneftől hét Ember lakott. Ötödik napra meghaltt közülök a leg öregbik, ki immár mint egy 86 esztendőös vala. A Teste felbontatván, Méreg találtatott benne. Más nap a többi Hazbéliék is a Hasrágásról panaszolkodtak, 's úgy vélekedtek, hogy Ők is Mérget ettek. Ehezképest az új Szolgáló-jokat, mint ezen Véteknek Szerzőjét a Törvénszéknek által adták. A Birák Ötet legottan a Tömlőzbe vetették, a Dolgát felvették, 's a fzerentsétlen Leányra illyen Itéletet hoztak: hogy, tudniillik, Karóhoz köttéssék egy Lántztzal, 's elevenen megégettesék; de előre a Tsigázáson mennyen által.

Ez az Itélet-tétel 1782-ben Pünkösd havának 16-dikán a *Roueni* Parlamenttől helybenhagyattott. Az elkárhoztatott Leányka, kit *Caen*ből *Rouen*ba hurtzoltak, ismét vízfza vitetett, hogy az el nem követett Véteknek Büntetését vegye. A Kinzóhelynek rettenetes Ajtaja megnyíltt, a Hóhér hideg Vérrel a Tsigázás Szerzfámaít kezébe vette, a Rakásfa kész vólt, 's a Fáklya égettimmár, melly azt lángba hozta. — Itt a Haláltól való Rettenés a szegény Máriát Hazugságra birta. Én terhes vagyok! úgymond, 's legottan elájúltt. Ezen Vallásra a Hóhér vízfza lépett, a Kinzóhely ajtaja bezáratott, 's a Fáklya előltatott. A Birák

az Executiót Sz. Jakab havának 29-dikére halasztották azon esetre, ha, tudniillik, a Terheessége meg nem bizonyodnék.

Szegény Leányka! Tested 's Lelked szerént tisztá mint a most esett Hó, mit használ néked, hogy a Szüzességedet meg tagadtad? Csak annak a Napjai tesznek Tsigajárást, ki Szerentsét reményli: de a ki a jövőendő Szerentsétlenségét által látja, annak a Napjai Villám-gyorsasággal múlnak. A Sz. Jakab havának ama rettenetes 29-dik napja megjelent, az Ártatlanság látván elkerülhetetlen Halálát, a Vallás ölébe folyamodott, melly egyedül nem engedte Kétségbe esését, 's jobb Világgal biztatta. Ujra ismét a Kinzóhelynek ama rettenetes Ajtaja megnyílt, újra ismét lobogott a Fáklya, melly a Rakásfát meg gyújtsa. Mária a Halálhoz tántorgott. Hirtelen a Nép közé rohan egy Lovas, fen szóval ezt kiáltván: Megálj Hóhér! én a Királynak nevében jövök! — A szája-tátott Sokaság álmélkodik, kiki hozzája tolyakodik, Ő egy Levelet a Kebeléből kivessz, mellyet valóban a Rettegéstől szerzett Izzadása meg nedvesített. A Levél magában egy Parantsolatot foglalt, hogy a Roueni Parlament az Executiót még véghez ne vigye, 's a Perfolyást még egyszer vizsgálja meg.

'S vallyon ki vólt az elnyomattatott Ártatlanságnak az a nagy szivű Ör-Angyala? Költők É-

nekjök nevezd meg a késő Világnak! Képirók E-tsetjök ábrázold le Őtet! Kép faragók Vasok véd ki a Nevét Márványban! Le Kosé, *Le Cauchois*, a *Roueni* Parlamentnek Prókátora, egy nagy eszű 's reménységű fiatal ember, meg győzettetvén a Máriának Ártatlanságáról, a kevés Időnek hasznát veszi, mellyet a füllentetett Terhefsége a szereztsélen Leánynak szerzett, Párisba fut, ott egy Ministernek a lábaihoz borúl, a Valóságot a Szánakodás Könyveivel fel adja, 's ezekkel a Ministernek Szívét meg hatja. Ő maga vala azon Lovas, ki izzadtan, 's úgy szólván lélekzet nélkül, a Nép közé rohant, 's a tántorgó Leányt a Hóhérjainak Körmeikből kiragadta.

A *Roueni* Parlament a Dolgát újra fel vevé, 's noha ugyan a *Caeni* Birák Itéletét semmivé tévé, de egy új Visgálást rendele, melly alatt Mária tömlöztben marada. Lekosé ezzel meg nem elégedett, 's mivel azon Biráknak részre-hajlásoktól nagyon tartott, kik immár egyszer az Ártatlanságot Halálra ítélték, ismét az Udvarhoz folyamodott. Erre a Király a *Roueni* Parlamentnek meghagyá, hogy az egész Dolgot a Párisi Parlamenthez küldje.

1786-ban Pünkösdi havának 20-dikán öfzvegyültek a Birák, 's három nap egymás után a Perfolyást visgálták. 23-dikon korán reggel Mária utól-

utóljára felhivattatott, 's azután az úgy nevezett Sz Lajos Kamarájába vezettetett, hogy ott az Itéltetését megvárja. Itt az Ártatlanságának Védelmezőjével nyóltz Órától fogva tizenegyig egyedül maradt. Ezen Időközben, melly nem tsak a Vétkesnek, hanem az Ártatlannak is olly rettenetes szokott lenni, ki nem hitte volna, hogy a leg szörnyebb Rettegés a szegény Leányka Szívét el ne fogja? de nem! a jó Lelki esméret 's a Birájinak Igazságokba való Bizakodás nézett ki tsendes Képéből. A Birái közül hol egyik hol másik a mondott Kamarába bé lépett, hogy észrevehesse, ha ezen *criticus* Órában ötet az önnön Ortzája, ha valóban vétkes, el nem árúlná e? De hijába, kiki az ő nyugott Szívét tsudálván viszfza jött, mellyet minden bizonnyal tsak Ártatlanság szerezhet. Egy Példán az Olvasó tsudálkozni fog.

Mária még soha sem látott úszó Malmokat, amint Párisban a Hajókon épittetnek. A Leány a Lekoséval az ablaknál ül vala, hol a Kilátás a Folyóra szolgált, egynéhány illy Malmok a szemébe tűntek. Mitsoda Hajók azok amott? kérde Lekosét újságtól indittatva, azt vélhetné az Ember, hogy Malmok volnának. — Úgy is van, mond Lekosé, mert azok Gabona Malmok. — Hogyhogy? úszó Malmok? ó azt még soha sem lát-

láttam, — Ti Férjfiak, kik Bátorsággal 's Álhatalomsággal kérkedtek, álmélkodjatok.! Egy Leánka, ki immár kétszer Tűzre ítéltetett, ezen szempillantásban várván Élete 's Halála iránt Biráinak végső rettenetes Szavokat, még elégséges arra, hogy magán kívül egy Tárgyra figyelmezhet, melyet először lát, 's egy hasznos Találmányon az örömét mutathatja.

Tizen egy Órakor egyik a Birák közül a Sz. Lajos Kamarába bé jött, 's a váró Ártatlanságnak ily Itélet - tételt hozott. A Parlament a Salmon Mária Apellátzióját helyben hagyja, a *Caeni* 's *Roueni* Törvényszékeknek Itélettételöket semmivé téfzi, a Bévádolttat minden Vádjaitól menttnek hirdeti, 's a *Roueni* Parlamentnek parantsolja, hogy minden Vádokat a Regyestromából töröljön ki, annak szélére a Bévádoltnak Ártatlanságát örök emlékezetül jegyezze fel, 's mindenét, a mije volt, legottan adjaki. Ezek mellett *Salmon* Máriának megengettetik, hogy a Bévádolóit Törvénybe idéztethesse, 's tőlök a Betsületének és Szenvedésének pénzes helyrehozását kívánhassa. Ez az Itélet-tétel nyomtattasék ki, 's nyilván függesztesék ki *Caenben*, *Rouenben*, 's *Párisban*.

Alig végzé el az olvasást *Chupin* Úr, ki a Birák közül az Itélet tétellel küldetett, hogy Mária a Védelmezőjének ölébe dültt, 's könyvesen
meg-

megköszönte néki szabadulását. A Nép, melly igen öszve gyülekezett, 's az Udvar és az Útszát bé töltötte, alig hallotta a Parlamentnek Itélettételét, legottan nagy üvöltéssel örömét jelentette. Az *Entbusiasmus* kimondhatatlan vala. Kiki tolyakodott, hogy a felszabadultt Ártatlanságot meg láthassa. Az Őr meg kettőztetett, 's mégis az Urak kénytelenek valának, hogy Máriát magok közé vegyék, hogy a nyomástól bátran lehetett, 's kiki meg láthatta mégis.

Dionis de Sejour, egy meg élemedett Ember, ki a Mária Perfolyásában Relatiót tett, közeltett hozzá, hogy örvendezzen néki. Azonnal az egész fokaság felkiáltott: *Salmon*, öleld meg! öleld meg! Mária meg tevé ezt színt azon szerezetre méltó Szeméremmel, melly a Szerentsétlensége alatt is soha elnem hagyta. Erre a Birák közül egyik a maga Kalapját megragadá, két öreg Tallért bele vete, 's a Kalapót a Lekosénak által adá. Tüftént minden felől Pénz-eső lett, 's a Kalap meg tellett, |minekelötte Lekosé öt lépést tett volna.

A Parlamentnél azon Szokás vala. hogy az olly Fogoly, ki ártatlannak találtatott, az úgy neveztetett Tisztes kapun 's a nagy Garábitsokon által le vezettetett. Ez a Kapu ma is felnyilt az ártatlan Máriáért. De alig mozdult meg az Őr, hogy

hogy Ötet kísérje, legottan az egész vig Sokaság elejébe dült, 's az Útját olly szorosnak tette, hogy egy Óra kivántatott hozzá, míg a nagy Gráditsnak a legalsóbb Fokát érhetette, hol egy Bérkotsi várta. Itt ezer Karok kinyúltak, hogy Ötet bétehessek, de a Szekér a helyéből ki nem mozdúlhatott, mert az Öszvefutás még szüntelenül tartott. Az Általmenők, kik még semmit se tudtak a dologról, látván az együgyü módra öltözött Leánykát virágosan a Katonák 's Parlament Tagjai között, 's halván a temérdek sok Népnek Örömkialtását, kívánva kívánták tudni mi történik! Kiki válaszolni akartt: "Az egy fiatal Leányka, ki kétszer tüzre ítéltetett, kétszer a Vesztőhelyre vitetett, de minekutánna a Király a dolgát a Párisi Parla-mentre bizta, ugyan attól ártatlannak találtatott, 's most Tisztes-kapun vízfza vezettetett. Éllyen a Király! éllyen a Parlament!

Végre az Őr annyi helyt tágitott mégis a Mária Szekerének, hogy meg mozdúlhatott, de két Óránális tovább tartott, míg Palétól a *la Harpe* Útfzába jöhetett. A Nép a Lovakat megállítá, 's féknél és ferénynél fogva meg tartóztatá, hogy a felszabadított szerentsétlen Leányt még egy ideig szemlélhesse. Szinte akkor Sz. Eufiáktól jött azon az Útfzán kerefsztül egy Prótzeffió. A Pap, ki azt vezette, kérdezé az okát ezen szokatlan Öszvefu-
tás-

tásnak, 's mihent meg értette, legottan *Collette*-t rendeltt, 's 724 Livert a Mária Kebelébe hozott. Ezen Sommában találkozott mint egy 15 Livermerő Fillérekben, a mi is nyilván való Bizonyosság, hogy a legszegényebb Emberek is örömmel adakoztak néki.

Lekosé Máriát az említett Ministerhez elvezeté. "Kegyelmes Uram! ugymond néki, lássa a maga Munkáját. Nagyságod nélkül ez a Szerentsétlen a Lángoknak Ragadományokká lett volna.", Mária a Minister lábaihoz borúltt, 's hálát rebegett néki. Ő a Leányt fel emelé: "Köszönd az Istennek, Leányom! mond barátságos le erefzkedéssel, soha se felejtsd el a Mindenható Védelmét. Tiszteld a Biráidat, Ők színt úgy Emberek, 's hibázhattak. — A Szavai után a szemérmes Leányt megölelé, 's egy nevezetes Ajándékkal magától el erefzté. A Fő-Hertzeg Ferdinánd 's Fő-Hertzegné, nem különben a *Valliere* Hertzeg-afszony, a Gróf *Estaing*, *Suffren*, és *Aranda*, a Párisi Érfek, 's tsak nem minden Nagyai az Országának, a fel szabadúltt Ártatlanságnak egy részesülő Könyvet bémutattak, nem vélvén magokat nagyobbaknak, mintsem hogy egy közönséges Leányt a Szofájokon magok mellett lássanak, 's Jóakaratokkal Máriát megtetézték. Az Órlányi Ház magához hozatta Őtet *Belle-chasse* Várába, 's mint egy

egy Testvérjét úgy fogadta. Ama híres *Madame de Genlis* könyvesen meg ölelte, 's kevéssel azután *Lekosénak* ezeket írta: "Kérem az Urat, mondjameg *Salmon Máriának*, hogy Ő a Szivemben mélylen maradt, 's hogy Életemben legnagyobb Öröömnek nézném, ha elégséges lehetnék ama szörnyű Igazságtalanságnak, mellyet tapasztaltt, helyrehozására. „

Mindenütt a hol mutatta magát Mária, örömmel fogadtatott. Önnön magok a Párisi halárúló Aszfzonyok virágokkal fel ékesítve 's dob szóval a Szállásához érkeztek, hogy szerentsézzenek néki. A frantz és olasz Teátromi Játékosok 50 Luidort küldöttek néki, 's egy mindenkorra való Szabad-billétet. Mária tehát Kisaszfzony havának 8-dikán életében először lépett Játéknézőházba. Ő a' Galleriába felmentt, de a Játékosok *Lekosé* által arra birták, hogy egy Lózsiba lejött. Ő ezt is megtevé az öszvegyültt fokaságnak szüntelen való Tap-solása alatt. Épen azon Nap játszatott Musztafa, 's Utóljátékúl a komor Szerető-legény. Ezen utolsó Darabban a Grófné Személyét játszá a *Mlle Contat*, ki is a harmadik Felvonásnak harmadik Jelenésében a Közönséghez ezen Szavakkal vala:

*La Verité perce mal aisément,
mais elle n' a besoïn que d' un jour favorable,
et son triomphe en est plus eclatant.* az az:

Igazság nagy bajjal jó Világofságra,
De tsak egy kedvező alkalmatofságra
Kaphasson, azonnal szűnik késedelme,
'S annál nagyobb ofztán a nyertt győzödelme.

A Nézők mingyárt észre vették, mit akartt mondani, minnyájan a Szemeiket Máriára 's a Szabadítójára vetették, erre egy ideig Tapsolás következett, 's magok a Játékosok is tapsoltak néki a Játékhelyről. Minekutánna vége lett a Játéknak, Mária a Lózsijában foká meg maradt, hogy a nyomástól magát meg mentse; de hijába, a Nép egész 10 Óráig megvárta, 's úgy ofztán szüntelen való Örömkialtás alatt a Szekerébe hágott.

Néhány Nap múlva a Páris Városa egy űllest látott, melly Máriának betsületére vált. Az alatt, hogy Mária a Tömlöztöt lakta, hoztak egy Leány társat néki, ki bizonyos nem kis Vétkéért meg fogattatott, 's egy igen kitsapó és rendetlen életű Leány vala, kit a feslettség és bújaság színté a Sirnak széléhez hozott; ezen Leánynak a száraz Mellyéről függött egy öt hónapos Tsetsemő. Kevés nap múlva meghalt az Anya, 's Mária az ártatlan Kisdednek gondját magára vette. Egykor a Találttak Házoknak *Findelhaus* Papja meglátogatván a Tömlöztben űtet, a Nyomorúságában és Szükségében akarta segiteni. "Nékem nints semmire szükségem, tisztelendő Uram! felele a

jó Mária, Lekosé Úr mindent adat nékem, a mire
 szükségem vagyon. De lássa ezt a Kisdedet! ez
 a Szegény az Annya miatt ne lakollyon. Vegye
 pártfogásába, én itt Ő néki nem igen használha-
 tok. „ A megilletődött Pap elvitte magával a Gyer-
 meket a Találtt házba. — Minekutánna a Mári-
 ának Ártatlansága kinyilatkoztatott, 's a Népnek
 Szánakodásból eredett *Enthusiasmusa* Őtet elégséges-
 nek tette volna, hogy másokkal is jót tehesen;
 a gyámoltalan Kisdedjéről is megemlékezék, ki az
 Ő ártatlan Mosolygásával a Szenvedésének né-
 hány Óráját türhetővé tette. “ Én azt kívánom,
 ugymond Mária, hogy az elébbeni Nyomorúsá-
 gomnak egy szüntelen való Tanum légyen. Ő
 Társam vala a Tömlöztben, Ő Társam légyen É-
 letemben is. Ehezképest Magzatomnak foga-
 dom. „ Lekosé ezen Szándékát helyben hagyta,
 sőt el is tökéllette magában, hogy a Kisdednél
 az Atya helyét kipótolja. A Fogadás Tzeremó-
 niája 1200 Személynek jelenlétében történt. A
 Gyermek egyfzersmind megis kerefszteltetett, “
 Mária a megnem érdemlett Szenvedéseire nézve
 nevezte *Innocentnak*.

A Szive, melly őt esztendő által szüntelen a
 Nyomorúság és Szenvedés által kinoztatott, ismét
 felnyíltt a szelid Érzeményeknek. Egy illy finom
 érzésű Leányka a Szerelem nagy Hatalmát elke-
 rül-

rúlhatna volna e mind eddig? Nem! Ő immár szeretett, Ő még most is szeretett, 's ezt bátran megvallotta. Kevéssel az Elfogattatása előtt kérte őtet egy fiatal szelid Ifjú, Mestersége szerént egy Asztalos. A Szenvedésének Ideje el érkezett az Ifjú, a Szeretőjének Ártatlanságáról meg győztetvén, de a Szabadításához elégtelen lévén, Kétségben ésésből Katonává lett. Mária, Ártatlanságának Győződclmében, egy harmintz ezer liveres Értékkel, mellyet a jó Erkölts *Entbusiasmusa* szerzett néki, az öt esztendei Távozás után is meg emlékezek az Ő szeretett Károlyjáról. Ő Obfitot vett néki, 's egyetemben az Órlányi Hertzegnél zsilipes hivatalt szerzett. Most már azt vélte Máriánk, hogy minden Kivánságának a Tárgyát elérte, 's hogy a Szerelem ölében öt esztendei Szenvedése ezerképen helyrehozódik, midőn egyszer mind Lekosénak a Képén bizonyos Szomorúságot vett észre, melly a Szabadító,ának Ábrázatján minden örömét megkeserítette. Gyakorta a Legénynek a Szeme, ha azt a Leányra függeszté, nedvesedni kezdett, 's minden tekintetéből tsendes Szomorúság nézett ki.

“ Ó Férjfi! kinek Élettel 's Betsülettel tartozom, mond egykor a Leány nagy megilletődéssel, én igen jól látom, hogy titkos Keserőség rágtón rágja Szívét. Az Úr én hozzám igen kegyetlen

vólna, ha azt én tölem eltitkolná, mert ha bár nem felelhetem is, csak ugyan együtt írhatok mégis. „Szív illetődéssel Lekosé a jó Leánykát megölelé, 's a reszkető Ajaki a Szerelmének Valását rebegék. Mária elbámúltt, pírúlva tekintett a Szabadítójára, Szerelem 's Hálaadás közt való Hartzot szenvedde egy ideig, Károlyja után küldött egy Könnyet, 's — oda nyújtá a Kezét Lekosénak. De kiis érdemlette meg jobban, hogy Mária Ölében a Nagyszívűségének jutalmát vegye, mint Lekosé, ama valóban nemes Legény, ki egykor minden Hafzon nézés 's Fáradtsága megfizetésének Reménysége nélkül, a hiján, hogy a Leányt, kinek Ártatlansága Védelmezését magára vette, csak látta vólna is valaha, magát Szabadítójának Önként tevő, bátor Szívvel ezt a szép Munkát el kezdé, 's ditsőképen mostan véghez is vivé. *Salmon* Mária a vak Igazságnak már hatodik Véres-Áldozatja vala, kit a Hóhér kezéből kiragadott. Már 1774-ben egy *le Canut* nevű Ifjat a haláltól meg szabadított. 1779-ben két ártatlanul Szenvedőket a Gallya-rabságból kihozott. 1780-ban egy Bábát a Haláltól megmentett, ki bevádoltatott, hogy a Hivatalával viszfza éltt. 1781-ben egy Borbélyt a Tüztől meg szabadított, ki Méreg-keverőnek állittatott. 'S végre mind ezen Munkáit az ártatlan Máriának bátor védelmezésével

vel meg koronázta. Vallyon nem méltó e a jutalomra egy illy Ember? Vallyon meg tagadhatta e a Szívét egy olly Leányka mint Mária, egy olly Legénynek mint Lekosé? Nem, Ő egy szeretetre méltó Szeméremmel az ölébe dültt, 's a hálaadó Szerelemnek a legelső fűz-leányi Tsókját azon Ajaknak adá, kinek Szerentséjével, 's Betsületével, 's Eletével adós vala. Az egész Páris ezt az Egybenkelést örömmel értette, 's édes Könyveket hullatott, midőn Mária az Oltárnál, ezer öszvegyűltt Bizonyságok előtt, a házassági Szerelem iránt a hitét letette. A Leány szemérmesen megjelentt ott az Ő szokott Köntösében, ugymint egy Korosban, *Corset*, *Carfettel*, 's egy kis Fejkötővel; 's lássad! legottan más Nap a Párisi első Dámák jelentek meg a *Madame Le Cauchois* Tifzteletere egy kurta Korosban, 's egy kis Fejkötővel. Ez a Módi-Viselet több esztendeig fen tartotta magát, 's a neve vala *à la Cauchoise*. — Hogy ez Párisban 1786 ban történtt, magam is szinte ott valék. A Történet legottan minden Újságokba bé iktattattott. *Kotzebue*, egy nevezetes Német Író, hasonlóképen le írta Németül, 's ez azon Írásnak a Forcítása.

24. *Folyó és kötött Beszédje egy Leánykának.*

Hány gyenge Virágszál vész el Bimbójában!

Egy Ifjú Leányka igen szeretvén a Virágokat, azoknak egy kis Ágyat szánt Kertjében, 's anyaikepen bánt vele. De valamennyi szerette Virági közül egy sötét - piros Szegvirág nyerte el még is nála az Elsőséget. Ez a Szegvirág még igen igen kitsin vala, 's még tsak, úgy szólván, virágozni készült; a Leányka úgy forgolódott melléte, mint a szerelmes Anya a Tsetsemő mellett. — Egykor est felé, midőn épen ezen Kedvesének érzékeny szemléltetésében foglalatoskodnék, Kivánság 's Reménység körül vették, melyek végre ilyen érthető Hangra fakasztották Ajkait: "Mi igen szeretlek, édes kis Virágom, mond a Leányka, mi igen aggódik a Szivem, hogy Növésedet 's Örömömet semmi meg ne háborítsa! te majdan reggelenként szebb fogsz lenni, 's én meg látándom, miként fog gyenge Szined emelkedni, kevés Leveled bokrosodni, 's a még most gyenge Szagod balzsomos Illattá változni; midőn, ó áldott Nap! el mondhatom: szép kis Virágom, én ültettelek téged, én neveltelek, én tápláltalak.," — Ezek után ismét Gondolatokká váltak Szavai; Szeme tellyes bizodalommal az Ég felé tekintett; az Esti - Tsillag szépen villogott; a Láthatárnak

kiderülése a fáradtt Természetnek Békefséget 's Nyugodalmot ígértt; 's így teli reménnyel kis Szobájába fietett a jó Leányka, holott a Virágán való ártatlan Örömének bóldog érzése kevés Idő múlva tsendes Álomba temeté őtet. — De hogy Ejjélkor fel ébredett, egészen elrémültt, midőn a Szélnek olly nagy zúgását hallotta, hogy az Ablaki alig álhatták ki. Egyik Villám a másikat űzte, rettenetesen dörgött az Ég, a kis Szobája szinte reszketett belé, 's végre úgy látszott, mint ha egész Folyók omlanának az Égből, hogy a Földet egy új Özönbe merittsék. Ó melly igen reszketett a szegény Leányka a Virági miatt! — Idő múlva a Szél ismét le tsendesedett; a fergeteges Felhők eltávoztak; már a Hajnal is az ő szokott Fényjével meg festette a Bértzeket, midőn a Leányka teli félelemmel a Kertbe fietett. Millyen Látomás! Valamennyi Virág mind igen igen fokát fzenvedett, de a Szegvirág, ah ama kedves Szegvirága, egy Jégnek gyilkos Tsapása által le volt törve: hijába próbálta a Leányka a Kertészségének minden Mesterségét; hijába tékozlotta a Hajnal Harmat-tsepjeit; hasztalanúl vetette reá a reggeli Nap az ő minden élelftő Súgarit. A kis Virág hova tovább mind inkább hervadott; a többi Virágok mind magokhoz tértek, 's új Életjök által még nagyobbították a Kedvesének oda-

lételéből származó Fájdalmát. — „Tsak látom végre is, hogy minden mulandó! mond a Leányka, 's nagy szomorúan háttal fordúlt a többi Virághihoz. Ennekutánna ritkán jött a Kertbe, 's a meg maradt Virágira nem is tekintett. — Az Esmerősi Tsudálatosnak 's Megátalkodottnak nevezék, elejébe terjesztvén, hogy még elég Virágavólna, 's egy Szegvirággal ne gondoljon annyit. — O ti Emberek, kik a fájdalmas Érzeményeket olly könnyen veszitek, 's ott, hol az érzékeny Szív vérzik, ama hideg Tsanátstokkal akartok enyhülést szerezni:

“A min lehetetlen többé segíteni,

Azt legjobb végképen el is felejtetni.,,

tanúljatok előre érezni, tanúljatok szeretni 's veszteni: 's azután, ha lehet, maradjatok a ti hideg Böltselkedésteknél! — — —

Az én Reményem is színt úgy tsírázott, nevelkedett, 's készültt virágozni; egy véletlen Szélvész megjelentt! 's — oda lett az is. — Már most egyebet nints mit tennem, hanem hogy a Leánykával panaszra fakadjak, 's a Szegvirággal hervadjak. — — —

Ez a bús Leányka egy idő múlva a Kertjében fel 's alá fordúlván, 's ott egy hervadó Rózsát meglátván, azt ilyenképen szólítá meg:

Róz-

Rózsa! te ki nem rég szépen virágoztál,
Melly igen színedben mostan elváltoztál;
Ki valál csak emént fok szemek tsudája,
Te vagy életemnek eleven példája!
Szépséggel magadat miként kedveltetted,
Valaki meg látott, meg állott melletted;
De most senkit többé már meg nem állítasz,
Mert haloványsággal hozzám hasonlítasz.
Mint te, mikor bimbód ki nyílt legelsőben,
Szint úgy virágoztam én is egy időben;
'S valamint te mostan készülsz elhervadni,
Azonképen én is kezdek kiszáradni!
Te rózsás éltedben meg nem maradhattál,
Mert el jött időnek ellent nem állhattál;
Engem idő nem bánt, de a szenvedésem
El kerülhetlenül szerzi elveszésem!
Külömbözés köztünk másként is igen nagy,
Mert halálodban is, Rózsa, te még szép vagy;
'S a melly életedet Természettől vetted,
Annak bőven minden Örömet érzetted.
Én él em tavaszán már is oda vagyok,
Mert Szivem kinnyai olly annyira nagyok,
Hogy a gyenge erőm tovább nem bírhatja,
Fonnyadt 's hervadt voltom eztet kimutatja.
Szépség nélkül való Ország int engemet,
Ne vigyem olly mezfíze vakmerőséget;

'S hogy bánattal el öltt leányka dolgával
A hasonlításra nem méltó Rózsával.

25. *A Tüneményekről. *)*

Minden Dolgokat, mellyek az Érzeményink alá esnek, Tüneményeknek mondhatni, ha bár se nem világolnak, se nem ragyognak. Szint úgy azon Dolgokat is, mellyek mindenféleből a Gőzkerékben teremnek, Égi Tüneményeknek nevezhetni, akár világoljanak, akár nem. Azok, mellyek nem világolnak, vizes Tüneményeknek mondathatnak, azok pedig, mellyek Világosságokat ama Világnak nagy Világítól költsönözik, 's valóban villognak, világló Tüneményeknek nevezethetnek; valamint szinte azok ismét tüzes Tüneményeknek hívattathatnak, mellyek a tulajdon Világosságok által láttatnak, 's egyetemben a Tüzet vagyis Meleget magokkal hordják. — A vizes Tünemények közé tartoznak: a Harmat, a Dér harmat, a Köd, a Felhők, az Eső, a Hó, 's a Kő eső. A világló Tünemények közé számláltatnak: a reggeli 's esteli Hajnal, a Hóld Udvara, a Társnapok és hóldok, 's a Szivárvány. A tüzes Tüneményeknek pedig ezek nevezethetnek,

ugy-

*) Lásd hátul az új Szavaknak deákul ki tett Értelmeket.

ugymint az Égi-tűz, a Villám, a Lövöldék, a Tüzes-Sarkányok, a Tüzes-Tohék, a Bolygó-láng, 's a Vörös-ég, mint hogy többnyire az Égnek 's Felhőknek Gyántázatjokból erednek. Kezdjük a Befzedünket ezekről.

I. *Az Égitűzről 's Villámról.* A legesméretesebb 's legközönségesebb tüzes Tünnemény az Égitűz, a melyet, leginkább Nyárban, a levegő-
égben gyakorta láthatjuk, miként gyúlad meg nagy hirtelenséggel. A Tudósoknak Figyelmök 's Tapasztalások után csak nem bizonyos, hogy az Égitűz egy ollyas Tűz, a melyet egyébként Gyántászernek mondunk, 's melly színt úgy, valamint a közönséges Tűz, az egész Természeten ki van terjesztve. — A gyántás Szer hihetőképen nem egyéb, hanem a valóságos közönséges Tűzünk, melly fok kénes Gőzökkel meg van keverve, de a melly Természete szerént a Munkáiban gyakorta igen el üt a közönséges Tűztől, 's ez okból méltán tartathatik a Tűz egy különös Fajának. *) — Nyárban az egész Gőzkerekünk tele van Tűzzel. A Meleg fok kénes Gőzöket húz ki a Földből, ott a Gőzkerék Tüze ezekkel a kénes Gőzök-

*) Nálam a *Genus* Nem, *Species* pedig Faj. Ezt az utolsót Földi Uramnak Fűvéfz Magyar Szavakról irtt kis Könyvéből tanultam. Ez előtt mind *Genus*, mind *Species* csak Nemnek mondatott.

zökkel öfzve kevertetik; az által a Gyántás szer igen meg szaporodik, 's minekutánna magát egy máshoz súrolta, meg gyúlad. 'S ugyan ebben az Égitűz 's a Gyántás szer a közönséges Tűzzel egy féle. — Hogy többnyire tsak Nyárban dörög az Ég 's villámlik, az attól jöhet, hogy a gyúló Szerek akkor felettébb fokot gőzölögnek. Sok mindenféle Szerek kelésbe jönnek akkor, mivel a legapróbb Részzeik, az úgy nevezett Atomok, nagyon mozognak magok között, 's egy mástól elválnak. Ugyan akkor a bezártt égi Atomok, mellyeket, míg bé vannak zárva, rekedtt Égnek nevezünk, az Időnek hasznát veszik 's ki repülnek, hogy magokat ki terjeszthessék, az alatt hogy magokkal fok más szerű Atomokat elragadnak, mellyek között a gyúlók is mindég találkoznak, 's a Gőzkerékbe apró égi Hólyagotskák Képökben általmennek. A Minémüségek Visgálása kedvéért ez ilyen Atomokat zártt Edényekbe fel lehet fogdosni 's el rekeszteni. Az újabb Természettudók mesterséges vagyis tsináltt Égnek nevezik azokat, mivel a Felöldás által Kedvünk szerént fokféle Szerekből lehet őket ki húzni. Például, ha ki Gálitz-savát Szabókőre önti, az által az égi Atomok, mellyek a Kőben valának, fel szabadúlnak, kiterjednek, és fokkal nagyobb helyet vesznek bé, hogy sem az előtt; 's innen van az, hogy gyakran egyetlen egy

egy négy szegű hüvelyknyi Szabókőből, Vasból, vagy Rézből száz négy szegű hüvelyknyi Eget nyerhetni. Az eleven Szenek, a forró új Ser és Bor hasonlóképen fok ilyen Eget botsátnak magokból, 's azzal együtt fok gyúló és fojtó Gözket, mellyek az Embereket is megölhetnék, ha olly Szobákba vagy Bóltokba vannak bészárva, hova az Emberek bėjönnek. — Illyenképen nyer a Gözkerék nyárban, midőn minden Szerek a Melegtől belsőképen igen mozdittatnak, 's gyakran felóldatnak, mindenféle szerű Atomokat, mellyek által a Terhe nagyon meg szaporodik. Oda fent ezek a felszabadúltt égi Atomok 's gyúló Szerek ismét a Felhőktől bészivattatnak, 's újra mozgásba hozattatnak, miből a kerekedik, hogy Nyárban gyakorta villámlik, mivel akkor az egész Természet él és mozog, télben mint egy nyugszik, de még sem aluszik, mert még akkor is némellykor villámlik és dörög. — Ha az Ég a felhőktől tiszta vagy is kiderültt, úgy hogy a Gözkerékben úszó tűzfogható Részek ellenzés nélkül meggyúlhatnak, tehát semmi durranást nem hallani, valamint a Tűzporis nem durrant, ha szabad helyen gyúlad meg. Ekkor ezt szoktuk mondani, hogy az Ég hűti magát. Ez hol nappal, hol éjjel történik. De nappal a Napnak sokkal tisztább és ragyogóbb Fénye miatt nem vehetni észre. Ha

pedig az Ég bé van borúlva, akkor a felhőkbe húzza bé magát; 's ez azt szerzi, hogy nem olly könnyen gyúladhat meg, ha bár a szüntelen való Súrolás által, melly a felhőknek mozgások által egyre szaporodik, felettébb meleggé tétetik. Végre még annál hatalmasabban meggyúlad, mennél sűrűbbek voltak a felhők, mennél nagyobb volt az ellenzés, mellyet megykellott győznie. Legottan által rontja magát a leg sűrűebb felhőkön, rend kívül való gyorsasággal a Gőzkeréknek egy nagy részén által elterjed, vagy egy félről más félre fordul, 's az által a felső Égben a felhők között — mert gyakran több felhők fekszenek egy más felett — 's az alsó Égben nagy rázást szerez, melly leghangosabb Darrot okoz, a mellyet Menny vagy Égdörgésnek hívunk. — A folytatott Durradás vagyis a tartós 's gyakran egy más után újjuló Tsattanás nem egyéb, hanem az első Dörgésnek viszfza hangzása, mert az Égitűz, mint egy kisütött Ágyú, csak egyetlen egyet durranik. A sebesen megmozdított Ég felhőtől felhőhöz táfzittatik, nem külömbben a hegyekhez 's ezektől ismét a felhőkhöz. Ez okból a Mennydörgés a Völgyekben leginkább szokott uralkodni, mert ott a Dörgés a hegytől hegyhez mégyen. Ha az Égitűz nem a Helység felett, hanem oldalt támad, akkor nem kártékony. De ha a Helység felett

tör-

történik, akkor igen gyakorta az Épületeknek, Fáknek, Állatoknak, 's Embereknek fordul, 's ront, dönt, gyújt, 's öl mindent, valamit ér. Ezt tselekfszi szint úgy a Tüzpor is hasonló Környülálásban. — Ha az Égi-háború felettünk vagyon, akkor az Égitűz 's a Dörgés együtt járnak. De mennél távulabb esik az Égi-háború, annál későbbben halhatni a Dörgést. Ha egyszer az Égitűzet megláttuk, 's egyetlen egy Érverést megkülönböztethetünk, nyugottan lehetünk, mert nem tett semmi kárt benünk az Égitűz. Ha több Érverést is megkülönböztethetünk, nem lehet kételkednünk, hogy az Égi-háború távul vagyon tőlünk. Ez épen hasonló az Ágyú tüzéhez. Az Ágyú vagy 's Pattantyú mellett a Tűz és Pattanás egyszer-smind esik, de a legkisebb távozásban is már egy bizonyos Közidőt lehet észre venni. — A tett Kisértések mutatják, hogy a Hang minden Másfonyban mint egy ezer nyomnyit halad. Ez által meg lehet tudnunk, melly meszse van az a hely, hol a Villámot látjuk. Nékünk csak azon Másfonyokat vagy Érveréseket kell számlálnunk, mellyek közte 's a Dörgés között múlnak el: mert a Villám 's Menydörgés mindenkör egy azon időben történnek, mivel tulajdonképen maga a Villám szerzi a Dörgést. Ha tehát tiz Másfony múlik el, minekelőtte a Dörgés kövesse a Villámot, úgy az Égi-há-

haború tiz ezer nyomnyira vagyis mint egy fél Mértföldnyire vagyon távúl. De ha tsak kettőt Izámlálunk, akkor igen is közel vagyon. A hol pedig a Villámot 's a Dörgést egy szersmind hallani, a hiján, hogy valami Közidőt leheffen észrevenni, ott helyben üt le az Égitűz. Midőn a Villámot látjuk, a nélkül, hogy a Dörgését a Mész-fzesége miatt hallanánk, azt mondjuk, hogy süköten villámlik. — Az Égitűz kiváltképen szereti a Vizeket. E hez képest fokban azt tartják, hogy ha ki a Szobájában fél az Égitűztől, az egy vagy több vízzel teli Tsöbört helyhezteffen abba. A Viz után főképen kap az Értzeken. Az Erejét is olly igen ki mutatja rajtok, hogy némellykor legottan el olvasztja. Vannak Példák, hogy az Égitűztől illetett Utazónak a pénze, mellyet a Köntöse zsebjében viseltt, el olvadt, a hiján hogy a Köntösén a Tűznek legkissebb Nyoma meglátzott volna. A Kard Vasát is el olvasztotta immár több ízben, a hiján hogy a hüvelyét meg sértette volna. — Az Üveget 's akármi Szurkot vagy Gyántát nem bántja, ha nem vizesek, 's ha a Gyánta nem igen meleg. Ez okból nem kell tsudálkoznunk, ha, például, a Gyertyatartó olly helyett, hova az Égitűz béütött, el olvadt, 's a Gyertya, mellyet tartott, egészen épen maradt. — Szint úgy a hegyes Jőszágok is igen húzzák magokhoz

az Égitűzet. Ez okból találja olly gyakran az ÉLŐ-fákat, főképen ollyakat, mellyek magosak, 's hofzfú ágúak. Kihezképest nem okofság, ha kit a Mezőn az Egiháború ott lep, hogy a szomszéd Fák alatt az eső ellen védelmét keresse. Ugyan ezen okból olly gyakorta üt bé a Tornyokba, mellyek azonkívül hogy többnyire végök felé hegyesek, még fok Érttzel is külöl és belöl meg vannak rakva. — Az Égitűz által meg értetett Embernek Halála onnan ered leginkább, mert a szabad Edényeket széllel szaggatja, 's az által szükségképen a hirtelen Halált kell szereznie. — Tapasztalásból tudjuk, hogy mennyivel szörnyebb az Űtés, annyival kevesebbet gyújt. Mert a nagy Hatalma a gyúló Testek Részeit inkább szélt osztja, hogy sem gyújtja. De a gyengébb Űtés kevesebbet oszt szélt, 's ez okból annál hamarább gyújt. Az első rendbeli hidegnek, a másik pedig meleg Űtésnek mondatik. De ez a nevezet illetlen, mert egyik olly meleg vagy hideg mint a másik, 's tsak a sebes vóltok különbözteti egymástól. — Ollykor a Szélvész 's Egiháború után az ollyan helyeken Követ is találtak, hova az Égitűz bé ütött. Ebből a Tudatlanok azt vélték, hogy az oda fent az Égben készültt, 's valóban Menyő legyen. Ezen Kőnek hajdan fok orvosi Foganat tulajdonított. De az ő dolga másként vagyon. Mert az

Égitüz azt vagy az Épületből 's Kősziklából le-
 ütötte, vagy az útjában valahol felragadta, 's újra
 levetette, vagy pedig, mint hogy többnyire Kigyó-
 kő darab 's Jyukas szokott lenni, hajdan a Vasnak
 szükiben, valami eszközül szolgált. — Az Égitüz
 többféle Testet azonnal meg költet, 's a Tejet
 legottan meg óltja. De a mély Pintzében nem olly
 hamar, 's még kevesebbet, ha a Táj az előtt tsak
 bár egy kevés Nádmézzel is meg hintetett. — Az
 Ágyúzással el lehet ollykor az Égiháborút távoz-
 tatni. Ama nagy Rázás, mellyet az az Égben sze-
 rez, a felhőket is el éri, azokat széllyel kergeti,
 's velek együtt a benne találkozó Égitüzszer-
 t. Sok helyett szokásban van még most is a Haran-
 gozás. Midőn az Égiháború már felettünk vagyon,
 ezt nem kell tenni: mert már igen sokszor tapasztal-
 tatott, hogy azon Személyeket, kik a Haran-
 gokat húzták, megütötte az Égitüz. — Egy más
 bátorságos Mód nem annyira az Égiháborúnak el-
 fordítására, mintsem magányos Házoknak az Égi-
 tüztől való mególtalmazására tsak nem rég talál-
 tatott fel. Fent a Ház fedelén egy szurok Kaláts-
 ban fel állittatik egy értzből készültt hegyes Nyárs,
 's ettől fogva egy réz Darót ollyanképen botsát-
 tatik le, hogy sehol az Épületet meg ne érhesse;
 ennek a vége valami Vizbe vezettetik, vagy va-
 lamelly félre való Verembe, mellyhez semmi Em-
 be-

berek nem juthatnak. Ide az Égitüz, vagy is az úgy nevezett Menykő, le szál, 's az Épületekre és Embérekre nézve igen kártékony Természete meggátoltatik. Gyakorta fetét Éjjel a Nyárs hegyén bizonyos ké kellő Világ véttetik észre, 's ez nem egyéb, hanem amaz ég dörgő Szer, melly a felhőkől érkezik. Hasonlót vettek immár régen észre a Tengerjárók is a Hajók Őrfáin, főképen az Égiháborúnak tsendesedésével; de akkor még nem értették, mi légyen az oka ezen Tümeménynek, melly tsak az Égitüzivónak feltalálásával tudódott ki. — Hogy az Égitüznek Támadásáról 's Tulajdonságiról ezen Magyarázatom igen hihető, ki tetszik abból is, hogy ama bizonyos Testekből ki vontt gyántás Tűznek segítségével az Égiháborút kitsinyben tökéletesen lehet követni. A Dörgést is lehet majmozni többféleképen; legjobban, ha több nagy Tekéket egy lejtős 's imitt amott gráditsos deszka Padlason görditünk. Némellyek ezen Dörgést nagy Dobon réz Táblán apró ön Tekékkel szokták követni.

2. *A Vörös-égről.* Ollykor éjjel tiszta időben a tsillagos Ég késő őszszel 's télben Éjszak felé egészen vörös. Ennek a neve Deákban *Aurora Borealis*, 's németben *Nordlicht*. Gyakorta úgy tűnik szemünkbe, mint egy vékony 's általlátható vörös Felhő. Néha fejer Vonásokat is vehetni rajta észre,

re, sőt mindenféle tsuda Képekbe öltözik, úgy hogy az olyan Emberek, kik ifjúkorokban keveset tanultak, vagy pedig babonások, a Képzeldésektől elragadtatván, azt vélik, hogy tüzes Kotsikat, véres Kardokat, sőt egész Tsatákat, 's ezer más Tsudákat látnak, mellyeket ofztán mint Szerentsétlenségnek előljáró Jeleit úgy hirdetik. — A mostani Tudósok elhitették magokkal, hogy ez is színt úgy bizonyos Égitüz vagyis Gyántásfzer, mert immár észre vették, hogy gyakran színt azon Foganatja vagyon, mint a Gyántás fzernek. A Napnak Gözkereke, úgy mondják, magát olly mezfze kiterjesztheti, főképen télben, midőn a Nap hozzánk közelebb esik, hogy a Földünknek Gözkerekét megérintheti. Ez a Gyántásfzerben, melly a Gözkerekünkben találkozik, bizonyos Súrolást szerez, melly azt meleggé 's tüzessé teszi, de nem elégséges, hogy lángba hozhassa. Az éjszaki Országokban fokkal gyakrabban láthatni, hogy sem a délszakiakban. A fzelek mindazáltal ottan ottan elvifzik a déli Tájokra is.

3. *A Lövöldékről 's Tüzes-tekékről.* Ezeket színt úgy, valamint a Vörös-eget, azon egy Okfzerzi. Ollykor, tudniillik, meg történik, hogy ez a Szer a salétromos Gözökkel öfzve van keverve. Akkor úgy tetszik, ha valamitől meggyúlad, mint-ha a Tsillag egy helyről más helyre repülne; ugyan

gyan akkor a köz Emberek azt mondják, hogy a Tsillag lövött vagy futott volna, hogy a Taknyát ki fújta, a Torháját kipökte, vagyis kitisztult volna. Melly illetlen mondások legyenek ezek, azt kiki által látja. A Tsillagok, mellyek tsak az Ő meszszeségök miatt látszatnak nekünk olly kicsinyeknek, tsak nem együl egyig sokkal nagyobbak a mi Földünknel, 's Evetek módjára nem szökhetnek. Azonkivül ez a Tünemény rend szerént tsak az alsóbb Gőzkerékben láttatik, úgy hogy a magasabb Helyen, Tornyon, vagy Hegyen álván szokás szerént magunk alatt látjuk. Az egész Tűz lövésnek vagyis futásnak tsupán a Salétrom az oka. Tsak ritkán történik, hogy ez a Szer a Szelek által tekeképű nagy Testekbe öszve hajtatik, mellyek azután az Égben forgattatván meggyúladnak, 's nagy durrallással pattannak. Ez illyen Tekék többnyire jó magosan szoktak láttatni.

4. *A gyántás Tűzről.* Vannak olly Testek, például: fekete Matskák, mellyek, ha erősen süroltatnak, setétben kisebb vagy nagyobb Világot adnak. Többféle más Testekben, főképen az üveges Tsőkben, ezt világos Nappal észre vehetni. De akkor gyántás vagy szurkos helyen nem kell állanunk, 's a Tsőknek és Testeknek, mellyekkel süroltatnak, jó szárazaknak kell lenni, másként

nem világolnak, akármennyit súroltassanak. Ebből 's ez iránt elkövetett több más Kisértésekből sokan úgy hiszik, 's egész Bizonnyal azt vitatják, hogy ez a Világosság nem egyéb, hanem hasonlóképen amaz Égitűzszerszám vagyis ama gyántás Tűz, melly kisebb vagy nagyobb Mértékben az egész Természeten ki van terjesztve. — A gyántás Szernek Munkája szint úgy ama Világosság is, melyet néha az Egiháborúkor fent a Házakon, főképen a Háznak ki álló Részsein, vagy pedig, amint már említünk, a Hajó Örfáin szoktunk látni. De ennek a világló Tűznek nints semmi Melege. A Tenger is világol néholt, főképen ha a habokkal igen játszik, vagy a rajta úszó Hajóktól megindítatik. De ezt nem a gyántás Tűz szerzi, hanem bizonyos Férgek, mellyek noha igen kitsinyek, de tsuda fokasággal a Vizet bétöltik, 's tsak akkor világolnak, ha kezdenek nyughatatlankodni. Ezek a Férgek a Tsillám vagy is Sz. Iván bogaraihoz hasonlóak, mellyek szint úgy hol gyengítik hol bővitik Világjokat.

5. *A Bolygó-lángokról.* Vannak még más Testek is, mellyek világolnak, a hiján hogy valamelly Melegök észre véttethetnék; de a mellyekre nézve még nem bizonyos, ha a gyántás Szer szerzi e a Világolásokat. Ezek közé tartoznak főképen a Bolygó-lángok. Ezen apró 's gyengén világló Lángots-

gotskák', leginkább a Nyár és Ősz között, efitel a Földszínen a Mezőn szoktak láttatni, hol tudniillik a Föld kövér's mofsáros. Sokszor szemlélhetni azokat a Ganéjdomb felett's a Temető és Vesztőhelyeken is. A meleg Tájokon bővebben láttatnak mintsem a hidegeken. Azt mondják, hogy ezek az erőtlen Lángok azt az Embert űzik, a ki fut tőlök, 's attól távoznak, a ki nekik megy. Ez mind Természet szerént való. Mert minthogy olly könnyűk és finomok, hogy az Égnek legkisebb mozditása a helyökről elkergetheti, ehezképest, ha hozzájuk megyek, az Eget magam elől felejek hajtom, 's így a lángoknak ki kell térti; ha pedig futok tőlök, akkor magam után üres helyet hagyok, a mellyet ezen üres hely után találkozó Ég legottan elfoglal, úgy hogy azon Lángnak, melly ebben az Égben vagyon, amaz által elhúzzattatván, mindég nyomomiban kell lennie, míg azt valamelly más Ég mozdulása más utra téríti. — Ezek a Lángok nem gyújtanak, nem is melegnek, 's hihetőképén csak a rodhadtt Növényeknek's Állatoknak vagy valamelly megköltt Testeknek Gözeik. Így világolnak éjjel a rodhadtt Halak is, 's ollykor nyárban az el nem takarított Ló Dögök. Látni illy Lángot néha a Gyermekek's Ifjak Fejek felett is, úgy szinte a Lovak szőrében is, midőn fésültetnek.

6. *A fosforos Testekről.* Ide tartoznak végre a fosforos vagyis a Világot magokkal hordó Testek. A Szónak megszűze vitt értelme alatt mind azon Testeket szoktuk foglalni, melyek sötétben világolnak, a hiján hogy melegek volnának. De szoros Értelmében a Fosfor Mesterséggel készültt éjjel világló bizonyos Testet jelent. Azok nem tartoznak ugyan az égi Tűneményekhez, de a hasonlóságok miatt röviden mégis előhozom azokat. — A Tsillám bogár, melyet Nyárban Sz. Iván napja körül a Harasztokban 's Mezeinken éjjel Szikra módjára látunk világolni, az ilyen Fosforoknak az egyike. Amerikában vannak bizonyos világló Legyek, melyek alkalmas nagyságúak, 's olly tiszta világot adnak, hogy annál a legapróbb Írást is el lehet olvasni. Ha ki két vagy három illy Legyet egy Lámpásba bé vet, annak utazásakor a Fáklyák világára nints szüksége. Ez okból némellyek Lámpásadóknak vagy Lámpástartóknak hiják, de én inkább nevezném Élő-lámpásoknak. — A Gyémántok is 's egyéb Drága-kövek világolnak éjjel, ha bizonyos módra vannak simitva, 's ha nappal egy ideig a Verőfényre ki voltak téve. — A mit többnyire Fosfornak neveznek, az Húgyból készültt Viasz lágyságú és fejér-sárga színű Test. A Serivók Húgya legalkalmasabb hozzá. A szabad Égen olly meleg léfzen, hogy

mi-

mihent száraz meg gyúl. Mi okra nézve, ha meg akarjuk őrizni, szüntelen Vizben kell tartanunk, melly állapotban sok esztendőig minden fogyatkozás nélkül meg marad. A Szaga igen fokhagymás. Nappal fejer Füsttel látszik körül vétetve lenni. Éjjel vagy fetérben pedig ez a Füst egy ké-kellő fejer Lánggá válik, melly nem gyújt, hanem lassanként maga magát emészti. Ha a szabad Égben meg hagygyuk gyúlni, nagyon sűroljuk valamihez, vagy égő Testtel meg érintjük, vagy pedig a Napon ki teszszük a Tüzporra: tehát egy fejer nagyon világos Lángot vet, egyet durranik, 's kevés Pertz alatt meg emészti magát. Ezzel a Fosforral szint úgy írhatni 's rajzolhatni mint Iró-ónnal. Nappal mindazáltal a Vonások nem igen láttatnak, de éjjel és fetérben nagyon világolnak és fénylenek, főképen ha feketére vannak írva, 's meleg és száraz az Idő. A hideg 's nedves Szél azonnal el óltja. Ha a Világok gyengűlni kezd, csak valamelly száraz Testtel kell dörgölnünk, legottan szint olly világosak és fényesek lesznek, mint az előtt. Hogy ha fél lat Szegfü vagy Szag-héj olajt fél lat Fosforral, jól egybe dörgölvén, öszve keverünk, tehát ez a Kenet szint úgy világol, mint a Fosfor magán véve. Ezzel a Kenettel lehet Hajunkat, Ortzánkat, Ruhánkat, 's akármit meg kenni, a mit különbben Fosforral magán vé-

ve nem olly könnyen tehetni. Hajkenőtsöt is lehet vele világossá tenni. — A Hugyból való Fossor a nehéz és undok Készülése miatt igen drága. Nem rég kezdték más Testekből is tsinálni, melly sokkal kevesebb fáradságba 's költségbe telik.

Az új vagy ritkább Magyar Szavaknak deák Ertelmök így következnek:

Tünemény. *Phænomena, Meteorum.*

Érzemény. *Sensus.* Mert Érzékenység. *Possessio sensuum.*

Ég. *Aer.* Luft. Mondják ugyan már mostan fokban Levegő égnek, vagy tsupa Levegőnek, hogy ezeket meg különböztethessék *Aer* és *Cælum.* De ez a Levegő tsak olyan módra koholtt magyar Szó mint Adó: *Tributum.* Vonó: *Plectrum.* Hordó: *Vas.* 's t. af. A legrégibb Eleink az *Aert* tsupán Égnek mondták. *Cælum* azonkívül is Menynek vagy Menyországának mondatik.

Rekedtt ég. *Aer fixus.*

Égitüz. *Fulmen.* Menykő, Villám, Villámfulánkja, Tüzesnyíl, Istennyila.

Egitüzivó, Villám háritó, [*Blizableiter, Wetter ableiter.*

Gőzkerék, Gőzös-ég. *Atmosphæra. Dunstkreis.*

Dérharmat. *Pruina.* Zúzmaráz, Hóharmat.

Társnap. *Parelius. Nebensonne.*

Társ hold. *Paraselene. Nebenmond.*

Lövöldék. *Trajectio Stellæ*. Futó-tsillag, Lü-
dértz.

Bolygó-láng. *Ignis fatuus*. Irrlicht.

Vörös-ég, Éjvörös, Éjvörörsége. *Aurora bore-*
alis. Nordlicht.

Szer. *Materia*.

Gyántás Szer. *Materia electrica*.

Gyántázat. *Electricitas*.

Atom. *Atomus*.

Tüzpor. *Pulvis pyreus*. Puskapor.

Tüz-só. *Sal nitrum*. Salétrom.

Szabókő. *Creta*, *Smectis*.

Átskő. *Rubrica fabrilis*, *Creta rubra*.

Gálitzsava. *Vitriol saure*.

Négyszegü hüvelyk. Kubikzoll.

Kisértés, Kisértet. *Experimentum*, *Tentamen*.

Próba.

Szaghéj, Szagoshéj. *Cinnamomum*. Zimmet.

Fahéj.

Örfa. *Malus navis*. Árbotz.

Durr, Patt, Tsatt. *Sclopus*, *Bombus*. Durranás-
nak, Pattanásnak, 's Tsattanásnak a Hangja.

Apró. *Minutum*. A Földmérő 's Tsillagász
Tudományban annyi mint hatvanadik Része vala-
mi Egésznek. *Minutum Horæ* mondatott ugyan im-
már Pertznek 's Pertzenésnek is, de ezek a ma-
gyar Szavak inkább illenek Másapróhoz vagyis
Má-

Máfonyhoz, mellynek a deák neve: *Minutum secundum, secunda*, mert ez a Máfony az, melly tsak annyi Időt téfzen, mint egy Óra Ingerének per-tzenése. Ez illyen 60 Máfony tesz egy Aprót.

Máfony, Másapró. *Minutum secundum, secunda.*

26. Némelly Jegyzések.

A Magyar Történetíróknál immár tudva va-gyon, hogy Turótzai János, ki Hunyadi Mátyás Királyunk alatt élt, Itélő-mester vólt, 's a Magya-rok Krónikájokat írta, melly az Ő neve alatt elő-ször 1488-ban két helyett, ugymint *Bruna* és *Augu-sta* Városiban, ki adódott, az Ő egész Munkáját I Lajosig tsak nem szóról szóra vette egy más Kró-nikából, melly 1358-ban irattatott, 's azon most említett Királynak ajánlva vagyon, sőt még most is Bétsben eredetiben a Ts. Könyvesházban tar-tatik. Ezt maga Turótzai sem tagadja, midőn azt vallya, hogy a régiebb Krónikákat mindenben kö-vette. Ezekből kitetszik, hogy a jó Túrótzink nem azok közül vala, kik a régiebb Irónak Kéziratban hagyott Munkáját magokénak hirde-tik, 's a találtt Kéziratot tűzbe vagy árnyékszék-be vetik. — Ez a Túrótzi azon ördögös vagyis bűbájos Aszfzonyt, kit I Andrásnak idejében *Vat-ban* fia *Janus* tartott maga mellett, midőn a Ma-gyarok vízfűza kezdettek térni a Szittyai pogány Szer-

Szertartásaikra, *Rasdinak* nevezi, *Bonfinius* pedig *Varáslónak*. Szekér Joakim tehát azt hitte, hogy ettől neveztettek volna minden utóbbi bűbajos Afzfzonyok Varáslóknak, mert azt vélte, hogy ez azon Boszorkánynak tulajdon neve lett volna. De hogy ez tsupán a Mesterségtől vett neve vala, az abból ki tetszik, hogy valamint Tótoknál *Vrasiti* annyit tesz mint Varáfolni vagyis Bájolni, úgy Oroszoknál is *Voroseja* Varásolót, vagyis Boszorkányt jelent. A hol pedig a Tótok Horvát-tal, Tsehhel, Lengyellel, vagy Oroszszal meg egyeznek a Szóban, 's a Magyar is ugyan annak kijelentésében hasonló Szóval él, azt minden biznnyal Ő tőlök tanúltuk, amint ezt már előttem észre vette 's vitatta Molnár János úr is a Régi jeles Épületinek Előbeszédében. Illyen Szavainknak látszatnak lenni imezek: asztag, asztal, bába, bárány, barát, barázda, barona, dajka, defzka, drága, ebéd, eszterha, galagonya, ganéj, garma-da, gazda, geleszta, gereben, gereblye, gerenda, gerentsér, gerezd, gerlitze, görts, haszon, határ, hiba, hörtsök, ikra, kalászf, kalitka, kaloda, ka-pa, kapta, kas, kasza, keleptze, keszötze, király, kolompár, komornyik, kortsma, kotzka, kovászf, kúlts, kurva, lapát, lapotzka, lapu, lótzá, lûg, malaszt, málna, malota, matóla, máz, medentze, medve, mézfáros, motsár, nyavalya, onoka, osz-
lop,

lop, padmaly, pálinka, páltza, pára, parlag, párna, patak, patkány, patkó, péntek, peszér, petse-
nye, piótza, pohánka, pohár, póráz, pozdorja,
rabota, raj, rák, ros, rofnok, ruha, szakáts, sza-
lad, szalma, szalonna, szán, szarka, szekertze,
szelentze, szemét, szerda, szerha, szilva, szoba,
szoknya, szolga, szövétnek, takáts, tsólnok, tsor-
ba, tsötörtök, tsuda, udvar, ugar, válú, vályog,
vatsora, veder, venyike, villa, zabola, zálog. E-
zen Tótoktól vett Szavak miatt senki ne pirúl-
jon, mert nagyobb részét igaz Magyar Szavakkal
ki lehet mondani, 's a többinek is helyében hason-
ló értelmű Szavakat igen könnyen lehet fel találni.

Nagy Szombat a IV Béla Király Levelében
de Anno 1268 Szombathelynek, *Zumbathel*, neveztetik. Ha ezen Magyar nevét onnan kapta e,
hogy minden Szombaton szokott vólt lenni héti
Vásárja, azt bizonyosan nem mondhatom, ámbá-
tor azt jól tudom, hogy I Béla Királyunk minden
héti Vásárnak Szombatot rendeltt. Későbbi Le-
velekben Nagy Szombathelynek neveztetik, hogy
a Dunán túl való Szombathelytől meg különböz-
tessék. Idővel a *bely* elhagyatott, 's már most tsu-
pán Nagy Szombatnak hivattatik, sőt a Mátyús-
földiek 's Tsallóköziek egyedül Szombatnak ne-
vezik, ugymint: hol vóltál? — Szombatban.

Betzko Trentsin Vármegyei Várról némelly Iróink azt hirdették, hogy hajdan Bolondotznak hivattatott, mert *Stibor* 1400-dik körül építette volna fel Betzko nevű Bolondja kedvéért. De hogy, ha ezen Mese valóban igaz is volna, nem *Stibor*, hanem más valaki jóval ő előtte építette fel ezt a Várat, az onnan kitetszik, mert már Béla Nótáriusa ezen Várról emlékezik *Blundus* név alatt, mellyis nem más, hanem Bolondos. Ugyanis hajdan Bolondosnak 's nem Bolondotznak nevezetett. Így tehát, ha Béla Nótáriusa igazat beszél, a Vár már a Magyarok Érkezésök előtt a helyén állott. Zsigmond Király 1437-ben a *Stiborok*nak Magyok szakadásával ezt a Várat Uradalmával együtt Alsó Lindvai Bánfi Pálnak elajándékozta, melly alkalmatossággal az Adomány Levélben a Vár *Bolondoch*nak iratott.

A Nemzetünknek első hire Európában az Oroszok által történt, midőn az Eleink az Étől (ez deákul *Rba*, oroszúl *Volga*) vizen által kelvén, az Oroszok két Tartományokon *Susdal* és *Kiovon* által keresztül jöttek 885-dik Esztendő körül. Ezeknél a Magyaroknak már akkori Nevek *Uger* vala, a millyenképpen még most is többféle Tót Nemzetek neveznek minket. A szomszéd Németek az *Uger* névből *Ungert* tsináltak, 's a tanultak közöttök *Ungerből* neveztek deákban minket

Ung-

Ungriknak, 's az Országunkat *Ungariának*. Ebből azután lett *Ungari* 's *Ungaria*. A *Hungari* 's *Hungaria* később valamivel. Hogy *Hungaria* *Hunno-Avariából* eredett, vagy pedig hogy az Eleink *Ungarusoknak* Ungvártól hivattattak volna, a nem igaz.

Sok Magyar Író vétett már abban, midőn Zápolyi 's Garai helyett Zápolya Jánost 's Gara Miklóst vagy Garánét emleget. Ez szint olyan Vének, mintha valaki Eszterházi vagy Illésházi Jánost Eszterháza vagy Illésháza Jánosnak mondaná. *Joannes de Zápolya* Magyarúl Zápolyi Jánosnak mondatott, *Nicolaus de Gara* Garai Miklósnek.

Hogy az Országunk Sz. István Királynak idejében Óstria felé egész Német-Óvárig, melly most a régi Római Városnak *Carnuntum*nak a helyén fekszik, terjeszkedett, az a mostani Történetíróinknál immár bizonyos. Ugyanis azon régi *gothus* munkájú Templom, melly Német-Óvár felett a hegyen áll, Sz. István Munkája. A Templomnak által ellenében vagyon Domb, amint szokan tartják, a Határt tette, 's emberi Kezek által készültt. Úgy tehát akkor Hamburg 's Farkasfalva Magyar országban valának. Ezen darab Földet a Nemzetünk Aba, vagy, amint mások akarják, I András Király alatt elveszté, 's azolta szüntelen

Ó-

Óstriához tartozik. Sőt a pogány Magyaroknak Birodalmok vagyis az akkori Magyar ország (Magyarok Országá) Bétsen fellyül egész Mölkig vala, mások szerént egész Ensz vizig, amint az Óstriai Irók azt önként magok megvallyák.

Probus Tsászfár 276-dik Esztendő táján a Szeremi Hegyeket első ültette meg Szőlő-vefzfővel. Onnan terjedett Hazánkba idővel a Szőlő-termesztés. Az előtt az Árpa-fer 's a Méz-fer vala egyedül divatban a Duna vizének Óldalain. *Maximus*nak, *Theodosius* Tsászfár Eteléhez való Követjének 450-dik körül, amint *Priscus* írja, ki a Követnek útítársa vala, út közben Barmon kívül Eledelekre tsupán Köles és Mézfer nyújtatott, a miből észre vehetni, hogy még akkor Bor alig termesztetett Országunkban. Sz. István, ha jól emlékezem, említ már Leveleiben mind Szőlőket, *Vineas*, mind Szőlő-mivelőket, *Vinitores*. Vannak mindazáltal, kik azt tartják, hogy már 165-körül, midőn Márk Antonin Tsászfár a Márkó-mánnokkal való Háborúját elvégzette, *Carnuntum*-hoz közel, a *Peisó* Vidékébe a Szőlő-tőket behozta volna, 's ezt *Claudianus*nak ezen Verseivel támogatják:

*Exsecris, inculta dabant quas Sæcula, silvis,
Restituit terras, & opacum vitibus Istrum
Conserit. — — —*

Publicanus Szavát a Deák-Magyar Szókönyvünk *Lexicon*, Magyarúl Fukarnak nevezi, ki a Vároستól vagy valamelly Űraságtól Vámost vagy egyéb Jövödelmet árron meg véfzen nyereségre. Ez a Szó nálunk alkalmasint a *Fugger* névtől származott. Ezek a *Fuggerek* igen gazdag Augsburgi Polgárok 's Kereskedők valának, kiktől a Fejedelmek gyakorta fok száz ezereket költsönöztek. Ők, ha jól emlékezem, II Ulászló 's a Fia II Lajos alatt a Körnötzi és Selmetsi Bányákat 's azokkal a Pénzverést is árendában bírák, 's a Magyaroknál a Fukar Szóval örök emlékezetet hagyának magok után. Az akkori Ország-gyűléseken a Nemesség gyakorta fok panasfzal vala ellenek, úgy mint kik idegenek vólnának, 's tsak uzforáskodnának az Országban. Ezen dús Emberek a Turzókkaal 's Pálfiakkal öfzve sógorkodtak, mi által ezen két nevezetes Familiák leg inkább lábra kaptak 's előmentek.

Trágár Szavat a Magyar-Deák Szókönyvünk deáktól így teszi ki: *Circulator*, *Agyrta*, *Scurra*. Rádai azt állitá, hogy ez a Szó Mátyás Király Udvari Bolondjától származott, ki *Tragernek* nevezetett. Hol olvasta légyen ezen *Tragernek* a nevét, ki nem jelentette. Én úgy vélném, hogy mivel *Tragerek* (Embert 's egyéb holmit hordozók) a Németeknél többnyire goromba 's mosdatlan

Szá-

Szájú Emberek, ez okból nevezték a Németekhez közel lakó Magyarok az olyan illetlen 's tsúnya beszédet Trágár-beszédnek.

Tsalatkozik 1793-diki Óstria Merkúr, midőn a Hagernek Könyvét emlegetvén a Magyar Mondást: *Alló rajta!* Török *Allabból* származtatja, valamint szinte Hager Úr is, követvén Kalmár Györgyöt, midőn a Magyar Hálát az említett *Allabból* hozza ki. Kalmáron telyefséggel nem lehet építeni, mert ő színt olly *Critica* nélkül való Író vala, mint hajdan Otrokótsi Foris. Szeretném mégis tudni, hol légyen az a Sz. Egyház, mellynek a falán olvasta a *Tangri* nevet, melly által, aminő mondja, a régi Magyarok Istent értettek. Azt tartom, nem nagy Kárát vallottuk, hogy az *Etimologicus* Szókönyve kimaradt. *Alló* minden bizonnyal frantz *Allonsból* való, mellyet a Németek felkapván, tőlök azután mi is meg tanúltuk.

Pixis Magyarban sokkal jobban mondatik Tobáktartónak mint Szelentzének. Mert ez a Tót Szolnitzából eredett színt úgy, valamint Medentze Medjennitzából, 's Kementze Kamennitzából. Tobáktartóhoz sok jó fele Magyar Szó még most is hasonlít, ugymint Sótartó, Gyertyatartó, Téntartó, 's t. af.

Talán nem rossz volna az olyan idegen Neveknek, mellyek két Mással-hangzókkal kezdőd-

nek, 's a Magyar Szájnak nehezen esnek, ugyan mint Sváb, Svéd, Spanyol, Stájer, Svájtz, Slézia, 's t. af. egy I Betüt előre küldeni, 's el nevezni Isváb, Isvéd, Ispanyol, 's a t. valamint ezt az Eleink már régen tselekedték ezen Szavakban: Iskátula, Iskola, Ispék, Ispotály, Istálló, Istáp, Istráng, Istrázsa, 's t. af. Ezt ugyan paraszt Szokásnak mondják némellyek, én mindazáltal azt tartom, hogy ezt a Magyar Nyelvnek Természete meg kívánja. Így tesz a Frantz is ezekben: *Escalier, Esclave, Esclavonie, Espace, Espalier, Espece, Esperance, Espion*, 's t. af. Ha pedig ezt nem akarjuk tenni, tehát egy Magánhangzót vessünk közbek imigy: Sováb, Sövéd, Sovájtz, 's t. af.

Jog hajdan annyit tett nálunk mint Jobb-kéz: *Dextera*. Így nem egyszer véttetik Sz. Margit Életében 's Bátori Lászlónak Sz. Irásbéli Fordításában. Az elsőben ezeket olvashatni: *az ew iogyával, az ew iogyának hatalmával*. A Sz. István Jobbkezének Klastroma is hajdan így neveztetett: *Conventus de S. Jog*, mellyből már mostan Sz. Jó lett.

Ör: *Vigilia, Excubia*, most tótosan Strázsának, 's németesen Vártának mondatik. Örből származott Örzöm, Örizem, Ört-állok. Nem különbben Örök vagyis *Ewrewk: Custodes, Vigiles*, melly

melly Szó a régi Királyok Leveleikben 's Törvényeikben gyakran elő jön.

Hogy a Város Vártól vette a nevét, arra Bizonyosság talán nem kívántatik. Így tehát sok nagy Helyek, mellyeknek semmi Városok nintsen 's nem volt, mint például: Debretzen, Ketskemet, 's több más nem igazán vagyis tulajdonképen neveztetnek Városoknak. A Mező-Városnak nevével még illetlenebben élünk. Így nem egyszer hallottam Mező-Városoknak nevezni olly Helyeket, mellyek rész szerént Hegy oldalon vagy tövén fekszenek, rész szerint kerítve vannak. Tsekély Itéletem szerént a Város, *Urbs*, *Stadt*, talán nem rozúl neveztetethetnék Magyarban Nagylaknak, 's egyéb kis Város, *Oppidum*, *Markfleck*, mellyet mind eddig Mező-Városnak neveztek, Vásárhelynek.

A mi Köznépünknek sok helytelen Vélekedési közé tartoznak ezek is. Hogy, tudniillik, a Balatonban találkozó bizonyos Tsigahéjak, mellyek a Ketske Körméhez nagyon hasonlók, hajdan egy gazdag Tihanyinak Ketskéiből valók vólnának, mellyeket András Király megátkozott. — Hogy Óstriában fekvő Helységek *Elend* és *Fischament* egykor Magyar Helységek valának, 's onnan neveztettek vólna így, hogy az ellenség elmentt 's vízfzament. *Fischament* a nevét onnan vette, hogy ott a *Fischa* vizének vége vagyon: *Fischa am*

end. Hogy Veszprém onnan hivattatott így, mert a Királyné, a Sz. Istvánnak Hitvесе, ki a Veszprémi Templomot építette, annyit költött volna rá, hogy végre a Ruhájának Prémjét is el kellett neki adni. Veszprém alkalmasint *Weisbrunn*-ból származott. — Hogy I Mária, Zsigmond Királyunknak Hitvесе, a Kis Károly Királynak megölésére Forgáts Balást így biztatta volna: Vágd, vágd Forgáts! tiéd leszén Gémes és Gáts. Gémost már IV Béla Királytól kapta a Forgáts Nemzetség, Gátsot pedig sokkal későbbben nyerte. — Hogy Káposzta Káp-hoztából lett, mert Káp hozta volna első a Magyarok közé. De minthogy Oroszok, Lengyelek, és Tsehek szint úgy nevezik, azok minden bizonnal öfve nem beszéltek, hogy mitőlünk vegyék ezt a Szót.

Ez előtt Muszkáknak neveztük az Oroszokat, követvén ebben a Németeket, kiknél a nevek *Moscowiter* vala. De minthogy a Németek elhagyták immár ezt a nevet, 's *Russen* azaz: Oroszoknak nevezik, méltó, hogy mink is kövessük őket. Az Oroszok hajdan a Fő-városoktól Moszkótól, *Moscu*, *Moscau*, így neveztettek a Németektől, 's ez csak olyan, mintha a Magyarokat valaki Budaiaknak nevezné. Az Oroszok a Muszka vagyis *Moscowiter* nevet nem szenvedhetik. Szint így ne-
vez-

vezetett némelly Magyar Iróktól Óstria Bétsországnak.

Zrinyinek Ádriai Tenger Sirénáját, egy Versékben készített fok tekintetre nézve jeles Munkáját, Rádai folyó-beszédbe 's Kónyi maga Verseibe által öntötték, 's ki is nyomtatták. De nekem úgy tetszik, hogy ezen két jó Hazafiak fokkal többet érdemlettek volna, ha úgy nyomtatták volna ki a Munkát, amint Zrinyitől készült, 's tsupán az Ortografiában tettek volna változást, azaz: úgy írták volna le 's ki nyomtatták volna, mint most szoktunk írni 's nyomtatni.

Gyöngyösi Istvánnak Verses Munkáit egy jobbított Nyomtatásból már régen óhajtva várjuk. Bár tsak az eredeti Kiadások szerént adódnának ki. Egyébb változást nem is kellene tenni velek, hanem hogy a máj Ortografiánkkal irattatnának ki, 's az előleveli Fenirásaik megrövidítettetnének. De ha a Kiadások ismét úgy esik, valamint Pesten Trattnernél a Bárótzai Kafsándrájának, úgy semmit se nyerünk velek. Az eredeti Bétsi Magyar Kassandra fokkal hibátlanabb. Valóban szégyen, hogy Hazánk Kebelében Nyelvünkön nyomtatott Könyvek gyakorta hibásabbak, hogy sem a külföldi Nyomtatásból. Illy rútúl nyomtatott Magyar Munkákat eleget említhetnék, de rútábbúl nyomtatott Magyar Könyv nem akadt még eddig Kezembe

Gyöngyöfinek ama szép Munkájánál, Kemény Jánosánál, amint Budán jött ki *Landerer* Özvegyénél az Esztendőnek említése nélkül. E pedig többnyire onnan esik, mivel a Betűrakók idegenek, és az Uraik ritkán tartanak *Correctort*, azaz: pénzöke a *Correctortól* kémélik. Így ha a Szerző nem teszi önnön maga a Könyvének *Correctióját*, bizonyos lehet benne, hogy a Nyomtatvány rakva lesz tetemes hibákkal. — Ezeket hogy irtam, már mint egy három Esztendeje. Most hallom, hogy Dugonits Úr immár ki is adta Gyöngyöfit egészen Pesten *Landerernél*.

Azon Betübéli Hang, melyet most *Ts* által szoktunk ki tenni, az Eleinktől többféleképen iratott. A leg régiebb Íróink *S*-sel tették ki. Béla Levelelsénél ezek: *Saac*, *Sepel*, *Sunad*, *Surnigrad* nem máfok, hanem *Tsák*, *Tsepel*, *Tsanád*, *Tsurnigrád*. Idővel azután *Ch*-vel tettetett ki. Annakutánna *Cx*-vel. Azután *Cs*-vel. Mig végre ezen Századnak elején *Ts*-vel. — Az *Sz* pedig ilyenekben: *Száj*, *Szem*, *Szin* eleinten *Sc* által tettetett ki imigy: *Scay*, *Scem*, *Scin*. Azután *Z* által ilyenképen *Zay*, *Zem*, *Zin*; mig végre a mostani Szokás jött bé.

Misánfzki Almának a neve onnan származott, hogy mivel Szászországnak *Misnia*, *Meissen* Városa körül sok ilyen Alma teremne, a *Tschek* pedig

ezen Várost *Misnyanin*ak neveznék, így osztán hívák az oda való Almát is *Misnyanszkin*ak vagy is *Misnyanszke Fabka*. Ezt a nevet minekutánna az Óstria-i Németek is a Tsehektől felvették, 's még szokások szerént tsúfosabban ejtenék ki, ugyanint *Maschanzker*, felvettük végre mink is, 's *Misnanszki* Almának mondtuk. De minthogy Magyarban igen jól elneveztetnék *Misnia* Misnyének, így illőbben neveznénk talán ezt a Gyümölcst Misnyei Almának. Ezen Almáknak a többi jobb nyelvű Németeknél a nevek: *Borstorfer Aepfel*. Ez illýen Almákból a legnagyobbakat 's legszebbeket Tirolból hozzák Bétsbé. Teremnek ugyan nálunk is, de valamivel apróbbak ezeknél. A Trentsin Vármegyének Lakosí ezen nemű Almákat, amint értettem, a Füzfába óltják, 's ez okból osztán egykevesé kefernyések.

Tsehelni mondatnak a Kopók, midőn a Vadat kergetik 's ugatnak. Némellyek *Tsehelni* helyett *Tsaholni* mondják, de az elsőbb közönségesebb. Ezt a Szót Pápai *Gannio* által teszi ki deákúl, melly Szót a Deák-Magyar Részében így magyaráz: nyikogok mint a Róka. Hogy ez a Szó a Tseh Nemzetnek Tseh nevétől eredett, azt könnyen elhízik azok, kik az Eleinknek Büszkeségöket 's más Nemzeteknek Megvetésöket a Történeteikből esmérik.

Észre vették immár Tudósaink, hogy a *Le* a *Vagyok* Igének valóságos Gyökere nálunk ezekben: *Lefzek, Lefzel, Lefz, Lefzen, Lefzünk, Lefztek, Lefznek, Legyek, Legyél, Legyen, Legyünk, Legyetek, Legyenek, Leendek, Leendesz, Leend, Leendünk, Leendetek, Leendenek, Levék, Levél, Leve, Levénk, Levétek, Levének Lök, Löl, Lön, Lönk, Lötök, Lőnek, Lettem, Lettél, Lett, Lettünk, Lettetek, Lettek, Lettenek, Lennék, Lennél, Lenne, Lennénk, Lennétek, Lennének, Lenni, Leendeni, Leendő.* Így a *Lapoknál* is a *Vagyok* Igében csak nem minden *Mód, Idő, és Személy* ettől a *Letől* Származik. *Le* nálok annyi mint nálunk: *Vagyon*; deákban: *Est*; 's németben: *Ist*. Hogy nálunk is a lehetett egykor, kitettség leginkább ebben a lehetek, lehetsz, lehet, 's a t. *Tehető* Igében, *Verbo Potentiali*, mert ezek a Ragasztékok *hetek, hetsz, het, 's hatok, batfsz, bat* mindég a *Jelentő Mód* Jelenvalójának egyes harmadik Személyéhez szoktak ragasztatni, *ad Indicativi Praesentis Singularis tertiam Personam*. Így például: *Nézhetek, Szerethetek, Láthatok, Olvas-hatok, ezekből lettek: Néz, Szeret, Lát, Olvas.* Ebből kitettség, hogy ezek: *Legyek, Lefzek, Leve*, sokkal magyarosabbak mintsem *Légyek, Léfzek, Léve*. Illyenképen ezek is: *Nekem, Neked, Neki, 's Velem, Veled, Vele*, énnékem magyarosabbaknak tet-

tetszenek, mintsem *Nékem, Néked, Néki, 's Vélem, Véled, Véle*, mert ezek is ama Ragasztékoktól erednek, ugymint *Nektől 's Veltől*.

Kérdésben van nálunk, ha az Embereknek, Országoknak, Városoknak, 's több aféléknek idegen Neveiket, mellyeknek nints semmi Magyar Nevök, a Magyar Könyvekben és Iratokban is úgy kell e ki írni, amint egyébként a magok Nyelvökben irattatnak, vagy pedig Magyar Helyesírással, *Orthographiával*, hogy a legtanulatlanabb Magyar is el olvashassa 's ki mondhassa? Például: *Leibniz, Voltaire, Rousseau, Schweiz, Piacenza, Bordeaux, Chalons, Maubeuge, Schleisheim* megmaradhatnak e ilyen Írással a Magyar Szavak között is, vagy pedig így kellefsék e azokat ki tenni: *Lajbnitz, Voltér, Rufszo, Svájtz, Piatfentza, Bordó, Salon, Móbös, Slajszhajm*? Én úgy gondolnám, hogy még mostan, a midőn Hazánkiai közül a külföldi Nyelveket olly kevesen értik, jobb volna azokat magyarul ki írni, főképen a Hirlevelekben, amint ezt még Ráth Úr kezdette vólt tenni. Azok, kik az idegen Nyelveket értik, soha nem hiszik, melly viszfza tetszik ez ilyen Neveknek olvasása azoknak, kik ezen idegen Nyelvekben tudatlanok. Már pedig a Magyarúl irtt Újhireket Olvasóknak a legnagyobb Részt ollyaknak lehet bizvást tarttani, kik ezeket a vendég Nyelveket tellyes-

lyességgel nem értik. Hát ha az Aszfszonyinkat akarjuk tekinteni, amiat valóban méltók is a tekintetre? Ugyan ez okból az Országok 's Városok deák Neveiket is minél előbb Magyarúl vagy legalább a Földnépe Nyelvén ejtsük, de Magyarúl írjuk ki. A Református Atyánkfiai ragaszkodnak főképen ezekhez a deák Nevezetekhez, a minnek csak azt az Okát adják, hogy a Földírást náluk az Ifjak deákúl tanulják. A való, hogy bár Magyarúl tanulnák, az sokkal többet érne, de ha deákúl tanulják is, a Mentség nem elégséges arra, hogy az egész Nemzetünk miattok ezen deák Nevekhez kényszerittcsék.

A IV Darabban egy helyett azt mondtam, hogy ha valaki tudósítaná Német Szomszédinkat az Ő Nyelveken a Magyar Litteratúráról, az Hazájára nézve nem kis Érdemet szerezne magának. Ezt egykor Ráth Mátyás Úr meg ígérte [völt, 's tőle valóban illy Munka ki tellett volna. Ugyan akkor azt is emlitem, hogy hiven és igazán kellene előhozni, kik, miben és miként fáradtak, csak hogy az Íróknak Botlásaik tellyes Emberséggel emlegettetnének, mert egy Szó mint száz: Hibát minnyájan ejtünk. A Litteraturánknak Szegénységét, főképen a Német, Frantz, és Ángoly Litteratúrához képest, nem kell palástolnunk, vagy pedig azzal kérkednünk, a mivel nem birunk, mert

mert azzal semmit nem nyerünk. Okosabb Szomszédink magok is meg esmérendik, hogy tsuda volt a Nyelvbéli Litteratúránkban tsak ennyire is jutni az Előmozdítóknak ritkaságára nézve. Egy illy Kérkedékenységet olvastam a M. Hirmondónak nem tudom melly Levelén a múltt Esztendőkből, hol egy Magyar Levelezője azt írja Prágából, hogy a Tsehek példát vettek volna rólunk a Nyelvők Mivelésében. Bár úgy volna! de minthogy nints úgy, minek kell hamisat hirtetni? Azon Jámbor, a ki ezeket írja, a Tseh Litteratúrát távúlról sem esmérte. A Tseheknek már XV Százban a magok Nyelvén számos és nevezetes Könyveik valának, midőn a Magyarok a Nyelvökbéli Könyvirásról még nem is álmodtak. A ki a Tseh Litteratúrát akarja esmérni, az olvassa által Dobrovfszkinak illy nevű minapi Munkáját: *Geschichte der Böhmischen Sprache und Litteratur. Prag 1792.* vagy Adelungnak a *Tamfs*nak Tseh Szókönyvéhez való hofszszú, de igen szép és velős Előbeszédjét. Az említett Dobrovfszki a Prágai Tseh Társaságnak Költségén eljárta Oroszországnak Tót Résztét, hogy az odavaló Tót Könyveket, Iratokat, 's a Nyelvnek Dialektusait meg esmértesse Hazafiaival. Bár mink is egy olly Tudós Emberünköt elküldenénk oda, ki velünk is színt úgy megesmértetné a Kún Nemzeteknek Dialektusait. 'S így nem a Tsehek vettek példát

mi rólunk, hanem inkább nekünk kellene rólok példát venni. — A wifzszajött Dobrovzki azon kis Könyvében, mellynek a Nevezete: *Litterarische Nachrichten von einer auf Verlassung der böhm. Gesellschaft der Wissenschaften im Jahre 1792 unternommenen Reise nach Schweden und Rußland. Prag 1796.* 94-dik Lapon így szól: Es war mir ehemals bekant, daß die Ungrische Sprache mit der Finnischen einige Aehnlichkeit habe, und gebohrne Ungern, die zu Petersburg Gelegenheit hatten, Finnische Dienstboten reden zu hören, antworteten mir, da ich sie darum befragte, daß ihnen der Ton der Finnisch redenden in der That auffallend gewesen wäre, daß sie aber doch nichts hätten verstehen können (Hát ha ezek a születt Magyarok Anyai Nyelvökre nézve Tót, Rátz, Orosz, Oláh, vagy Német-Magyarok voltak?) Deszen ungeachtet fand ich, wie schon andere vor mir nicht nur viele Wurzelvörter ganz oder bey nahe in beyden Sprachen übereinstimmend, sondern auch einige Aehnlichkeit in der grammatischen Analogie. 95-dik Lapon pedig ezt mondja: Da ich nebst Lappländischen und Finnischen Sprachlehren und Wörterbüchern, auch eine zu Petersburg 1775 gedruckte Wotische, und durch die Güte des Herrn. D. und Kollegienraths Pallas eine geschriebene Permische Grammatik zum Excerptiren

ren erhalten habe, die ich in dieser Absicht verglich, so kann ich mit der Zeit über die nähere oder entferntere Verwandschaft dieser Sprachen mit der Ungrischen etwas bestimmteres sagen. Vielleicht bin ich im Stande, zu den neuen Beweisen der Verwandschaft der Ungarn mit den Lappländern von J. Hager, Wien 1793. einst einiges hinzuzusetzen. So geht, um doch einige neue Beyspiele zu geben, der Infinitiv bey den Wotäken auf *ni* aus, wie im Ungrischen. *Jezys* heißt Permisch Silber, und Ungrisch *Ezüst*, *Sur* Permisch Bier, Ungrisch *Sör*. Vom Permischen *Kert*, Eisen, läßt sich auch das Ungrische *Kard*, Schwert, leicht ableiten. 97-dik Lapon ismét igy bezéll: Sieht man auf die allgemeineⁿ Charaktere, wornach Sprachen in Klassen, Ordnungen, und Geschlechter eingetheilt werden können, so hebt mit dem Finnischen, Lappländischen, Permischen, Wogulischen, Ungrischen, u. s. w. eine neue Klasse von Sprachen an, die *Rüdiger*, in seinem Grundrisse einer Geschichte der menschlichen Sprache S. 68. *Tschudisch jugorische* nennet. Sie reicht, nach allgemeinen Kennzeichen betrachtet, nach solchen ungefähr, nach welchen man das Teutsche, Gallische, Griechische, Slawische auch wiederum in eine Klasse bringen kann, von den aufsestren Gränzen Lapplands, über das Kas-

pische

pische Meer hinaus, bis an die Mündung des Indus. Die Sprachen dieser Klasse, wir wollen sie die Zweyte nennen, da wir von Westen gegen Osten zurückgehen, und die bekanntern Europäischen in in die erste Klasse setzen, erkennen

1) an ihren Substantiven keinen Unterschied des Geschlechts.

2) Sie haben keine Präpositionen vor ihren Substantiven, sondern eigentlich nur Postpositonen.

3) Sie haben keine Pronomina Possessiva, welche von ihren Substantiven getrennt, oder ihnen vorgesetzt werden könnten, sondern hängen nur Suffixa an, um die Person des Besitzers zu bezeichnen.

98-dik Lapon ez van: So hat sich das Ungrische *Mony*, *Ey*, *Ovum*, *Lappl. Monne* Finn. *Mu-na*, im Munde der Tscheremissen, Wogulen, Samojeden, fast unverändert erhalten, und ist auch noch an den westlichen Küsten von Nordamerika (*Manik*) kenntlich genug.

A Debretzeni *Grammaticus* Magyar Társaság is azok közül való, kik nem hiszik, hogy a *Latia-zuc Feleym* Irója jó Magyar lett volna, minthogy ezeket: halálnak, magának, fajának, pokolnak, paraditsomban így ejtette 's irta: *balalnec, muga-nec, foianec, puculnec, paradisumben*. De nékem úgy tetszik, hogy ez nem elegendő Ok a rossz Ma-gyar-

gyarságról való vádolására. Mert vagy igen hibázok, vagy pedig való dolog, hogy a mi régiebb Eleinknél a Dativusi *Nak* 's Ablatívusi *Ba, Be, Ban, Ból, Búl*, és *Böl* Ragasztékok tellyesféggel esméretlenek valának, 's *Nak* helyében tsupán *Nek*-kel; *Ba* és *Be* helyében *Belével*; *Ban* helyében *Bennel*; *Ból, Búl*, és *Böl* helyében pedig *Belöllel* éltek. Így az említett Halotti Beszédben ezek: *Wilagbele, Uruzagbele*, 's *Timnucebelevl*, azaz: Világbele, Országbele, 's Timnutzbelől nem mások, hanem a mostani Ejtés és Írás szerént: Világba, Országba, 's Tömlöztből. Ugy szinte csak nem bizonyos vagyok, ha bár Bizonyságot nem hozhatok elő a régi Kéziratok szűkiben, hogy a *Val* is ilyenekben: magával, társával, homlokával, esméretlen volt akkor, 's helyében mindenütt *Vel*-lel éltek imigy: magával, társával, homlokával. *Velem, Veled*, 's *Nekem, Neked* elegendőképen kimutatják, hogy *Vel* és *Nek* Ragasztékoktól származtak, 's hogy a *Val* és *Nak* Ragasztékok csak sokkal későbbben támadtak.

Bizonyos az, hogy az Eleink a Barom vagyis az Oktalan Állat Nősténnyét Emének mondták. Sőt eleinten az Aszfszony-állatot is. Már most ez a Szó csak a Gönyében maradt hátra, melyet még most is Eme-disznónak, vagy tsupán Emének, Emzsének nevezünk. *Sylvesternél* a Tyúk,

Gallina, színt úgy: Eme-Tyúk. Kalmukok *Strahlemberg* szerént a Barom Nősténnyét hasonlóképen Emének mondják. *Mi* náluk Matska, *Eme-mi* pedig Nőstény-matska. Minden bizonygyal ezen Emétől származtak ama két régi Igék: Emni és Emleni, azaz: Szopni és Szoptatni. Úgy nem különbben az Emlő, azaz: Tsets. Emni Igéből eredett a Tsetsemő is, azaz: Tsets szopó. Nőstény a Nőtől származott. Nő annyi mint Aszszony vagy Feleség.

Hon annyit tesz nálunk még most is mint deákban *Domi*. Innen mondatik: hon tanúlt, hon töltött bor, itthon, otthon, 's t. af. De az Eleinknél annyit is tehetett mint *Patria*. Honja még most is divatban van, 's annyi mint: Hazája. Némelly Iróink ebből a Honjából roszúl neveztek Hazánkfiat Honjainknak 's Honnyosinknak, mert Honinknak kellett volna inkább nevezniük. Így nem mondatik otthonjai vagy otthonnyosi, hanem otthoni. Honjából akarták fokban *Hunnia* 's *Hunnus* nevet is ki fajtolni, de hogy *Hunnia* feholtt az Iróktól nem emlittetik, 's a *Hunnusok* a mostani Kúnoknak, Jászoknak, és Székelyeknek valóságos Eleik valának, 's Kún névtől neveztettek imigy a Deák Iróktól, abban bizonyos vagyok.

Natio és *Familia* tőlünk eddig egyféleképen neveztetett, ugymint Nemzetnek vagy Nemzetségnek.

nek. De minthogy ezek olly két különböző dolgok, mellyeket a Beszédből legottan mindég meg nem érthetni, ez okra való nézve meg kellene azokat különböztetnünk eképen: Nem: *Genus*; Nemzés: *Generatio*; Nemzet: *Natio*; Nemzetség: *Familia*. Ehez képest Emberi Nemzet nints jól mondvá, mert ezt Emberi Nemnek kell mondani.

A Szerzőnek Írása Módját, hogy ő is velünk tart benne, Bizonyságul hozni a ki adott Könyveiből nem mindég elegendő, hogy részünkről próbául szolgáljon. Így például lehetek magam is. Én a Zsákot valamint 'Sáknak úgy 'Záknak soha nem irtam, 's még is a Betűrakó hol így hol úgy tette. — Az újdönúj ő és ű Betűkkel soha nem szoktam élni, hanem tsupán az egyféle ö Betűvel, mert én azokat szükség felett valóknak tartom. Mégis mindazáltal az ő és ű hol jelentt meg, hol ismét fok helyett a Munkáimban kimaradt, a hol szükséges lett volna, ha immár másutt meg jelentt. A született Magyar úgy is tudja, hol kellessék azokat hofszan vagy röviden ejteni. Az Idegenek pedig, kik Magyarúl kívánnak olvasni, hallásból tanulják meg, 's azt nem kívánhatják, hogy az Írók és Nyomtatók szüntelen 's annyit fáradjanak miattok. — A kérdező e Betűt efélékben: hallod e, híszed e, vóltál e, 's t. af. soha nem szoktam ének írni imigy: *ballo-d-é*, *híszed-é*,

voltál-é, mégis mindenütt annnak nyomtattatott. — A Szókaptsokkal efélékben: bezárom, elhivom, leverem, megütöm, színt úgy soha nem élek, még is a nyomtatott Munkáimban az efélék tsak nem mindenütt Kaptsokat nyertek.

Kételkedem, hogy Pápai az *Alak* és *Hős* Szavainkat akkor jól deákozta, midőn az elsőről azt írta, hogy annyi mint: *Larva*; a másik pedig mint: *futurus Sponsus, Procus*. A régiebb Magyar Iróknál az *Alak* mindenkor tsak annyi mint: *Báb, Pupa, Oscillum, Kinderdocke*, mert *Larvát* Álortzánnak mondták. Ehez képest nem látszik helyesnek lenni egy minapi Irónknak eféle Szóllása: az Ő szép *Alakát* elforditá tőle. A *Hős* pedig *Pestinnél, Tinódinál, 's Pázmánnál* mindenkor annyi mint: *Heros, Held*, és soha *Vitézeken* kívül mást nem neveztek *Hősnek*.

Gyakorta a legnevezetesebb Irónak el kell előbb rothadni, hogy sem hire támadjon. Ennek az Oka többnyire tsupán az Irigység, mellynek fiai, míg Életben láthatják Tárgyokat mind addig meg nem szűnnek Érdemeit óltsárlani, vagy legalább halgatnak róla. Így például nálunk: ki emlitette, ha bár tsak egy Szóval is Gyöngyösit Életében, vagy jóval azután is? Ez a Költőinknek Fejedelmök tsak ezen Századnak közepén kezdett először híresedni, noha már 1704-dikben meghalt.

27. *A Költött-Beszédekről.*

Fábula vagyis költött-beszéd most immár magyarul Mesének mondatik, a való; de hogy a Mese régenten tsupán annyit tett mint *Ænigma*, az is igaz. Ezen Költött-beszédek vagy is Fabulák a legrégiebb Időktől fogva az Embereknél nagy divatban voltak. Már a legrégiebb Böltsék a Tanításaikat azokkal osztották. Európában a legrégiebb Költött-beszédek Írójoknak tartatik ama görög vagyis inkább frigyiabéli *Æsopus*. Ő tartatik sokaktól a Költött-beszédek első Találójoknak, de mások azt állítják, hogy ez a Bölts az Emberek közt soha nem élt. Azon Munkát, melly a Neve alatt esmértetik, a Nap-keletiek bizonyos *Lochmannak* tulajdonítják, ki sok száz Esztendőktől fogva híres az egész Napkeleten, 's Okos *Lochmannak* hivatik. Azt ezek szint úgy egy rút Rabfzolgának festik. De a dolog akármit legyen, a tsak nem bizonyos mégis, hogy a Költött-beszédek Ázsiában vagyis Indországba találtattak fel először a Brakmánoktól. A régi Rómaiaknál híres vala *Phædrus*. Ezt követték idővel *Aphthonius*, *Avienus*, *Gabrius*, *Faernus*, *Abstemius*, *Cameraarius*. A mai Idő, melly a régi Böltsék Munkáikat jobban tudja betsülni a Közép-időnél, szültt ismét tsak nem minden tsinosabb Nemzetnél jó

számmal eféle Irókat. Illyen a Frantzoknál többi között: *La Fontaine*, *La Motte*, *Florian*; az Angolyoknál *Gay*; a Spanyoloknál *Iriarte*; a Németeknél *Gellert*, *Hagedorn*, *Pfeffel*; Nékünk, tudtomra, mind eddig csak egy Pétzelink vagyon.

28. *A Bölts és a Füles-Bagoly.*

Egy szegény Bölts, ki, hogy a Dolgokat magok nevén nevezte, üldöztetett, 's Hazájából számkivettetett, faluról falura tévelygett, magával hordván az Ő minden Kintsét, az Eszét. Egykor midőn épen elmélkedett volna a Tudományának Gyümölsén, egy nagy Erdőben magát találá, hőt egy Füles-Bagolyt Varjaktól, Hollóktól, és Tsókáktól körül véve láta, mellyek mind ellene támadván, teli torokkal kiáltották: Ez egy Hite-tő, egy Istentelen, egy Haza-árulója! foszszuk meg tollaitól elevenen, úgy, úgy, mellyeszszük, mellyeszszük. Az ügye fogyott Madár az Ő nagy Fejét fel emelé, és fok szép 's hasznos Dolgokat elő hoza nekik, de mind haszontalanul. Szerentsétlenségében meg szánván Őtet a mi Böltsünk (mert a Böltsesség jó szivüekké és szánakodókká téfzen bennünket) az Ellenség Seregét elkergeté, 's azután a Füles-Bagolyhoz így szólla: Vallyon mi okból támadtak Életedre ezek a Gyilkosok? Mond meg, mit tsináltál nekik? A Madár felele

neki: semmit sem, az én Vétkem az, hogy setétben jól látok.

29. *A régi Fa 's a Kertész.*

Egy Kertésznek a Kertjében egy régi meddő Fája vala; ez egy öreg Körtvélyfa volt, melly hajdan fok Gyümöldsöt hozott. A háládatlan Kertész, egy reggel fel kelvén, a Fát le akará vágni. Az első vágásra mond a Fa néki: Tekintsd Vén-ségemet, és emlékezzél meg, melly fok Gyümölds-tel kedveskedtem neked minden esztendőben. A Halálom úgy fints megszűz, ne légy Gyilkosa egy haldoklónak, ki egykor Jóakaród vala. Sajnállak, mond a Kertész, de nekem most fára nagy Szükségem vagyon. Legottan oda repültt egynehány Fülemile, 's ezt mondá: hagyj békét e Fának, ő a mi ülésünk helye, ha a Hitvesed árnyékába le ül, mink Őtet mulatjuk éneklésünkkel, 's a komor kedvét eloszlatjuk. A Kertész elkergeté Őket, 's jó izüen neveté Szóllásokat. Ő a Fához ismét hozzá vágott. Erre egy Méh Raja Fa derekából kitódúla, így szólván hozzá: Megállj, halgass meg minket, kegyetlen Ember; ha te ezt a lakásunkat nem bántod, mink naponként Mézzel fogunk neked fűzetni, mellyet a Városbá el vévén jó áron eladhatz. Akkor a fösfény Kertész, megegyzmélvén magát, így szólla: Ah! mivel

nem tartozom ezen szegény Körtvélyfának, ki ifjúságában gyümölcstével tartott, a Hitvesem gyakran alaja jár halgatni a Fülemlék éneklésöket, és tik, kik a Jövedelmemet akarjátok szaporítani, tik megérdemlitek, hogy a Kedvetekért a Fát ne bántsam.

Tsak akkor várjdd Ember' Háládatofságát,
Ha látja hasznának alkalmatofságát.

30. *A Tetszeskedő 's a Méh.*

Klóé, fiatal és szép, de igen tetszeskedő Leányka, *Coquette*, mindennap, felkelvén az ágyból, a Tüköréhez mentt, 's ott eme meg hitt Barátjával mosolyogva 's katsongatva szólott a Lelkének Örömről, Kinjairól, 's Reményjéről. Egykor, midőn épen ezen Barátjával töltötte idejét, egy ostoba Méh dongva bé repültt hozzá. Segits az Istenért! Segits Örzse, Kati, Boris! üzd el tőlem ezt az átkozott szárnyas Bogarat. — A Méh olly szemtelen vala, hogy a Klóénak az Ajakához repültt, 's rajta le szálltt. Klóé legottan elájúltt, 's Boris, minekutánna a Méhet megkapta, azt azonnal megakarta ölni. De a szegény Méh mond reménykedve néki: Botsásd meg Vétkeimet, a Klóé Ajaka nékem egy szép Rózsának tettzett, 's én azt véltem, hogy — — — Halván ezt Klóé, legottan magához tértt, 's így szólott: Engedjük meg néki,

néki, erefzd el Szegényt, az Ő egygyűgyű de igaz Vallása megérdemli. Ofztán már a Szúrását sem olly igen érzem. Mit nem vihet véghez egy Ikis Hizelkedés!

31. *A Féniks.*

A Féniks, Arabországból hozzánk érkezvén, az erdeinkben egy szép nap megjelentt. A Madarak mind öszve gyűltek, hogy Őtet megudvarolhassák. Mindenike figyelmezett reá. A Tolla, Szava, 's Maga-viselése mind meg tettfezt nekik. Most az egyszer vólt látni az Irigységet, mint kéntelen vala ditsérni a Meggyőzőjét. A Fülemlile mond vala: Még eddig szebb Éneklést nem hallottam. A Páva monda: Még eddig szebb színű Ruhában semmi Madarat nem láttam. A többi is mind ez illyen Ditséretekkal magasztalták a Madarak ezen Királyokat, ezt a Menny Magzatját; ki meg öregedvén egy szép szagú Tzedroson maga magát megemészti, 's halhatatlan módra újra születik. Mind ezen Belzéd alatt csak a Gerlitze vala, ki egy Szót se szólván, ottan ottan egyet fohászkodék. A Társa, Őtet szárnyával megtsapván, kérdezé Őtet, hogy miért szomorkodnék, ha vallyon ezen szerentsés Madárnak a Sorsát kívánja e? Én! Édesem? én igen is szánom Őtet; Ő csak maga van fen az Ő neméből.

32. *A Költött 's az Igaz-beszéd.*

Egykor az Igazbeszéd meztelenen megjelent, 's minthogy a Képét az Idő igen megrontotta, kiki futott előtte. A szegény Igazbeszéd seholt se találhatott magának szállást. Ugyan akkor a Költött-beszéd szembe jött vele, ki is gazdagon fel öltözve lévén, a fején, nyakán, 's kezén sok Gyémántot viseltt, mellyek többnyire hamisak, de igen fényesek valának. Jó Napot, mond a Költött-beszéd néki, vallyon, jó Afzszonyom, mit tsinálsz itten egyedül? — Látod, hogy fázom, felele az Igazbeszéd, én az Emberektől, kik mellettem elmennek, hűjába kérek szállást. Ők mint egy félnek tőlem. Ugyan is jól látom én azt, hogy a vén Afzszony semmit se nyer többé. — Lám, mond a Költött-beszéd, én mindenütt kedves vagyok. De, drága Afzszony-társom, miért jársz illy meztelenen? Ez nem igen hasznos. Kövesd tanátsomat, 's jobb dolgod lesz. Vedd-fel magadra a Köntösömet, 's járjunk együtt. Az Okos, miattad, engem meg nem vet, 's az Ostoba, miattam, téged megbetsül. Meglátod, hogy egy Társaságban mindenütt elkelünk, 's kinek kinek Ize szerént leszünk.

33. *A Fülemlé 's a Királyfi.*

Egy Királyfi a Kormányosával a szomszéd Ligetbe sétálni mentt, minthogy el únta magát. Halván a Fülemlét a sűrűben tsattogni, az éneklése igen meg tetfzett néki, és, amint Királyfi vala, legottan megakarta fogni, 's Kalitkába dugni. De a Madár, észre vévén űtet, el repűltt. Vallyon mi okból lakik magányosan, mond haragosan ű Hertzege, ez a szépen éneklű Madár az Erdűben, holott a mi Várunk tele van a Verebekkel? — Azért mond a Mentora néki, hogy Hertzegeged lássa előre, a mit egykor tapasztalni fog; hogy, tudniillik, a hitván Emberek mindenűtt mutatják magokat, az Erdem pedig magát meghűzza, kihezképest keresni kell.

34. *A Nyúl, az ű Baráti, 's a két űzek.*

Egy Nyúl magának sok Barátot kívántt. Sok Barátot! mondhatdza nékem, ez nem kis dolog; tsak egy is ritka nálunk. Én ezt megengedem, de a Nyulam egy illy Bolond vala, 's nem tudta, hogy *Aristoteles* a Tanítványinak már régen megmondta: Barátim, nints Barát. A Nyulam tehát szűntelen másoknak kedvét kereste 's tetfzeni kívántt. Ha néha egy Tengeri-Nyulat látott, legottan futott hozzá: Barátom, ugymond, légyen
fze-

szereptsém hozzád, jöjj hozzám, én mellettem
 mingyárt Káposztára találsz. Ha Lovat látott a
 Mezőn, azonnal kérdezé: Uram, ha talán szom-
 jús vagy, én amott a Hegy alatt egy tiszta Viz-
 hez vezetlek. Így minden Állathoz, Ökörhöz,
 Szarvashoz, Bárányhoz kész Szolgálatját mutatta,
 mert mindenikéből jó Barátot reménylett, és azt
 vélte, hogy Őtet szeretik, mivel Ő szerette Őket.
 Egykor, midőn tsendesesen alunnék, a Kürtölés fel-
 ébresztette, 's nyugvó helyéből felköltötte. Leg-
 ottan négy Kopó megfzazolván Őtet üzőbe vette.
 A szegény Nyúl fut, ugrik, hol ide hol oda tér,
 's iparkodik, miként tsalhassa meg a Kopókat.
 Végre egy vízfzfa ugrásával az Ebeket rá szedi,
 félre tsap, 's jó távúl meg áll. Itt le ülven fel-
 emelkedik, szemével 's fülével vigyáz, a fejét kö-
 rül fordítja, ha a Barátjai közül valakit nem lát e.
 Nem meszfsze magától lát egy Tengeri-nyulat, ki-
 vel mindég úgy bántt mint Testvérjével, 's fut
 hozzá: Szányj meg, segíts, ugymond, botsáfs a
 Lyukádba, mert veszedelemben forgok. — Ah,
 be bánom, felel a Tengeri-nyúl tsendesesen néki,
 én a Lyukamban mostan Szállást nem adhatok né-
 ked, mert a Feleségem a szülésben vagyon, Ő 's
 a magzatim a Lakhelyemet azonkívül is szorofsá
 teszik; én szánakodom rajtad! Isten hozzád, édes
 Barátom! Ezt mondván elmegy, a Kopók tsehel-

ve közelgetnek, a szegény Nyúl kénytelen ismét lábaihoz folyamodni. Futtában egy Bikát vészre észre, kivel százszor tett jót, 's kéri szépen Őtet, hogy az Ebeket a szarvaival támadja meg, 's tartóztassa egykevefisé, míg el távozhatnak. Szívesen, mond a Bika, de most nem lehet, mert egy igen szép Űző az Erdőből utánnam bög, énnékem Ő hozzám kell fíetnem. Így válaszolván a Nyulat ott hagyja. Ez, lélekzetét vesztvén, esedezik újra egy Szarvas előtt, de hasztalanúl. A legbátorságosabb Baráti alig halják szavait, hogy legottan el hagyják. A szegény Nyúl végre magát az Ebeknek elfzánja, midőn egyszersmind a szomszéd Berekben, hol két Űz nyugodott együtt, az egyik, halván a Kopók tsehelésöket, fel ugrik; ezt észre vévén az Ebek, a Nyulat el hagyják, 's utánna esnek. Az Űz az Ebeket maga után meszfzére el vífzi, egy nagy területet tsínál, 's vífzfa fordul ismét, a hol elhagyta társát, legottan fel váltván Őtet helyében áll. Ez hasonlót téfzen, 's a két Űz, egymást velváltván, egész Nap a megátalkodott Ebeket fírafztják. E végre a Vadáfzok is elfáradnak, 's minden Vad nélkül haza fordulnak. Az Űzek éjjel felkeresik egy mást. Más nap a Nyúl is öket meglátogatja, 's örömét mutatván a tegnapi Szerentséjeken, meg beszélli nekik, hogy az Ű fzámos Baráti Őtet veszedelmében egészen el.

elhagyták. Én nem tsudálkozom, mond egyik az Őzek közül, mert minek annyi Barát? Egy Barát is elég, ha igaz Barát, 's valóban szívet minket.

35. *A Vadkan és a Fülemilék.*

Egy gazdag, ostoba, 's hívságos Ember elhitette magával, hogy néki mindenekben finom Ize legyen, 's azt vélte, hogy az Arannya néki Tudományt adna. Mindennap az Asztalánál volt látni Tudosokat, Képirókat, Képfaragókat, Rézmeteszöket, 's Építőket, kik Őtet tisztelék, a Rajzokat 's Ábrázokat megmutaták néki, a Munkáikat előtte olvasák, a Tanácsát, mellyet Ő nekik adni méltóztatott, elfogadák, 's ebédelvén nála, Metzénásnak nevezék. Egykor a Ligetjében a Kertészével egyedül sétálván, látott egy Vadkant, ki a földet túrta, hogy a fogait élesítse. A Vadkan körül Rigók, Pintyek, 's Fülemilék szüntelen repdestek, az éneklésben váltogatták egymást, 's énekelve követték mindenütt. Az Állat, mint valamelly Értő, a szép éneklésöket magát reá tartva halgatta, hol fejét le süté helyben hagyása jeléül, hol azt megrázá, hogy nem tetzését jelentse. Mi ez? mond a dús Ember, hát a Ligeti szép Éneklések illy vad Állatot választanak Birájoknak? — Nem, Uram, mond a Kertész, a földben, mellyet Ő most feltúrta, többféle Férges talál.

lálkoznak, mellyek e Madaraknak kedves Falatok. Tsak ez az, a mi vonja Őket hozzája, 's a gyáva azt hiszi, hogy az Ő érdeme az.

36. *A Gyermekes 's a Foglyok.*

Egy parasztnak két gyermeki, fészkeket keresvén a Kertben, apró foglyokra akadtak, mellyek még tsak repesni kezdettek az anyyok előtt. Kiki el gondolhatja örömeiket. Legottan elfogták az apró foglyoknak útjokat, 's a szegény nemzettséget egyes egyig fel szedték. Az anyyok oda repülvén, eleget igyekezett Őket megmenteni, de a gyermekek semmit nem gondoltak vele. Ők tehát mint jó barátok fel akarák magok között a fogolyfiakat osztani; kiki hatot kapott, tsak a tizenharmadik vala még hátra. Ezt mind a ketten örömeist magokévá tették volna. Add ide, mond az öregbik, egyébként búját látod. Tsak te vigyázz magadra, felele az ifjabbik. Szóról szóra mind inkább öszvekaptak, míg az öregbik, fel fortyanván harágjában, a kérdésben lévő kis foglyot az öttse fejéhez tsapja. Az Ifjabbik is boszszújában legottan egyet a magáé közül a bátyyához dob. Az öregbik újra felkap egy másikat, 's feléje hagyítja. 'S ez a játék, melly Ő nekik megtetfzett, a földet körülöttök egészen bé fedé reszkető 's haldokló szegény kis foglyokkal. A paraszt,

rafzt, ki szintén akkor jöddögeltt vízfő a mezőről, látván e véres történetet, oda fut, 's a gyermekihez így szól: Hogyhogy! ti kegyetlenség, a ti rút veszekedéstek szerzi, hogy annyi ártatlan vész el miattatok! Vallyon mi törvény hozza magával, hogy érettetek meghaljon valaki!

37. *Az öreg Ponty's a kis Pontyok.*

Vigyázzatok, fiaim, a parttól el ne távozzatok, maradjatok továbbis a folyónak öblében, féljete a horogtól 's gyalomtól. Így szóllott egykor a Dunának egy meg élemedett Pontya a halfiakhoz, kik alig halgatták. Éppen Kikelet vala: a havak és jegek a Zefirektől fel olvadván a hegyekből alá fiettek; a folyó velek megtelvén nagy habokkal kitért az öbléből, 's a mezzőséget elöntötte. Oh, oh, így szóllnak vala a Pontyfiak, mit intesz minket, te gyáva Öreg! ne félts te minket. Legények, mink most lakofi lettünk a nagy Tengernek; látsátok, a vizeknél 's egeknél egyebet nem láthatni, az élőfákja vízbe buktak, mink a világnak urai vagyunk; e valóban a közönséges Vizözön. Ne hidjétek ezt, mondá az Öreg ismét, a víznek vízfőa térése nints olly igen meszsze. Ne tartsatok ki felé, a folyó árkában tartózkodjatok. Jól van, jól, felelének a fiatal halak, te szüntelen csak egyet darálsz. Isten veled, mink

a mi új birodalmunkat akarjuk látni. Ezeket mondván, a balgatagok ki mennek a Duna ágyából, 's a mezőségre kitért vizekbe szállanak. Mi lesz belőle? A Vizek vízfzja térnek, 's a Pontyfiak apró tótsákban maradnak. Kis idő múlva hálóban kerülnek, 's azután megrántatnak. — Miért hagyák el a folyót? kérdezed talán. Azért: mert az öregnél okosabbaknak vélték magokat; mert a magok Svérájokból ki akartak lépni; mert igen elbízták magokat; mert — — — mert — — — mert — — —

38. *A Matska 's a Tükör.*

Ti Világi-böltsek, kik abban töritek fejéteket, hogy azt megmagyarázhassátok, a mi megmagyarázhatatlan, halljátok, kérlek, egy okos Matskának Történetét. A Tükörszéken, melyet egyébbként Toaletnek neveznek, észre vett volt ez a Matska egy álló Tüköröt. Legottan fel ugrik hozzá, bele tekint; 's azt véli, hogy valamelly Testvérét szemléli benne. Feléje mégyen tehát, de meg tsalatkozik; eltsudáلكozva hátra lép, 's azt gondolja, hogy azt csak az által látható Üveg tartóztatta meg, 's a Tüköröt meg kerüli. De semmit nem talál, vízfzja jön, 's a Képmatska ismét meg jelenik előtte. Erre kezd eszmélkedni; félében, ne hogy az Állat addig elmennyen, míg ő

egyed fordúlna, fel ugrik az erősen álló nagy Tükörre, 's túl vetvén két lábát, mint a lovat által üli. Ekkor ezt gondolván, hogy felette nagyon s megtartóztathatja, a fejével az Üveg felé hajlik, mellyben megpillantja eleinten egyik fülét, azután mind a kettőt, 's így tovább. Legottan, hogy a vélt Társát megkaphassa, ide 's tova tsapdos körmös lábaival: de egyszersmind az Egyenlőterhét, *Æquilibrium*, elveszti, le esik, a nélkül hogy valamit el foghatott volna. Ezekután, a hiján hogy azt tovább keressze, a mit meg nem foghatott, oda hagygya a Tükört, 's az Egerekhez visszamegy. Mi közöm, ugymond, ehhez a Titokhoz? Egy olly dologra, mellyet fok erőlködés után sem foghat meg Eszünk, nints semmi szükségünk.

39. *A Halál.*

A Halál, ama rettentő Király-aszfizonya a Világnak, egykor az egész Udvarát öszve gyűjté az Alvilágban, hogy egy jó Fő-vezért, vagy, amint nálunk nevezik, első Ministert válasszthasson magának, ki a Birodalmát még virágzóbbá tegye. Legottan ezen fő Tisztségre az alvilági Tatar-Országból meg jelennek előtte a Mirigydög, a Bújadög, a Köszvény, 's a Hideglelés. Ezen ő Felsége négy hiv Szolgáinak fok érdemeit nem tsak

tsak az Alvilág, hanem az egész Felvilágis, melyben mi élünk, megcsinérte. A Halál őket kedvesen fogadja. Kevés idő múlva a Hartz is ott terem. Senki nem tagadhatta, hogy ez is kiváltképen meg szokta a Halál Jövedelmét szaporítani. Ezekután jött egy Orvos, ki hasonlóképen Ő Felségének megmutatta, hogy az Ő Küldöttjei sem kevesek. A Halál ennyi érdemes Szolgái közül kit válasszon, bizonytalan vala: midőn egyszer-smind a Vétkek érkeztek hozzá. Hogy őket meglátta, azonnal el hagyá a tétovázást, 's Fővezérének a Mértékletlenséget választá:

40. *A Juh 's az Eb.*

A Juh és az Eb, régtől fogva jó Barátok lévén, egykor azt emlegették magok közt, mely szerentsétlen légyen az Életök. Ah, mond a Juh, én mindenkor firok 's boszszonkodom, valahányszor Sorsunknak Szerentsétlenségiről gondolkozom. Te, az Embernek Rabszolgája, ki a háladatlanokat imádod, hozzájok alázatossággal, hiveséggel, sőt szeretettel viseltetel, te mind ezekért jutalmul tsak Verést szoktál kapni, 's végre halállal fizetnek. Én, ki őket ruházom, ki nekik tejemet adom, 's ki földjeiket trágyázom, én tsak nem mindennap látom hol egyiket hol másikat Nemzetségeből ezen gonoszok által meg öletni.

Az attyokfiok a Farkas a hátramaradttakat belőlünk fel eszi. Mink ezen Vérszomjúhozóknak áldozatjaik vagyunk. Mi tsak Önékik dolgozunk és élünk, 's végre Kezeik által halunk meg. I-hol ez a mi fíralmas Sorsunk! — Az igaz, mond az Eb, de hiszed e, hogy nyomorúságunknak ezen Szerzői szerentséesebbek nálunknál? Hidd el, Hugom, jobb roszszat szenvedni, mintsem tselekedni.

41. *A két Matskák.*

Két him Matskák, egy Urat szolgálván, a testökre nézve nagyon el ütöttek egy mástól. Az öregebbik szép kövér vala, az ifjabbik pedig tsupán bőrből és tsontból állott. Mégis ez a kisebb Testvér reggeltől esttelig szüntelenül futkosott a pintzéből pallásra, 's onnan ismét vízfzra, hogy valami Egeret kaphasson, de tsak igen ritkán boldogúlhatott. Végre, kétségben esvén, így szól vala az öregebbik Testvérehez: Ugyan mond meg, Bátya, mitől jön az, hogy ámbár te semmit se tselekszel, még is olly jól táplálnak; engem pedig bátor szüntelenül dolgozok, olly roszszúl tartanak. Az oka ennek nem más, mond az öregebbik, hanem hogy te egész nap futkosol a házban, hogy néhakor egy sovány Egeret kaphass. — — — Hát nem a Kötelefségem e? — Jól van, meg

meg engedem, de én az Urunk mellett maradok, én ötöt mulatom furtsa mozgásimmal. Az ebédkor mindig mellette vagyok, azért gyakran jó falatokat nyerek. De te mást nem tudsz, hanem csak szolgálni. Értsed azért, hogy a ki szereztsés akar lenni, annak nem annyira kell hasznosnak lenni, mint hízkelkedőnek 's hamisnak.

42. *A Ptrütsök 's a Pille.*

Egy szegény kis Ptrütsök, a füvek között elrejtve, közel egy Pillét vett észre, midőn a virágos Rét felett repdesett. Ezen szárnyas kis Állat a legelevenebb Szinekkal völt fel ékesítve. Lazúr, tsigavér, és arany tündöklöttek mindenfelől a szárnyain. Fiatal, szép, és virgontz lévén, egy Virágtól más Virághoz repültt, hágván és elhagyván a leg szebbeket. — Ah! mond a Ptrütsök, melly különbözők a mi Sorsaink! A Nagy-anyánk Természet Ő érte mindent véghez vitt, 's én érettem semmit se tett. Az én Elmém nem sokat ér, 's a Képem még kevesebbet. Senki nem ügyel reám, én csak nem esméretlen vagyok. Bár ne is születtem volna! — Így beszélvén, egynehány Gyermekeket láta a Rétre érkezni. Ezen Gyermekek alig vették ama szép Pillét észre, legottan utánna estek. Kalap, Sipka, Kezkenő, mind eszközök lettek a Pillének le verésére. A Bogár hi-

jába igyekezett meg szabadulni tőlök. Kevés idő múlva Nyereségök lett. Az egyik szárnyát, másik derekát, harmadik fejét megragadá. A szegény Bogár, melly annakelőtte olly büszke vala, most egyszeriben legnyomorúltabb véget ére. Oh, oh, mond a Pírütsök, már most nem gondolok vele, hogy a Szépségben részem nem lett; Ő valóban meg adta az árát a Világban való ragyogásának! Többre betsülem esméretlen magányosságomat. — Ugy van: a fzerentsés Eletre fzükséges a Maga-megvonás.

43. *A Köteltánczos 's a Rúdja.*

A felhúzott Kötelen egy ifjú Tánczos olly nagy Mester vala, hogy a Játékszin mindenkor megtelt Nézőkkel. Az egyenes útján mentt, jött, ugrott, a Rúdját kezében tartván, 's hasonló vala ama Madarakhoz, mellyek reptekben a Víz szinét szokták illeni, mert a lábával úgy érte a Kötélet, hogy a Nézők alig vehették észre, a Kötél pedig visszra rúgván őtet, a szabad égbe taszította. Ez a mi fiatal Tánczosunk, nagyon elbizván magát, mondá egykor: Minek nékem ez a nehéz Rúd, melly engem csak hasztalanul terhel? ha majd nála nélkül járom a tánczomat, sokkal jobban fogok tetfzeni, 's könnyebb és szabadabb leszek. Ezt kimondván, esztét követte. Elveti tehát

hát a Rúdját, de bohónk alig fordúl egyet hogy a lába meg tsíszik, 's maga le hull a Kötéléről. Bé törte a fejét, 's az egész Város kinevette. — Ifjak, Ifjak! nem hallottátok e, hogy a kormány és fék nélkül az eséltek elkerülhetetlen? Az Ész, Tisztetség, Törvény, 's a Felső-hatalom a ti 'szilaj Kivánságtoknak nem tetszenek, mert annak ellent állanak; de ezek teszik ama fen tartó Rúdat, melly egyedül szerezheti bátorságtokat.

44. *A Tyúkfi 's az agg Róka.*

Egy Tyúkfi, melly még életében keveset tapasztaltt, igen eltávozék egykor lakhelyétől a Tyúkóltól, úgy hogy tsak akkor vette magát észre, midőn már kezdett alkonyodni. Amint tehát viszfza akartt térni, ihol egy meg aggott Róka akad szeme közé. A meg ijjedtt szegény Tyúkfi már halálfiának vélte magát, de a Róka közelítvén hozzá, így szól néki: édes kis Ötsém, ne félj semmit tőlem, én egészen más vagyok, mintsem a rokonim. Ezek a vérszomjas Latrok iszonyatosak előttem, kik a legártatlanabb Állatnak sem hagynak békét. De vailyon mit tehetek én róla, hogy az atyámfiak olly gonoszok? én legalább azon vagyok mindég, hogy a szegény ártatlan és gyenge Szárnyas Népet meg óltalmazhassam ellenek. Én tsak akkor tartom fzerentsés-

nek magamat, ha használhatok. Épen most is abban járok, hogy, hozzátok jövén, meg intsem Testvéridet, hogy magokra vigyázzanak. Mert egy igen gonosz nagy Róka készül az éjjel reájok ütni. En az alatt tinálatok Őrt akarok állani. A könnyen hívó 's ártatlan Tyúkfi elviszi Ötet az ólba magával. Alig lépett bé a Vendég, hogy azonnal nekik esik a Tyúkfiaknak; öl, fujt, mar, szaggat, míg elevent szemlél maga körül. — A Képmutatók mindég leg gonoszabbak.

45. *A Fösvény 's a Fia.*

Nem tudom, mi történet szerzé, hogy egy szép nap bizonyos Fösvény, jól akarván lakozni, a piatzon egy Kosár almát vett magának. Haza hozván Őket, tüstént almáriomába letevé, meg számlálá, forba helyezé, 's újra megolvasá. Azután kettős lakatot vete reájok, el nem mulatván Őket mindennap meg látogatni. Ez a szerentsétlen, nagy balgatagságában, a jó almákat meg kémellé, de mihelyt valamellyiket rothadni látá, azt nagy fohászkodva meg evé. A Fia, egy tanuló fiatal Deák, fokat koplalván mellette, egykor az almáit meg fajditá. 'S minthogy az attya az eltávozásakor a Kútsokat otthon felejté, legottan két más tárfaival az almáriomhoz mégyen, fel nyitja azt, 's mind a hárman a szép almáknak esnek.

Meg

Meg gondolhatni, mitsoda pufztitást tehetett itten ez az egészséges fogú 's tüzes gyomrú három Suhantz, 's mennyi ízép és ép alma lett oda kevés idő alatt! A Fösvény azon pillantatban ott terem, 's nagy fájdalmától el fogattatván fel kiáltt: Jaj átkozott gaz Gyerekek, az almáimat most mingyárt adjátok vízfza, vagy fel akasztalak azonnal beneteket. Atyám, édes Atyám, ugymond a Fia, kérem ne haragudjék, mi mind a hárman jó Gyerekek vagyunk: 'S vallyon mivel bántottuk meg Kendet? mi az almáknak tsak a javát ettük meg.

46. *A Harlekin Ruhája.*

Egy vagyonos ember, a Madarakban gyönyörködven, Szobájában három különbbféle szinü Madarat tartott, ugymint Tengeri-szajkót, Havasi-pintyet, és Sárga-rigót. *) Ezek az ablakban egy más mellett fügven, megláttak az útszán (szinte a Fárságnak farka lehetett) egy Harlekint, ki a fa Kardjával igen könnyen és tsúfosan fel's alá ugrándoz vala. A Tengeri-szajkó mondá a

K 5

töb-

*) Tengeri-szajkó, egyébként Publikán: *Pfittacus Papagey*. Havasi-pinty, egyébként Vér-pinty. Süvöltő: *Pyrrhula Gimpel*. Sárga-rigó, egyébként Gáborka: *Oriolus Goldamschel*. Harlekint Tarka Palinak neveztük volt immár egyhelyett.

többinek: Ezen Embernek Ortzáját nem szeretem, de a szép Ruhájának soha nem láttam mását; az olly szép Zöld! Zöld! mond a Havasi-pinty, Bátya! te, amint látom, nem jól látsz; mert hiddel, hogy a Köntöse olly szép vörös, valamint a Begyem, 's ez az, a mi Ötet szépnek teszi. — Ó! ezért, Komám, ne magasztald, ugymond a Sárgarigó, mert a Ruhája olly szép sárga, mint a Tzitrom. 'S ugyan ebben a sárgaságában áll minden érdeme. — Ő zöld — Ő sárga — Ő vörös, legottan mind egyik haraggal fel kiált, 's a háromság egymás ellen kezd boszszonkodni. Édes feleim, tsen-desedjetelek le, mond egy szomszéd Seregély nékik, a Ruhája zöld, vörös, és sárga. Ezen tsudálkoz-tok talán? ihol a Titok: Valamint fok tudós Em-ber tsak egy felől szemlélvén a dolgot, azt, amint látja, úgy vitatja; azonképen tik is tsak azt a Szint látjátok rajta, a mellyet mind egyiktök szeret.

47. *Az Ölyv 's a Galamb.*

Egy Ölyv, a Galambot mellyesztvén, mondja vala néki: te rosz Pára! én jól esmérlek, 's azt is tudom, mint utálnak engem a te feleid; ihol most kezemben vagy! már el hiheted azt is, hogy él még a boszszút álló Isten. — Azt, azt kívánnám, felele a Galamb. — Ó meg tetézett Gonofság E-dénnye! felkiált az Ölyv, hogy hogy? hát a te

gonosz Vakmerőséged még mer kételkedni, ha
vagyon e Isten? Én lásd, meg akartam néked bo-
tsátani, de ezért a szörnyű Kételkedésedért fel
áldozlak.

48. *A Gerlitze 's a Nevelékje.*

Egy Gerlitze azon igen búsultt, hogy nem
lehetett anyává: Ő azt százszor meg tette, a mit
szükség meg tenni, hogy valaki a tárgyat el érje,
de hijában. Egykor, az erdőben egyedül sétál-
ván, egy régi fészekben egy elhagyatott Monyra
akadtt, melly se nagyobb se kisebb nem vala egy
Gerlitze Tojományjánál. Ah hálá Istennek! ugy-
mond, én tehát mégis költöhetek egyszer, 's azu-
tán táplálhatom és nevelhetem a Kisdedet, ki
egykor életemet meg édesítendi! Minden gondok
és bajok, mellyeket fzerzend, bőven meg fognak
nékem füzettetni. Mert milyen nagy Öröm kö-
veti majdan ezen gondokat? Ezt mondván, a fé-
szekbe helyezi magát, a Monyat megmelegíti, 's
olly szorgalmasan üli, hogy még az eledelért se
hagyhatja el. Végre huszon négy Nap múlva
meg látja a Kisdedet, kiben egykor vigasztalása,
fzerentséje, 's mindene állyon. Nagy örömétől
csak nem meg fojtatik. Éjjel nappal vigyáz mel-
lette; nézi, miként alszik; halgatja, miként lehel,
's azon van, miként táplálhassa leg jobban. A
fze-

szeretett Pitzin kevés idő múlva nagyobbodik. De az orra, szemei, és szárnyai a Gerlitzéétől igen különböznek. Az anyja mindazáltal hasonlónak nézi. Hogy a Jó-erköltset korán megszoktassa vele, gyakorta arra inti, hogy okosan, mértékletesen, 's békefélegesen viselje magát. Hogy szerentségek legyünk, édes Magzatom, monda sokszor neki, csak kettőre vagyunk szükségünk, ugymint a magunkkal való békefélegre, 's két vagy három jó Társra, kik szeressenek. Hogy pedig mások szeressenek minket, szükség, hogy mi is szeressük őket. Így szólt a Gerlitze, midőn beszédje közt egy szegény Pintyfi le esik a maga fészkeből a Gerlitze mellé. A Nevelék alig vette őtet észre, legottan hozzá fiet, Az anyja azt vélvén, hogy majd az új Vendégét úgy fogadja mint Jóbarátját, 's hogy a Jövevényt szállásra magához fogja hívni, immár örvendez vala: de melly fájdalom éri, midőn meg látja, hogy a fia, kit szüntelenül csak a jó erköltsre 's békefélegre oktatott, a gyenge Madárfit meg ragadja, mellyeszi, 's felfalja, 's hogy ezen szörnyű Vérengzés alatt hideg és tsendes Vérral vagyunk, a mi mindenkor a javúlhatatlan Szívnek bizonyos jele. A szegény anya meghalt bújában. Melly szomorú jutalmát vevé a jó Gerlitze ezen Magzatra tékozott sok gondjának! De tudnunk kell azt is,

hogy

hogy az Héjafi vala. — Nints a Világon semmi, a mi a Nemzésnek béllyegét megváltoztathassa.

49. *A Szamár 's a Sip.*

A dörék 's ostobák a Világnak számos Népet teszik. Ők azt hiszik, hogy mindent megtehetnek. — Egy Szamár, faldosván bogátskóróját, egy Sipoló Juhászt látott, ki a levélszin alatt Sipjának édes hangjával fok Embereket magához voná 's azokat mulatá. A kedve-veszett Szamár így morog magában: Ihol a fok Bolond! lássad, miként tátott szájjal tsudálják ama nagy Bohót, ki amott azon fárasztja magát, hogy egy kis lyukba fújhasson. Tsak ilyen szegénységek által meg tetszhetünk nekik, az alatt hogy én — — — Mennyünk innen, mert nem szenvedhetem továbbá. A Tsatsi, így böltsekedvén, alig tesz egy két lépést, hogy egy kis bokron egy Sipot vész észre, mellyet valamelly szerelmes Juhász ott felejtett. Legottan feléje megyen, az egyik fülét előre veti, az orrát a Sip lyukához tartja, 's úgy fújja, a mint tudja. Ó hihetetlen Véletlenség! a sip még a Szamár által is kedvesen hangzott. Már most a Tsatsi azt tartja magáról, hogy ő valóban derék Sipos, 's egyet ugorván, örömmel fel kiált: Lám! én is tudok sipolni!

50 *A Paraszt 's a Folyóvíz.*

Meg jobbitom magamat, meg akarom életemet változtatni, ugymond egy Barátom, már tefem lelkem meg ünta a gyalázatos Életem módját. Balgatagságomtól vezéreltetvén, örömet ott kereftem, a hol a Szivem tsak bánatot találtt. Én immár magamban elvégeztem, hogy Mátkámtól bútsút veszek, ki engem meg nem érdemlett, 's a kit mind eddig imádtam, de soha nem betsülhettem. Te tudod a Játékban való gyarlóságomat is. Jól van, most mind a kettőnek végére járok. Én a Világot itt hagyom, 's minden gondoktól fel szabadítván magamat, egy mélly Magányosságba megyek lakni, hol majdan tsak az Okofságnak 's Barátimnak fogok élni. Hányszor ígérted ezt! de mind hijában, felelék néki; 's most mikor kezded el? — Minden bizonnnyal nyóltz nap múlva. — Hát miért nem mostan? a halasztásodat nem szeretem. — Óh! nekem lehetetlen, hogy azzonnal egy olly erős lántzot szélt törhessek, valami szín alatt kell hozzá kezdenem. — Jól van, jól; mondám. Így beszélgetvén, a Duna partjára jutánk, hol egy Parasztot ülve találánk egy Kősziklán, ki a le folyó Vizre nyughatatlanúl tekingetett. — Jámbor! mit tsinálsz itt? — Uram, bizonyos dologban kell járnom a szomszéd fa-

luba túl a vizen, és semmi módot nem látok, miként meheflek által a vizen; én azt várom, hogy ez a víz egyszer meg-szünyön folyni. — — Barátom! ihol ládd magadat, ez az Ember a te szakasztott Képed; te is szint úgy vesztegeted legszebb idődet a puszta feltételekben: ha el akarod érni tárgyodat, tehát eredj vele, úfsz által, mert ez a víz szüntelen folyand.

51. *A Darás 's a Méh.*

Egy Virág kelyhében meglátván egykor a Darás a Méhet, hozzája repül, 's hugának nevezi. Ez a név meg sérté a Méhnek füleit, a ki is így felel reá: Ugyan, édesem, mondd meg nekem, mióta kezdődött rokonságunk? — Hát nem vagyunk e hasonlók egy máshoz, mondá haraggal a Darás; tekints reám, kérlek, lám a szárnyom, lábam, és természetem szint olyan mint a magadé, 's hogy ha többet kívánz, még a fullánkunk is egyenlők. — Az igaz, vízfzazozá a Méh, a mi fegyverünk igen hasonló egymáshoz, de a vele való élésünk nagyon különbözik, A tied néked tsupán sértésre szolgál, az enyém tsak a bántástól való védelmezésre. Te ingerletlenül is kész vagy szúrni, én magamat tsak óltalmazni szoktam.

52. *A Kurittyoló.*

Velentzében a Sz. Márk piatzán, körül vétetvén a bohóktól, teli torokkal egykor így kiált vala egy Kurittyoló: Jertek ide, Urak, vegyetek tőlem egy Orvofságot, melly mindenről segít. Ez egy olly tsuda Por, melly az Ostobáknak Értelmet, a Szegre valóknak Tiszteletet, a Vétkeseknek Ártatlanságot, a vén Afzfszonyoknak virgontz Legényeket, a vén Férjfiaknak fürge Leányokat, a Bolondoknak Okofságot, 's a Tudatlanoknak Tudományt szerez legottan. Nints Világon semmi, a mit a Porommal az Ember azonnal meg ne kaphasson. Azzal mindet nyerhetni, mindent érthetni, 's mindent tehetni. Ez egy Porok Pora, 's ama nagy *Encyclopædia*. *) — Én tehát hamar oda futék, hogy ezt a nagy Kintset meg láthassam. — Hát egy kevés arany Por vala,

53. *Jupiter és Minos.*

Fiam, ugymond Jupiter egykor Minosnak, te, ki az emberi Nemet itéled, magyarázd meg
né-

*) Pápai a deák-magyar Szókönyveben az Entziklopédiát így magyarázza: Tudományoknak kerékszerűen egy más után leírások. De én a Német és frantz Szókönyvekben találok tolmátsolva: minden lehetséges Tudományoknak 's Mesterségeknek magában való foglalása.

nékem, mitől jön az, hogy az Alvilág alig foglalhatja magába azon számtalan gonoszokat, kiket Atrópos küld hozzád. Hol a jó Erköltsnek az a szörnyü Ellensége, ki a gyarló Embereket megszokta rontani? nékem úgy tetszik, hogy az, a nyerekedés. — A nyerekedés? Nem, atyám. — Hát mi? — A henyélés.

54. *Béfejezés.*

Fel'tettem magamban, hogy ez legyen elég,
 Noha vétkeinkről többet szólhatnék még,
 De egy más valaki tán jobban meg mondja,
 A mit én el hagytam, arra is lesz gondja.
 Azomban irjon bár maga Bóltsefség is,
 A Világ tsak mindég olyan marad még is
 Mint eddig vólt. Tsalárd, irigy, kevély, ravasz
 Lesz ezután is úgy mint nyár, ős, és tavasz.
 A Bóltsek hijába intnek mindúntalan,
 Mind kötött mind folyó Beszédjök hasztalan;
 Embert javítani igen ritkan lehet,
 Haggyuk a Világot menni, amint mehet.
 Éllyünk tsendességben távúl a lármától;
 Szabadok, ha lehet, más Ember jármától;
 Ha ki ezek mellett Ő tiszta Szívének —
 Örülhet még, mi kell több Szerentséjének?

55. *A Sokfélémnek III 's IV Darabjában nyomtatás és írásbéli Hibák' Jobbitások.*

Harmadik Darabban.

Lyp.	Sor.	Hibák.	Jobbitások.
4	—	4 talállyon	tálollyon
6	—	1 Tokson	Takson
9	—	16 14 Feb.	15 Feb.
13	—	3 Authemius	Anthemius
16	—	19 Juvenes	Irene
28	—	16 meg tartásra	meg tartása
29	—	11 magok viselésében	magok viselésén
34	—	24 miként	miként?
37	—	1 Szalaminiai	Szalamankai
—	—	14 Ferentz	Frantz
41	—	8 İbraim	Ibrahim
41	—	20 Kolsovfzki	Koltsitzki
43	—	27 Ételnek	Életnek
45	—	16 Östria	Óstria
46	—	11 á Conde	á Coude
48	—	24 Tsákós	Tsákos
53	—	17 minekutánna	minekelötte
55	—	17 Montagne	Montague
—	—	18 Kikája	Kihaja
57	—	17 Suliue'	Sulimé.
59	—	12 Judeának	Indiának

Lap.	Sor.	Hiba.	Jobbitások.
—	—	22 nálunk is mondják nálunk is. Mondják	
62	—	9 's add hozzá 's ez	
63	—	8 Törököknek Töröknek	
—	—	18 Rabinus (Sklár) Rab-inas (Skláv)	
66	—	15 érkezett érkeztek	
—	—	29 mellyekbe mellybe	
70	—	18 ez az	
—	—	23 Herembe Harembé	
74	—	26 írónak Íróknak	
77	—	24 mint mit	
79	—	7 étkeztek érkeztek	
80	—	15 bálványozóknak bálványozónak	
—	—	16 mint valamint	
82	—	15 angelent angeleut	
85	—	6 alatt előtt	
—	—	17 Viētor Viētor	
90	—	18 Kesén Késéw	
91	—	10 modta módra	
—	—	15 ugyan itt	
91	—	27 más már	
92	—	10 vigasztaltatni gyógyulni	
93	—	16 meséjét meséit	
—	—	19 Pesti is Pestit is	
108	—	23 Cumenius Comenius	
109	—	21 Astrakából Afztrakánból	
110	—	13 Neven Neven	

Lap.	Sor.	Hiba.	Jöbbitások
118	—	4 Eme'	Eme
122	—	4 ex	et
123	—	13 Kardujel	Kardnjel
—	—	15 Kidujel	Kidnjel
125	—	16 Implerere	Implere
126	—	21 Lapponico	Lapponica
128	—	23 72, 587	72, 327
129	—	10 addig	eddig
134	—	14 Györib.	Györib.
138	—	6 110-dik	100-dik
—	—	9 azt	az
142	—	11 leánykák	leánykákat
144	—	4 Szeglet követ	Szegletköve.
148	—	10 bivást	bizvást
152	—	7 valamely	valamely
155	—	27 mindennek	mindennel
160	—	7 italokat	italok
—	—	22 az	ez
164	—	6 Tirannus	Tirannusnak
165	—	11 jelentettek	mit jelentettek
171	—	2 Annyokon	Attyokon
174	—	5 közönséges	Közönség
183	—	15 kövekből	kőből
187	—	13 melly	mellyek
196	—	6 alatt	felett
202	—	25 soha	foká
205	—	26 éjjeli látások	estvéli szállások

Lap.	Sor.	Hiba.	Jobbizások.
208	—	16 kinálodás	kinálkodás
212	—	23 tsikija	tsikaja
221	—	9 borjával	botjával
224	—	6 gazdabb	gazdagabb
226	—	25 rokonyink	rokonyik

V. É. A 2-dik Lapon Szabóból való három Sort két forba kellett volna nyomtatni, mert az egy *Distichon*.

Negyedik Darabban.

3	—	5 boszszúból	boszszú kívánásból
4	—	9 tisztátalanságit	tsintalanságit
—	—	23 le ejtette	le ejtetett
5	—	19 hét	két
6	—	26 Serházat	Serházakat
10	—	12 ki hirdetem	ki hirdettetem
12	—	7 foganatosabbnak	legfoganatosabbnak
—	—	19 hadakozásra	hadakozásnak
15	—	9 felül	fellyül
20	—	2 Diktároknak	Diktátoroknak
26	—	18 admittente	dimittente
—	—	20 teutigine	tentigine
42	—	19 Táborban	Tábornak
44	—	12 valami	valamit
48	—	13 próbát	szobát
—	—	18 legett	lehetett

Lap.	Sor.	Hiba.	Jóbitások.
53	—	20 mind	mint
54	—	8 Gyülésnak	Gyülésnek
56	—	25 Indie	Indien
71	—	11 Bonhours	Boubours
—	—	17 bonte	bonte
77	—	21 efsznek	vefsznek
82	—	14 Tzimerben	Tzimer
—	—	17 Familiáké	Familiáé
90	—	16 nyoma	lábnyoma
105	—	3 kibeszélt	ki beszélt
106	—	15 ez	az
—	—	16 nevelkedésnél	nevelkedésednél
107	—	17 Autiana	Antiana
110	—	2 ellentalálhatatlanúl	ellent-állhatatlanúl
—	—	4 Kioli	Scioli
118	—	19 Kpöfel	Köpfel
119	—	18 halasztó	halastó
120	—	9 a' hulló	le hulló
122	—	2 nyelvek	nyelveknek
—	—	17 az	a'
124	—	7 bél	bé
127	—	5 Hertzegnek	Hertzegeknek
130	—	1 hegyest	kegyest
—	—	14 Mese-játékok	Játék-mesék
—	—	23 magunkról	magunktól
131	—	18 Anthalt	Antbal

Lap.	Sor.	Hiba.	Jobbitások
133	—	5 <i>luprico</i>	<i>lubrico</i>
—	—	18 Bolonyába	Bolonyában
135	—	5 Palotátájban	Palotájában
—	—	11 <i>lannifca</i>	<i>lanifica</i>
136	—	17 <i>Pexerborughnak</i>	<i>Peterborughnak</i>
137	—	26 az	a'
138	—	6 Tselekedtünket	Tselekedetünket
139	—	26 igen	<i>add bozzd</i> két igen
142	—	16 Fametfzést	Fametfzetet
—	—	— Metfzett fát <i>hagyd el</i>	
150	—	18 Tisztátanláságot	Tisztátalanságot
154	—	3 Gondatójával	Gyóntatójával
160	—	26 honnét tsak,	honnét, tsak
162	—	8 <i>Catalinát</i>	<i>Carilinát</i>
164	—	5 mozgatsáal	mozgatással
—	—	7 <i>Azutám</i>	<i>Azután</i>
166	—	31 Rafzennel	Rafzinnak
170	—	9 a'	az
171	—	9 Tüvel	Tüve
—	—	12 a'	's
173	—	24 az	azt
174	—	16 fajttól	fajtól
180	—	14 Gangenelli	Ganganelli
188	—	15 hét	két
191	—	15 <i>meche</i>	<i>me, che</i>
193	—	2 Ők	hogy Ők

Lap.	Sor.	Hiba.	Főbbítások
—	—	4 az	hogy az
—	—	6 olly	szint olly
202	—	2 <i>Dendumoger</i>	<i>Dentumoger</i>
203	—	3 <i>Europa</i>	<i>Europea</i>
—	—	9 <i>Loschovia</i>	<i>Moschovia</i>
205	—	9 <i>Büsing</i>	<i>Büsching</i>
—	—	24 Harhályból	Harkályból
208	—	8 Ad	At
210	—	10 <i>Degniguerből</i>	<i>Deguignerből</i>
211	—	2 mindazonáltal	én mindazonáltal
212	—	7 Tsenigrád	Tsernigrád
—	—	15 Sunungrad	Surnigrad
214	—	3 Blakofzlavit	Blahofzlavit
—	—	6 Choffen	Chofzen
—	—	Szoptaó	Szoptató
216	—	22 Zuop Szuop	Znop Sznop
217	—	22 Ajtóállók	Ajtónállók
221	—	1 Magyarinak	Magamnak
224	—	11 Vandulosoknak	Vandalusoknak
—	—	21 Pomponeus	Pomponius
226	—	10 és 11 ki- ki	után a kapots maradjon ki.
230	—	22 másik	másikban
236	—	5 még	míg
—	—	7 szrásálta	sztrázsalta
238	—	22 helyheztetette	helyheztette
—	—	26 dohányozni	dohányoznom

V. É. A 193-dik Lapon való Deákságot két sorba kellett volna nyomtatni, mert az egy deák *Distichon*. A Pesti által Nyelvünkre fordított Ézóp Meséiből ki írott Szavak Betűin való Accen-tusok mind Nyomtatás Hibái, mert azok az eredetiben sehol nincsenek.

56. A Sokfélémnek III's IV Darabjához való Jegyzések.

III Darabnak II-dik Tzikkelyéhez. A sültt Pávának elrepülését Eggerer a Sz. Pál Remete Szerzetének Történetiben így adja elő: *Exceptus tandem a Rege omni humanitatis officio, regioque epulo assidens, a carnibus omnino abstinuit; rogatus tamen precibus a Rege, ut aliquid ex Pavone apposito degustaret, negavit se id facturum, statimque arrepto Pavone Dei Omnipotentiam provocabat, quatenus sine offensa Regis avis illa revivisceret; factum est, nam protinus rediiva Volucris e patina ingenti prodigio avolavit. Fragmen Panis Corvi Prothoeremitici sive Annales Ordinis S. Pauli. Viennæ 1663. pag. 20.*

18 Tzik. Amint hallom, Mátyás Királynak ama hires Mesés Könyve is, melly a Brüsfszeli Könyvesházban tartatott, úgy jártt, mint az Erdélyből Maroson ki vitt Római Kövek. Ezek is az is több drága Társaival vízbe vesztek. Ugyan is az a hire, hogy azon a Hajón találkozott vol-

na, melly a Gröningi partoktól nem meszsze Albert Hertzegnek több más Drágaságival Tengerbe süllyedtt.

21 Tzik. A régi Magyar Kéziratoknak közönségesekké tételök vagy is kinyomtatattások Nyelvünkre nézve igen hasznos volna. Nem is kétkedem, hogy itt is amott is ne találkoznának holmi régenten írott Imádságok, Énekek, Szenteknek Életök, Sz. Irásból fordított Darabok, Imádságos Könyvek, 's apró világi Istóriák és Versek, mellyekből számtalan ki veszett eredeti Magyar Szavakat, Szóllásokat, Közmondásokat, és fok egyebet tanulhatnánk. Mind eddig a *Látjátok feleim 's Emlékezzünk régiekről* két igen apró régi Magyar Kéziratok mellett a Sz. Margit Élete vala a legnevezetesebb régi Magyar Kéziratunk. Örömmel jelenthetem, hogy Révai Miklós Barátom most egy illy nevezetes Kintsre akadt Dénis Úrnak Jóakaratiából a Bétsi Tsászári Könyvesházban. A Kézirat az Ó Törvénynek egy jó Részét foglalja magában. Ki légyen a Fordító, ha *Paulinus* Bátori László e, vagy *Franciscanus* Fitos Pélbárt, vagy más valaki, arról most nem szóllok. Ha egyszer a Munka ki lesz adva, 's a Tudós Leiró ki nyilatkoztatta felőle való Itéletét, megtörténhetik, hogy magam is mondok valamit iránta. Bátori Lászlóról Eggerer a Sz. Pál Remete Szerzetének Tör-

Történetiben azt mondja, hogy Budához közel való Sz. Lórintz Monostorában lakott, az egész Sz. Irást és sok Szenteknek Életöket deákbold magyarra fordította, 's 1456-dik körül végezte igen szentül folytatott Életét. Így tehát vétettem, midőn azt irtam, hogy Hunyadi Mátyásnak idejében tette Fordítását, mert illyenképen régiebb. — A régi Erd nevű Helység most Hanzsabégnak neveztetik bizonyos Hanzsa nevű igen hamis Török Bégtől.

24 Tzik. Én el hitettem magammal, hogy a Pullarnál feltalált Tsuvasok *Labti* nevű Lábbeliek, *Calceus*, nem egyéb, hanem a mi Irásunk szerint való Lábttyú. Ez pedig olyan mint Keztyű, *Chirotheca*. — A Nyelv-rokonyinknak tartatnak többi között Finok, Lapok, Tsuvasok, Tseremisek, Vogulok, Szamojedek, Vottyákok, Ofztyákok, Kalmúkok, Permiaiak, Morduánok, Baskirok, Síránok, Tungusok, 's még egynehány Nemzet.

25 Tzik. Az *Ibra* Úrnak Lap Szókönyvéből, *Lexico Lapponico*, még ezen Szavakat jegyzém ki:

Agge: Floccus. Nálunk Ágy: *Letus.*

Aite: Repositorium, Horreum. Pajta.

Alatet: Procreari, Propagari. *Dicitur de Animalibus.* Nálunk Állat: *Animal.*

Aldes: Gratia, Grates. Áldás.

Allates: Quod rei alicui supponitur, ut altius attollatur. Nálunk Állatás: Statutio, Alattas pedig lehetne talán, ha akarnók *Substaculum*.

Allel: A latere occidentali.

Allen: In occidente.

Allet: Ab occidente. Nálunk Alkonyodni. Occidere, 's Alkonyodat. *Occasus*.

Ape: Campus uliginosus. Láp, Lapa, Láposhely.

Appar: Insigne ligneum retibus piscatoriis fune annexum, ut reperiantur. Nálunk Para a Háló szélére aggatott, 's a Viz színén lebegő könnyű fa.

Ava: Maturus. Érett.

Affne: Aridus. Aszszú.

Beres: Promeritus. Nálunk Béres: Mercenarius. Elvette bérét: *Accepit, quod meruit*.

Bod: Taberna. Bólt, Bót.

Daigen, Daig: Farina aqua subacta, Massa. Nálunk Dagasztani: *Massam subigere*.

Don: Pulvinar. Donyha.

Emet: Hera. Nálunk Eme: *Foemella*.

Fadda: Id quod igni alendo aptum est. Nálunk Fa: *Lignum*. Faggyú. Sevum.

Fissék: Parvulus. Dicitur & de infantibus & de pullis imprimis avium. Nálunk Fi, Fészek pedig *Nidus*.

Fuorkes: Lepidus, Jocosus. Fura, Furtsa.

Haddo: Ultio, Vindicta. Nálunk Had: *Bellum*.

Haik:

Haik : *Pinus procera*, Nálunk Hajó: *Navis*,
 Ildo : *Repositorium*. Nálunk Ildomos: *Providus*.
 Iffet. Herus. Nálunk Isten: *Deus*.

Jittet: *Provenire, in apertum venire*. Jönni.

Kads: *Manus*. Nálunk Kats, Ka.só. *Manus parva*.

Kaiwotakes: *Curvus, Flexuosus*. Kajáts, Kajla, Kajsza.

Kapte: *Tunica, Vestis*. Nálunk Kaptza: *Tibiale vel Soccus*.

Kare: *Vas*. Nálunk Kárt, Kártos, Kártya: *Culigna*. Fa-edény.

Kare-nialoje: *Parasitus*. Tányér-nyaló.

Karro: *Diræ, Execratio*. Nálunk Káromkodni: *Blasphemare*. Káromlani: *Vituperare*.

Karro nialme: *Os ad diras agendas pronum*. Káromkodó Nyelv.

Kartjes: *Angustus, Arctus*. Kartsú. Tudni kell pedig, hogy azon Ortográfiában, mellyel irattak ezen Szókönyvben a Lap Szavak Tj annyi mindig mint nálunk Tj.

Kas'ka: *Inter*. Köztt, Között.

Katket: *Colligare, Constringere*. Kötni.

Kava: *Flexura, Sinus, Curvamen*. Nálunk Káva: *Annulus, Circulus*.

Kednet: *Retia connectere*. Kötni

Keles: *Mendacium*. Költés.

Kesünja: Fibula vel Ansa, qua prehensa quidquam trahimus. Látfszatik a Kéztől származni.

Kiljatet: Vociferari. Kiáltani.

Kísa: Clitellæ, Sarcina. Nálunk Kísaának nevezik azt a fát, mellyre akasztják a Kotsi húzólovak kötelőket.

Kíssjok: Pronus, Promptus. Kész.

Kísta: Chirotheca. Keztyű.

Kitse: Hædus. Nálunk Ketske: Capra.

Kíal: Vox, Lingua. Nálunk Kiáltani: Vociferari.

Kottjotet: Graviter votare, sedulo invitare. Nálunk Kotyogni. Garrire vel Glocitare. Kottyanni. Sonum edere.

Ká: Quis. Ki.

Kár, Káta: Manus. Kats, Katsó.

Káta lapo: Vola. Kéz lapja, Tenyér.

Kát juoks: Arcus manuaris. Kéz-ij, Kéz-iv.

Laike, Laikes: Piger. Lajha, Lajhár.

Laka: Formativum Adverbiorum certum judicans modum. Mainetes: Inculpatus. Maineteslaka: Inculpato more. Nálunk színt illyen a Lag ezekben: Óldalaslág, Múlalólag, Óltalmazólag, 's t. af.

Lakkula: Clavis. Nálunk Lakat: Sera.

Lautja: Oestrum. Nálunk Légy: Musca.

Lema: Jus. Lé, Lév, Leves.

Luisatem: Descensus. Nálunk Lejtő: Descensus præceps.

Luoddenet: Dicitur de Sclopetis, dum cum fragore exonerantur. Lönni, Lödözni.

Lufskos: Fluidus. Lutskos, Lotskos.

Lágga, Lágges: Tepidus, Calidus. Lágymeleg, Lagymatag, Langyos.

Maikatet: Despondere. Mátkásitani,

Manje: Nurus vel Uxor Fratris. Nálunk Meny hasonlóképen Nurus, Ángy pedig Fratria.

Mannet: Proficisci, Iter facere. Menni,

Mannéje: Iter faciens, Viator. Menő.

Mannos: Iter. Nálunk Menés. Profectio, Itio.

Meno: Fortuna. Nálunk Menny: Sedes beatorum.

Mere: Mensura. Mérték.

Meretet: Determinare, Præfinire. Ki mérni.

Mi. Quis, Qui. Mi. Mi dolog? Mi lehet belőle?

Monon & Mond: genit. cas. pron. dual. Mono tower: Utriusque nostrum bona.

Mállatet: Teri. Mállani.

Nal, Nala: præp. In. Nálunk, Nál, Nála: Apud.

Nelgom: Esuriens. Nálunk Nyelés. Glutio, Voratio.

Niallkatakes: Inconstans, Levis. Nálunk Nyalka: Levis, Vanus.

Niammet: Sugere, Lactere. Nálunk Nyámmog- ni annyit tesz mint: evésben kényeskedni, vagy immel ámmal enni.

Niawalak: *Tinea*. Nálunk Nyü vagy Nyiv:
Vermis, *Termes*.

Njálet: *Deglutire*, *Devorare*. Nyelni.

Njáletet: *Deglutiendum præbere*, *facere*, *ut quis deglutiatur*. Nyeletni.

Njálem: *Deglutitio*. Nyelés.

Njáleje: *Deglutiens*. Nyelő.

Orrom, *Orro*, *Orrot*: *Habitatio*, *Locus mansionis*,
Nálunk Ország: *Regnum*.

Peele: *Dimidius*. Fele. *Attje-pele*: *Vitricus*.
Mostoha-Atya. *Endne-pele*: *Noverca*. Mostoha-A-
nya. Bizony nálunk is jobban hangzanék a Fél-
atya 's Fél-anya, mert Mostoha a Tót Matzochá-
ból való.

Pesse: *Nidus avium*. Fészek. Már megjegyzet-
tem, hogy az éjszaki Kún Nemzetek a mi F Be-
tünk helyében P Betüvel élnek.

Pin: *Cruciatus*. Kin.

Puotja: *Penis*. *Pets*. — *Leem* és *Sajnovits*
Könyveikből ki tetszik, hogy ezt a Lapok Potsá-
nak mondják.

Pattanes: *Vomica*, *Ulcus*. Pattanás.

Queis: *Dolores ischiatici*. A mi Irásunk sze-
rént minden bizonnyal Kesz vagy Kösz. Nálunk
Keszvény vagy Köszvény: *Podagra*.

Ruobbe: *Cicatrix*, *vel Scabies*, *Petigo*. Nálunk
Ripats annyi mint Himlöhely, *Scabies* pedig Rü.
Sad-

Sadhet : *Anbelare*. *Sadkelet* : *Sufurrare*. Nálunk

Szaj : Os.

Sagnas : *Petigo*, *Scabies*. Sennyedék.

Salet : *Findere*. Nálunk Szelni, *Scindere*.

Seipeg : *Cauda instructus*, transl. *lupus*. Nálunk
szint úgy a Farkas Farktól neveztetik.

Sjálb, *Sjálbes* : *Blæsus*. Selyp, Selypes.

Sora. *Bellum*, *Pugna*. Tsata.

Suoks : *Vermis*. Nálunk Szú : *Teredo*.

Saks : *Nidor*. Nálunk Szag : *Odor*.

Sáurom : *Oculi lacrymantes*. Nálunk Sirni. *Flere*.

Tasset : *Abigere*, *Propellere*. Nálunk Tofzni,
Tofzítani, vagy Taszítani : *Trudere*, *Deturbare*.

Tavve : *Qui a littore longe distat in lacu aut mari*.

Nálunk Távul : *Longe*. Tavi pedig *Lacustris*.

Tele : *Nix compacta & duriuscula*. Nálunk Te-

le : *Plenus*, vel *Spissus*, *Densus*, azaz : Tömött, Tél
pedig *Hiems*.

Teteles : *Notus*. Nálunk Tételes annyi lehetne
mint *Facinorosus*.

Tjajetet, vagyis Irásunk szerént *Tsájetet* : Tsá-
bitani.

Tilletallet, *Tillotet* : *Faciendum curare*. Nálunk
Tiltani épen ellenkezőt jelent, azaz : *Prohibere*,
Vetare.

Tjokkoldet, vagyis Irásunk szerént *Tsokkoldet* :

Titillare. Tsiklándani. Tsókolni pedig *Osculari*.

Tjuw, vagyis Irásunk szerént *Tsur: Gula, Guttur, vel Alveus amnis.* Nálunk Tső, Tsü: *Situla, Tubulus, Canalis.*

Tják, vagyis Irásunk szerént *Tsók: Angulus.* Nálunk Tsák annyi mint *Angulus sive Cuspis Vestis, Pilci, Vexilli*

Tokor: *Crepundia.* Nálunk Tükör: *Speculum.*

Tsabbe: *Sura sive crus pedum anteriorum quadrupedum.* Nálunk Tsipő: *Femur.*

Tsabmet: *Pulsare, Tundere.* Tsapni.

Tseggeu: *Aliquid, quod erectum est, Signum.* Nálunk Tsüggő: *Propendens.*

Tsipa, Tsinna: *Membrum genitale Mulierum.* Magyarúl a Képmutatók miatt nem merem ide írni.

Tsiwna, Nidor, *Odor ingratus rei adustæ.* Nálunk Tsúnya: *Turpis,* 's Tsúnya Szag: *Fætor.*

Tsáke: *Vadum, Brevia.* Tsekély.

Tuodde: *Additamentum.* Toldás, Toldalék.

Táppet: *Prebendere.* Nálunk Tapogatni: *Palpare.*

Tállo: *Mappa, qua sternitur Mensa, vel ipsa Mensa.* Nálunk Asztal: *Mensa,* Tál pedig *Patina.*

Unne: *Parvus.* Nálunk Ünő: *Vitula, Juvenca.*

Unto: *Abundantia.* Nálunk Untig: *Abunde.*

Ufs: *Nomen est generale Insectorum omnium aquaticorum.* Nálunk Üfzni: *Natare.*

Utse: Parvus. Nálunk *Ötse: Frater natu Minor.* Méltán gyanakodhatunk, hogy az *Ötse* hajdan az *Eleinknél* is csak annyit tett mint *Kis, Kisedé, Kitsin.* 'S ugyan innen származhatott az *Ötsém Afzszonyis.*

Wagge: Vallis. Völgy.

Vaj: Mæror, Luētus. Nálunk *Vajudni: Langvere, ærumnas perpeti.*

Wajes: Tristis, Mæstus. Nálunk *Vajudtt* annyi mint *Fonnyadtt.*

Waker: Natu minimus. Vakarts.

Walat: Media pars corporis. Nálunk *Vál: Humertus, V — — g* pedig az *Afzszonyok' Szemérem-tagjok.*

Ware: Mons. Nálunk *Vár,* melly hajdan csak hegyen építettett, *Arx. Castrum.* Sőt régenten *Arx* a deákban is csak *Magófságot* jelentett. Lásd *Kirfcbnek Cornucopiæ Ling. Lat.*

Wardo: Mons arboribus confitus, aut qui in confinio est silvæ. Nálunk egynehány *Várad* és *Várda* nevű *Helységek* találkoznak, mellyek talán onnan neveztettek így.

Wikke: Causa, Culpa. Ok,

Willok: Ortus aut Occasus Solis. Nálunk *Vi-lág: Lux, Lumen.* Villám: *Fulgur,* Villogó: *Miscans, Coruscans.*

Wuoratjes: Cornix. Varjú.

Wuortja: Idem.

Wuowd, Wuowda: Arbor Cava. Odú, Udó.

Waj. interj. Ab! Vab! Vaj, Jaj. Vajha pedig
O si, Utinam.

Ágg: Hamus piscarius. Nálunk Ág: Ramus.

Ákse: Ramus arboris, Ág.

Álol: Maxilla. Áll.

Ántos: Claudus. Sánta.

Ár: Hordeum. Árpa.

Ára: Vena. Ér.

Árbes: Orbus. Árva.

Árres: Masculus. Nálunk Ártány. Verres.
Kandisznó.

A Lapoknál a Kitsinyitő mindig végződik
Ats Szótagon ilyenképen:

Akkats. - Akka - Uxor.

Auwats. - Auwe - Cingulus.

Kiftats. - Kifta. - Chirotheca.

Monnats. - Mone. - Ovum.

Warats. - Ware. - Mons.

Hogy nálunk is hajdan a Kitsinyitő fziint úgy
 tsupán *Atstsal* vagy *Etstsel* végződött, azt fokban
 vélik. Néhány Kitsinyitő még most is úgy szo-
 kott ejtetni, ugymint: *Dugats, Likats, Varats,*
Követs. A hozzájuk adatni szokott *Ka* vagy *Ke,*
 ugymint: *Likatska, Uratska, Követske, Szemets-*
ke, Szívetske Tótosnak tartatik.

Leem-

Leemnek illy nevü Munkájából: *Canuti Leemii Professoris Lingvæ Lapponicæ de Lapponibus Finmarchiæ, eorumque Lingva, Vita, & Religione pristina Commentatio, multis Tabulis æneis illustrata. Hafniæ 1767.* *) ezeket fzedtem ki:

69 Lev. alól a Jegyzetben: Notandum est Lagopum hunc a Laponibus *Nial*, in plur. *Nialak*, appellari. *Lagos*, honnan *Lagopus* lett, görögül Nyulat tesz.

126 Lev. 13 Sor. Aliud Jusculum; *Vuorramælle dictum, ex aqua, sanguine, confuso sebo & farina* — compositum apud Montanos in usu est. Talán Vérmálé.

252 Lev. 1 Sor. Avis quædam Lapponice: *Sagan*; Latine: *Pica marina dicta* — — in Finmarchia etiam occurrit. Heltai a Krónikájában

M 3

cim-

*) Ez nálunk igen ritka Könyv. Ama híres Tsillagász *Hell* nevü Jézsofita, ki Selmetsen született, és Sajnovitstsal Dán, Nór, s Lap-országba járt, hogy ott a Vénus Tsillagnak a Nappal való öszvejövését szemlélhesse, ezt a Könyvet onnan hozta magával ide, mellyet én hólta után megvettem. A Könyv szinte 100 Képet foglal magában, mellyeken a mind a két nemű Lapoknak Ruhájok, Sátorok, Vadászatjok, Halászatjok, Lószarvasaikkal való bánások, azokkal való Szánozások, némelly Vidékeknek tsudálatos Látatjok, Jósaiknak Dob képü Szerfszámok (mellyből jövendöltni szoktak) és sok egyéb Dolgok adattatnak elő.

emlékezük valami *Zakan* nevű Madarakról, mellyek Szittyában bőven volnának.

383 Lev. 16 Sor. Si Puellæ illiusque Parentum assensum obtineat, ipsi Munusculum apportatum, *Gilbe* dictum, tradit, ipsiusque etiam Parentibus Vestimenta nova muneri conferenda promittit, quod Lappones *Biejatas* vocant. Talán Béjutás.

415 Lev. 21 Sor. Qui vel pretio ab aliis Noaaidis idest Magis, vel etiam singulari quadam Artis Noaaidicæ idest Magicæ peritia eos sibi compararunt. Talán a mi Irásunk szerént Nagyoknak nevezettek ezek az Ő Tátosaik vagyis Búbajosik.

421 Lev. 13 Sor. *Joulo-Gadze* omnibus Lapponibus, Finmarchiam inhabitantibus, adeo noti sunt, ut qui notissimi. Fuere hi *Joulo-Gadze*, si Lappones audias, Cacodæmones quidam, quibus Vigilia Festi Nativitatis Christi, Styli veteris, religiose olim Sacrificia fiebant. *Noaaid-Gadze*, seu focii Noaaidi, ita nuncupati ab informatione & ope, quas Noaaido, idest Mago præstare credebantur. Hi æque ac *Joulo-Gadze* Lapponibus notissimi sunt, quos inter, qui prudentiores & fidedigniores erant, uno ore affirmarunt, *Noaaid-Gadze* seu socios Magi Dæmones fuisse, infantum Specie & habitu Lapponico, vel per insomnia, vel etiam clara luce Lapponibus apparere solitos, operam

ram suam & officia commendantes, interposita fide, se, modo admitterentur, effecturos, ut Domini sui sagaces & solertes fiant, prosperaque in Venatione, Piscatione, Morborumque in hominibus & pecude curatione uterentur fortuna; & quo facilius sui admissionem impetrent, adjecisse, se antea Parentibus eorum commodasse, nihil propterea æquius esse, quam ut filiis & nepotibus eadem præstarent officia, utpote jure quodam hæreditario ad eos pertinentes. Si ultro & benevole officiosos hosce Spiritus admiserit Noaaidus — — — Admissi tandem vel ultro vel ingratiis Noaaidum suum omnem sacrificandi rationem, Artisque Magicæ Mysteria, atque *Juoige*, idest modum Carmina magica rite canendi — — edocebant. Észre kell itt venni, hogy a *Juoige* nem más, hanem Jó-ige. E pedig a Lapóknál búbájós Éneket vagyis Ördög kinfzerítő Belzédet jelent. Hogy a Jó az Eleinknél is annyi tett mint *Magia*, *Incantatio*, ki teszi a Mással-érthetőjéből, *Adjectivo*, Jósból, melly Pápai szerént annyi tesz mint *Magus*, *Incantator*, *Incantatrix*, *Pytho*, *Vates*, *Saga*. Jósoló mint *Fatidicus*, *Divinator*, *Vates*, Jósoló-Afszony mint *Fatidica mulier*. Igézni pedig Magyarban még most is annyi mint *Fascinare*. Ezek a Jólok vagy is Tatosok a Pogány Eleinknek Papjaik, vagyis magyarán mondván, Ámitóik valának, valamint még

most is azok fok Orosz Birodalomban lakó Kún Nemzeteknél, holott az Oroszoktól *Lamanok*nak neveztetnek. *Pallas* ezen Embereknek szemfényvesztő Tselekedeteiknél gyakran jelen volt, 's azokat hosszfzan leírja. A Nagy Karátson még most is a Lapoktól Jólónak, *Joulo*, neveztetik, azaz. bájolónak. Hogy nálunk is, főképen a Tót Tájokon, a Nagy Karátson estin fok Varázsolások és Bájolások történnek, azt igen jól tudom.

485 Lev. II Sor. Tó *Juoigen* Cantum significat, quem Lapponum nonnulli per intervalla edere solent, sed adeo confusum & inconditum, ut ululatui, quam articulatae voci similior sit. Dantur Lappones, qui innocenter & solius animi gratia suum *Juoigem* cantant, hi *Maargos* appellantur, aliorum vero *Juoigen* prorsus superstitionum est. A Lapoknak ezen pogány Szertartásikról, Bálványikról, 's az említett Nagyokról 's Jóigéről hosszfzasan beszélget *Leem*. Hogy ez a Szerző igen tsúfos és alkalmatlan Ortografiával él a Lap Szavak ki írásában, azt előttem említette immár Sajnovits is. Így mi reánk nézve igen hibásan írják a többi Dán, Svéd, Orosz, és Német Írók is a Lap Szavakat. A Fin és Magyar Nyelvek között való hasonlóságot már Sajnovits előtt emlegették *Comenius*, *Eccardus*, *Rubeckl*, *Fischer* és *Büchling*, de Tudósaink nem igen ügyeltek reájok,

mig

mig Sajnovits, egy született Magyar Jézsovita,
 Laporfzágba jutván, a Lap Nyelvet, melly a Fin
 Nyelvvel tsak nem egyféle, a mi Nyelvünkhöz
 nagyon hasonlónak meg mutatta azon Könyvében,
 mellyet először Kappanhágában 1770-ben, 's azu-
 tán Nagy Szombatban kiadott illy Fenírás alatt:
Demonstratio Idioma Ungarorum & Lapponum idem
esse. — *Pallas* azon Munkában, mellyet Orosz Be-
 tükkel adott ki, 's a Homlokán így nevezi: *Ling-*
varum totius Orbis Vocabularia comparativa. *Petro-*
poli 1786. 4. A Deák Előbeszédjében így szól:
Distinxi autem Avaricam a Dialecto stirpis Chun-
sag, quæ Sedes tamen est Principis *Auar-Chan,*
 quia acceptum sub titulo Avarici Vocabularium
 ab altero satis diversum perspexi. Kár, hogy ezt
 a Könyvet Orosz vagyis *Glagoli* Betükkel nyom-
 tatták. Abban többi közt a mi Szavaink is meg
 vannak sok egyéb Kún Nemzeteknek Szavaikkal.

41 Tzik. *Smutzer* Bétsben nem Képfaragó,
 hanem Rézmetsző.

42 Tzik. Az igaz Gyöngyök nálunk is talál-
 tatnak Berettyóban, főképen Bakonyfzegnél. E-
 zek az édesvizi Gyöngyök hofzfzúkás Tsigahéjak-
 ban találkoznak, de a tengeriek kerékded Béka-
 teknyőkben.

44 Tzik. A *Hayfisch* és *Schwerdtfisch* fzörnyü
 nagyságú Halakat a mostaniak a Tzethalak közé

nem számlálják többé. Én Egedét követtem volt akkor, midőn ezeket is Tzethalaknak mondtam. A Tzethalaknak tsak azok a rettenetes nagy Halak neveztetnek, mellyek eleven Fiakat szülnek, 's belső Tagjaikra, Tsontjaikra, Lehellésökre, 's meleg Vérökre nézve a négylábú földi Állatokhoz nagyon hasonlitanak.

45 *Tzik.* Amint látom, már nekünk (vagy akarjuk, vagy sem) tsak Kalmukoknak kell lennünk, vagy is inkább ő tőlök származnunk. Ez előtt szégyenlettük, vagyis inkább tsak néhány büszke Földink szégyenlette, hogy Lapokkal rokonságba hoztak, melly Európának a leg szegényebb Népe. De legyünk bár Rokonyik mind a Lapoknak mind a Kalmukoknak, az semmi szégyenünkre nem válik. Ama nevezetes *Spittler* Göttingi Tanáts Úr azon hres Munkájában, mellynek neve: *Entwurf der Geschichte der Europaeischen Staaten*, így ír Eleinkről: *Eine grosse zahlreiche Horde Kalmyckischen Stamms, die sich Magyaren nannten und im Lande der Baskiren am Fusse des Ural herumtrieben, zog in sieben kleinere Haufen getheilt westlich nach den Ufern der Wolga hin. — Von dort aus giengs den alten Hordenweg nach dem Don zu, und von Don aus nach dem Dneper hin. Hier aber kauften sich die zu Kiew von ihnen ab, und schickten sie weiter nach Süden, das sie im Süden zwischen der Theiss and Donau das Reich wie*

wieder aufrichten sollten, das ebedem der Kalmycke Atila, dessen Name unter ihnen noch groß war zusammen erobert hatte. Így tehát Spittler Úr azt tartja mégis, hogy Etele Nemzetjére nézve misé-
lénk volt. Mert tudni való, hogy a mostani leg-
több Német Írók a Hunnosokat erőn erővel Tó-
toknak vagy Németeknek teszik.

IV Dar. 28 Tzik. Demailletnek a Világ's Em-
berek Eredetéről való tsudálatos Vélekedése nem
olly igen új, amint sokan gondolták. Mert már
Plutárk azt mondja, hogy *Anaximander* után sokan
azt hitték, hogy az Emberek hajdan a szárazra ki-
vettetett Halakból lettek volna, 's az Ótján, *Ocea-
nus*, lett volna mindennek az Anyja.

33 Tzik. A mostani Magyar Ruháról el lehet
mondani, hogy az a régitől (nem mondom Sz.
István idejéből, hanem csak Első Lajos, Zsig-
mond, vagy Mátyás Király korból) már is igen
el üt. Az akkori Magyar Nadrág olly bőv vala,
hogy, amint mondják, Zsellért lehetett volna fo-
gadni bele. A Mente földig ért. A Dolmány csak
nem térdig. A Nyakravalóról semmit se tudtak.
A fa vagy bőr Sark-emelőt azaz: Stéklit vagy
Abfzetzet még a hiréről sem esmérték, mert an-
nak helyében a vas Patkó szolgált. Az öt rend-
béli Gombokat vagyis az Ezer-gombot még szeren-
tséjökre fel nem találták, valamint szinte a sok fuj-
ta-

tású Tzifrákat sem. Ezek mindazáltal, ha jól megfontoljuk, ki vévén hogy az Értékünknek ártanak, egyébként mind ártatlan dolgok. Csak hogy a Magyarságunkot ne tsupán azokban helyheztesük, mert ezek a Konyhákra semmit se hoznak, hanem inkább kivisznek belőle.

35 Tzik. A meg jelenő Lelkeket vagy is az úgy nevezett *Geister erscheinung*ot minap *Ensten* nevű Stutgárdi Német, a Világ és Árnyék Mestersége által, itt Bétsben oly jól elő adta, hogy ebben *Philidort* is fellyül múlta. Ugyan is a Lelkei, vagyis inkább Ember Árnyékai, mozgó lábokkal 's kezekkel valának, nem oly fások mint a *Philidore*; jártak, keltek, 's kezöket illendőképen mozgatták. A Ruhájok színe is jól meg látszott. De leginkább a Kötelen magát fel 's alá hanyó vető Alakja igen megtetszett kinek kinek. Tsalatkozik a Delibába Előhozója, midőn a Magyar Nyelv-mivelő Erdélyi Társaságnak I Darabjában pag. 162. *Philidort*, ama minapi híres Bétsi Szemfényvesztőt, Amerikainak mondja, 's azt írja róla, hogy a Hóltaknak Képeiket nem tsak elő hozta, hanem egyszersmind beszéltette is a Nézőkkel. Mert Ő Augsburgifi, 's az Árnyékai mindenkor némák valának.

47 Tzik. Valamint *Piso* és *Sempronius* kéntelen volt oda engedni nevét, hogy némelly Törté-

net-

net-írók kitalálják *Posonium* és *Sopronium* Városok nevöknek eredetét, úgy *Terentius*nak is oda kellett költsönözni nevét, hogy *Trentsinnek* tegye felépítőjét. Ezek a Jámorok észre nem vették, hogy *Trentsint* a Rómaiak színt úgy nem birták, valamint *Pozfont*. Színt ilyen az *Egernek* származtatása is az *Agrianusoktól*, *Pestnek* *Pestanusoktól*, *Budának* *Budinusoktól*, *Kalotsának* *Colosseusoktól*, hogy a *Bonfinnak* több Álmait ne emlitem. Valamint *Frölich* Dávid, *Hager*, 's még egynehány Írók mindenütt Német Nemzetet, Nyelvet, és Eredetet találtak, *Otrokotsi Foris* ellenben Magyar, *Kollár Tót*ot, úgy *Bonfin* is mindenütt Deákra vagyis Rómaira akadtt. Az egész Könyvéből tsak a *Mátyás Királynak* Ideje méltó arra, hogy az utóbbi Világnak fen maradjon, mert ebben szemmel-látta Bizonyságunk, noha itt is az *Olasz Hízelkedés* kilátszik mindenütt.

48 Tzik. Azon régi Pénzt, melly egy ezüstből készültt régi Német Gombhoz hasonlít, 's melyen egyfelőleg egy emberi Fej, más felől pedig egy Ló, 's azon egy alig esmérhető fívakos Ember szemléltetik, ámbár a Sokfélemnek IV Darabjában immár emlitettem, 's rézzel kiis nyomtattattam, de mivel egy más Társától valamiben különbözik, most újra kivágattam ugyan azon jobban meg tartatott Társából. Mind a két előadott Pénznek-

nek ezüst Eredetije birtokomban vagyon. Ki lett légyen ezen Pénznek Veretője, azt el találni nem olly könnyű dolog. Én, a Főnek tótosan nyirett Hajára, Fülgyűrűjére, 's a Pénznek vastagságára nézve, kész vagyok azt inkább valamelly Szvatoplug vérű Morvai vagyis Tót Úrnak tulajdonítani, hogysen Kún vagy Magyar Fejedelemnek. Még egy ezüst tsak egy felől veretett apró Pénzt is kivágottam melléje, kívánván meg tudni, mit kellefsék róla tartani. A tsuklvas fejű Állat rajta Mese-tsudának, *Sphinx*nek, látszik. Lásd hátul a Képeiket. Az Esztendő Számmal megjelenő első Pénzünknek tarthatjuk II Ulászlónak ama ritka Tallérját, mellyen egyfelől Sz. Lászlót láthatni lóháton, más felől pedig a Tzimereket. A Ló alatt vagyon 1499-dik Esztendőnek a Száma, de a 4 Szám az akkori Szokás szerént egy fel fordított 8 Számból áll. — A Magyar Körülírással még eddig semmiféle Pénzünk nem kérkedhetik, sőt, a mennyire tudom, a Nyelvünket még eddig semmiféle Értz nem esmérí. — A Magyar Nyelvmivelő Erdélyi Társaságnak I Darabja pag. 126. emlékezik ugyan II Béla Aranyairól, mellyek Szász Harasztoson táltattak, 's G. Betlen Sándorné kezeinél volnának, de ez hihetetlen mind azoknál, kik a Magyar Pénzefsmérethez valamit tudnak, mert azoknál már régen bizonyos dolog, hogy I Károly előtt a Pénz.

nek

nek való Arany verésről egy Magyar Király⁵ sem álmódott. Bizvást tehát kívánhatjuk még a Nemzetünk Rágalmazóinak is, hogy az Isten áldja meg őket Béla Királynak számos Aranyival. — A leg-ritkább Aranyinknak lehet tartani I 's II Károly nevű Királyinknak Aranyait. Főképen ezen II Károlynak, iki másként Kis Károlynak neveztetett, 's tsak egynehány hónapig királykodott, az Arany Pénze olly ritka, hogy 15 Arannyal is immár fel váltatott. Ezek után a ritkább Aranyink im ezek: I Máriáé, Alberté, I Ulászlóé, 's Hunyadi Jánosé; az Erdélyiek között pedig Székely Mózesé, 's Tököli Imréé. — Ama Tallér nagyságú Etele Képét viselő ezüst Pénzt, mellyről megemlékeztem a Sokf. IV Dar. 220. Levélf. nem tsak Bél említette 's rézzel ki nyomtatta, hanem Köbler is szint úgy a *Münzbelustigungen* nevű Munkájában. Ez az Író a leírásában azt mondja, hogy minekutánna Etelét a közép-idei kevés favú Barát Történetírók olly rúttól le írák, nem tsuda, hogy egy Tudatlan Olasz Pénzvas-metsző, *Medailleur*, egy valóságos barom Képpel ábrázolta. Ez a Vertelék minden bizonnnyal Velentzében készültt. — *Schönvisner* Úr a Szombathelyi Régiségekről irtt Könyvében hoz ugyan elő Győri öreg Templomnak falán találkozó bizonyos réz Táblát, mellyen Sz. István szemléltetik, miként ajánlja a Győri Templomát

B. Ászfzonynak. Ezen a Táblán, mellyet említett Úr tsak úgy ád elő, amint Révai le rajzolta néki, mert maga önnön Szemeivel azt akkor még nem látta, szemléltetik Ő Kegyelme fzerént a Hazánk Tzimere ollyanképen. hogy a kettős Kereszt a Koronából emelkedik, 's a Tábla szélén 1460-dik Esztendő taláztatik. Ha ez úgy van, 's a Korona a Kereszt alatt valóban ki van öntve, úgy bizonyos vagyok benne, hogy ez a Tábla 1460-dikban nem készült, hanem tsak mondva tsináltt 's toldott vagyis hibás Mássa egy valamelly régiebbnek. Legalább magamról mondhatom, hogy Hazánk Tzimerét, amint Habsburgi Mátyás Királyunk előtt értzen, kövön, viafzon, hártyán, vagy papiroson jelentt meg, száznál több Darabon láttam, de mindég a Kereszt alatt való Korona nélkül.

50 Tzik. Midőn azt mondtam, hogy a Könyvesház vagy Könyvestár jobb mint Könyvház vagy Könyvtár, ezt a két utólsót még nem hirdettem rofznak. Az igaz, hogy hajdan szokatlanabbak voltak, az illyenek, de már ma igen is divatban vannak. Igy mondatik: Borház, Serház, Sóház, Élészház, Tyúkól, Méhkas, Tüzkő, Mennykő, 's t. af. Az előtt szokás volt az egyik Magán-érthetőből Máffal érthetőt *) tsinálni ekképen:

pen: Irósvaj, Gombostó, Túróstsik, 's t. af. Azt vitattam ugyan egy helyett Sajnovits ellen, hogy abban még meg nem győződtem, amit ő állított, hogy, tudniillik a nyelvünk megváltozott volna; de most immár a sok régi Könyveink olvasása után nagy részént igaznak találom. Pedig a legrégibb nyomtatott Könyveink még 300 Ezstendőt sem értek el. Hát ha régiebbek volnának? Az írott régi Könyveinkre nézve olly szegények vagyunk, hogy Sz. Margit Életénél, Bétsben feltaláltt Ó Törvénynél, 's öt vagy hat Imádságos és Szentekről való Könyveknél többet nem tudok. Az egy Sz. Margit Életén kívül a többiek még nintsenek ki nyomtatva. Értek pedig itt olyan írott Könyveket, mellyek 1533 előtt irattak magyarúl, a melly Ezstendőben jelenttinek az első nyomtatott Magyar Könyv, ugy mint a Komjátitól fordított Sz. Pál Levelei Krakkóban. A Szavak főképen igen megváltoztak, 's a Szóllás és Ejtés Módja gyakorta egészen más. A való, hogy a hajdaniak a mostaniaknál sokakat jobban ejtettek, de hogy az újak a régieknél ismét sokakat helyesebben mondanak 's neveznek, az is igaz. Sok szabad vólt a mi Nyelvünkben régenten, a mi most tilos; ellenben sokat lehet már most mondani, a mi ennekelötte hibásnak tartatott. Eféle régi Szavakból és Szóllásokból Példa kedvéért ezt

a Levelet *) készítettem, de a mostani Írásmódjával irtam le: Éppen megvillamék, mikoron Pozfomba értem. A szertelen járó Pétörnek szinte most holt meg az Anyája. Az Orvok az Igazlátóknak fok dolgot adnak, kik közül nekiket felakasztanak, nekiket a Sántz Munkára a Végvárakba le küldenek. Endrét minden oknál kül egy a Németeknek közüle a Hegyestőrével úgy meggyaká, hogy azonnal meg holt. Dózsát tegeten a Katonák főbe lötték. Mondják, hogy a Törökök a Vég-Szendrő táját egészen ki rabolták. Ezféle hírek ugyan nem igen kedvesek, de most másokkal nem udvarhatok. Szeretnék esmét lenni az Úrval, mert az ide való Nyájaskodásom nem fokat ér. Már tized Nap múlik, mióta az új Magyar Király innen Budára vízfíza mentt. Mikoron az Borval le jövök Kegyelmetekhez, azkoron megjelentendem, kik itt a felföldön zaklatnak munköt. Valóban bódog az, kinek nints semmi Püre, de nagyval inkább bódogabb, ki az Nejével honülhet a Kandallónál. Pétört a gonosz Szellet es-még megszállotta, kóborol faluk szerte, részegeskedik, ma hólnap minden Marháját eltékozolja. Az Atyáját szüntelenül búsitja, hogy pénzt adjon.

Ö

*) A Levelet úgy tekinthetni, mintha Zsigmond Király alatt íratott volna Miskóltz tájáról.

Ő néki. Én attól tartok, ne talán el végre orozzon. Hallom, az Tömösi Hősek Budára jöttek, és az Király Őket megjutalmazta. Itt mind azt üvöltik, hogy az Tsehekvel háborunk leend. Az Áltsok az Vár Héjazatjával készek immár. Az dcáki Nyelv Megyénkben annyira lábra kap, hogy már nekik nem is akarnak magyarul szólni. Mózsá Erdélyi-Vajda Vasárnap itt vala. Pózsa, az Király Solymásza, teget nálam ön' Kegyelmed felől szép emlékezetet tőn, ma regvel kegyig bútsút vön én tőlem. Itt nagy fokban szeretik őt, és azt mondják ő róla, hogy még ő tőlénél jobb Embert nem láttak. Én azképen tők, az mint Kegyelmed kívánta, bennettem nem vólt legkisebb fogyatkozás. Holdá kelve nagy hajnalban Bodrog elvé megyek, hogy a Királyképével szömben lehessék. Itt olly nagy Pénz szüke és Óltsóság vagyon, ki nem vólt ez ideig, sem lészzen is. A Törökök mindenfelől diadalmaskodnak az Végeken, 's az Eleinknek Világ szerte hires Vitézségök vélek együtt már régen porrá lett. Tegettől fogva abban töröm a főmet, mi lehet az oka ennek. Pirúl Személyem, hogy a Szavamat mostan a Nyest bőrök iránt meg nem tarthatom, de legyen Kegyelmednél ok adott Ember. Józsa az Kopó Kölykeket lehozandja, kiket Kegyelmed számára a legjobb Fajból fel neveltem. Az múltt napokban

Bánk, Béla, Gerő, és Iván nálom öttenek, a Budai legújabb Intézeteket mövették, Kegyelmedről gyakran szót tőnek, mi időn együtt önk és ivánk. Itt most a Jós Aszfszonyok faluk szerte járnak, 's minden bokorban a Tátosokra akadhatni. Tsak azkort botsáffa ide Tsaládját, mikort Szürethez fogunk. Az Nádorispánynőnek Nemberi már itt vagynak, mondják, hogy holdá kelve maga is itt leend. — Még egy régi barátságos Levél Képe: Bajtárs! Az Nőm szinte most emli negyed Magzatját, 's te még ezkorig semmire mentél. Hogy az te Kerted olly meddő, annak az az oka, mert ritkán kapálod, és rest munkás vagy. Tudod, az Kertet ásni és öttözni kell, hogy Virágot hozzon. Az tsal Embereket tapasztalásomból jól esmérem én már régen, mellyek tsak az ideig jó Barátok mühözánk, miiglen hasznokat látják. Bajtárs! az minapi Tetteddel bizony te is ő félek vagy. Szeretném minél előbb látni az megújított Vízsegrádi Várat. Mondják, hogy külöl és belöl az Kertjével együtt igen kazdagon néz ki. Tütököt ottanék tsak a fok Vadászat, Nyargalás, és Tántz fárafzt szüntelenül. Ha bátor mindennel rakvak vagytok, táhát az müenknél még fints bódogabb forfotok. Kérdezd Gyulától, ha esmég viszfa jön tühözátok. Tölétől meghallandasz, hogy ez Föld itten az igaz Paraditsom. Mert mi látni ottan

övésre és ivásra, az mi itt is bőven nem volna? Mire nem írsz énnékem a Halászkodnak általa miként vagy? Bátya! még egyszer mondom, mire től velem ezképen? Hányad most mű nálunk az igaz jó Barát? Lássad sza, ez a tettedért a legutolsó Szömrevetésem. Én veláiglan maradok jó Barátod. — A mostani Magyarság szerént ezek így ejtetnek: Éppen megvirradtt, mikor Pozsonba értem. A feslett Péternek szinte most haltt meg Annya. Itt a Tolvajok a Biráknak fok dolgot adnak, kik közül némellyeket fel akasztanak, némellyeket a Sántz Munkára a Végvárakba leküldenek. Andrást minden ok nélkül egy a Németek közül a Koszperdjével úgy meg szúrta, hogy tüstént meg haltt. Domonkost tegnap a Katonák fejbe lötték. Mondják, hogy a Törökök a Vég-Szendrő táját egészen elpusztiták. Eféle hírek ugyan nem igen kedvesek, de most másokkal nem udvarolhatok. Szeretnék ismét lenni az Úrral, mert az idevaló Társalkodásom nem fokat ér. Már tizedik napja lesz, mióta az új Magyar Király innen Budára visz sza mentt. Mikor a Borral lejövök Kegyelmelekhez, akkor meg fogom jelenteni, kik zaklatnak minket itt a felföldön. Valóban bóldog az, kinek nints semmi pöre, de fokkal inkább bóldogabb, ki a feleségével ott hon ülhet a Kandallónál. Pétert a gonosz Lélek újra meg szállotta, kóborol

falunként, részegeskedik, ma hólnap minden Értékét eltékozzolja. Az Attyát a pénz iránt szüntelenül bússítja. En attól tartok, ne talán végre lopjon. Hallom, a Temesi Vitézek Budára jöttek, 's a Király űket megjutalmazta. Itt mind azt kiáltják, hogy a Tsehekkal háborúnk lesz. Az Átsok a Vár fedelével készek immár. A deák Nyelv a Vármegyénkben annyira lábra kap, hogy már némellyek nem is akarnak magyarul szólni. Mózsos Erdélyi Gubernator Vasárnap itt vala. Pál, a Király Solymásza, tegnap nálam evett, Kegyelmed fölöl szép emlékezetet tett, ma reggel pedig bútsut vett tőlem. Itt igen fókán szeretik űtet, és azt mondják róla, hogy még nálánál jobb Embert nem láttak. En akképen tevék, amint Kegyelmed kívánta, bennem legkisebb Fogyatozás nem vólt. Hónap igen korán Bodrogon túl megyek, hogy a Királyi Helytartóval fzembe lehessenek. Itt olly nagy Pénz Szűke és űltsőság vagyon, a millyen nem vólt eddig, 's nem is lesz. A Törökök mindenfelöl győződelmeskednek a Széleken, 's az Eleinknek az egész Világ előtt híres Vitézségök velek együtt már régen porrá lett. Tegnaptól fogva abba töröm a fejemet mi ennek az oka. Pirúl az Ortzám, hogy a Szavamat mostan a Nyest Bőrók iránt meg nem tarthatom, de vagyon igaz mentségem. Józsóf a Kopó Kölyke-

ke-

ket le fogja hozni, mellyeket Kegyelmed számára a leg jobb Fajból fel neveltem. A minap Benedek, Albert, Gergely, és János nálam ettek, a Budai legújabb Rendeléseket nevették, Kegyelmedről gyakran szót tettek, midőn együtt ettünk és ittünk. Itt most a Varázsolók falunként járnak, 's minden bokorban a Tátófokra akadhatni. Tsak akkor botsáfsa ide Tselédjét, mikor Szüretéhez fogunk. A Nádoorispányné Fejérnépe már itt van; mondják, hogy hónap maga is itt lessz — A másik Levél mostant így hangzanék: Pajtás! A Társum szinte most a' negyedik Magzatját szoptatja, 's te még mind ekkorig semmire sem mentél. Hogy a te Kerted olly meddő, annak azaz oka, mert ritkán kapálsz, 's rest munkás vagy. Tudod, a Kertet ásni és öntözni kell, hogy Virágot hozzon. A hamis Embereket tapasztalásomból jól esmérem én már régtől fogva, kik tsak addig jó Barátok hozzánk, míg a magok hasznát látják. Pajtás! a minapi Tselekedetteddel bizony te is közülök való vagy. Szeretném mentől elébb látni a megújított Vizsegrádi Várat. Mondják, hogy kívül és bévül a Kertjével együtt igen gazdagon nézki. Titeket ottan tsak a fok Vadászat, Nyargalás, és Tántz fáraszt szüntelenül. De bővelkedjetez bár mindennel,

a mienknél még sem boldogabb források. Kérdez Gyulától, ha ismét vissza tér hozzátok. Megfogod tőle hallani, hogy e föld itten az igaz Paraditsom. Mert mit látni ottan evésre 's ivásra valót, a' mi itt is bőven nem volna? Mért nem irod-meg a halászok által mint vagy? Bátya, még egyszer mondom, mért bántál így velem? Kitsoda most köztünk az igaz jó Barát? Látsd, ez a Tselekedetedért a legutolsó szemrevetésem. En, míg a Világ tart, jó Barátod leszek. — Azon Szavak közé, mellyek noha egyképen hangzanak, de mégis többfélét jelentenek, tartoznak ezek is: Nap: *Sol et Dies*. Világ: *Mundus et Lumen*. Megy: *Merasum et Pergit*. Légy: *Musca et Sis*. Nyom: *Vestigium et Premit*. Szeg: *Clavus, Angulus, Fuscus, Frangit, Scindit*. Szél: *Ventus, Margo, Latitudo, Instita, Limes*.

62. Tzik, A Tót eredetű Magyar Helyeknek Neveik közé tartoznak ezek is: Debretzen, Eszlár, Konyár, Krászna, Ruzska, Tsorna, mellyek ezektől látszatnak származni: *Dobrá-tzena, Ofzlár, Konyár, Krászná, Ruzská, Tserná-Djedjina*. — Itt egy helyett azt állítottam, hogy Eteleknék fából, tsinofan épült Udvarhelye, mellyről a Görög Priskus emlékezik, 's mellyben Ma-

ximussal a' Görög Tsáfzár Követjével önnön személye szerént forgott, nem Ó Budán, Móldvában, vagy Havasalföldön, amint némellyek akarták, hanem Jászberényben vala; most megfontolván Priskus Könyvének hátrahagyott Töredékeit, 's azokban leírt Utazását, azt Tifza partjára helyezem Szegeden fellyül. Priskus, minekutánna elbeszélte volna, hogy a Dunán által jövő néjszak felé tartottak, 's nagy téren járván sok folyóvizekre akadtak, végre azt említi, hogy Eteleével sátor alatt a Mezőn öszvejöttek, 's vele együtt bellyebb utaztak volna. „Cum vero nobis, ugymond, eadem via eundum foret, qua Attilas, parumper morati, dum praecederet, non multo post sequuti cum reliqua multitudine, trajectis quibusdam annibus, ad quemdam magnum pervenimus. Hic erant Attilae aedes, quae reliquis omnibus, ubicumque locorum, eminentiores et praestantiores esse ferebantur. Erant hae ex lignis et tabulis eximie politis exstructae, et ambitu ligneo circumdatae, non ad munimentum, sed ad ornatum comparato. Proxima regiae erat Onesegii Domus, et ipsa quoque ambitu ligneo constans, non tamen aequae ac Attilae Turribus insignis et conspicua. Longo satis intervallo a circuitu Domus distabat Balneum, quod Onesegius,

qui secundum Attilam plurimum apud Scythas opibus et authoritate valebat, lapidibus ex Peonia *) advectis aedificaverat. Nec enim apud eos, qui in ea parte Scythiae habitant, ullus est aut lapis aut arbor, sed materia aliunde advecta utuntur. “

*) Görögöknél Pannónia annak neveztetett.

Az hatodik Darabnak Foglalatja.

	<i>Lev.</i>
1. Az Irásról és Nyomtatásról. - - -	3
2. Az Egben való Hajózásról. - - -	7
3. A Mátyás Királynak Budai Könyvesházáról. 10	
4. Az Angoly felfogadáfokról. - - -	11
5. A Villám háritóról. - - -	13
6. A Korákokról. - - -	14
7. A Tátosokról. - - -	17
8. Szvatoplugról 's Divin váráról. - -	19
9. A régi Deák Irókról. - - -	25
10. A Mesterségeknek 's holminek feltalálá- sáról 's kezdetéről való folytatás. -	34
11. Az Országoknak feltalálások. - -	39
12. A megfagyott Tagnak helyrehozatása. -	41
13. A világi Dolgok forgandóságokról. -	42
14. A Selyemről. - - -	43
15. Az Aranyról. - - -	45
16. A Leoninus és Chronostichon Versekről. 46	
17. Az úgy nevezetett Oriás Tsontokról. 51	
18. Bétsről, 's annak némelly Urairól. 52	
19. Görög Ilonáról. - - -	56
20. Étnáról 's Vezúvról. - - -	59
21. Sz. Margit Életéből való Jegyzetim. -	65
22. Anekdót. - - -	70
23. Az Ártatlanság Győzedelme. - - -	71
24. Folyó és kötött Beszédje egy Leánykának. 86	
25. A Tüneményekről, - - -	90

26. Némelly Jegyzések.	-	-	-	-	108
27. A Költött Beszédről.	-	-	-	-	133
28. A Bölts 's a Füles-Bagoly.	-	-	-	-	134
29. A régi Fa 's a Kertész.	-	-	-	-	135
30. A Tetfzeskedő 's a Méh.	-	-	-	-	136
31. A Féniks.	-	-	-	-	137
32. A Költött 's az Igaz-Beszéd.	-	-	-	-	138
33. A Fülemile 's a Királyfi.	-	-	-	-	139
34. A Nyúl, az Ő Baráti, 's a két Őzek.	-	-	-	-	139
35. A Vadkan 's a Fülemilék.	-	-	-	-	142
36. A Gyermek 's a Foglyok.	-	-	-	-	143
37. Az öreg Ponty 's a kis Pontyok.	-	-	-	-	144
38. A Matska 's a Tükör.	-	-	-	-	145
39. A Halál.	-	-	-	-	146
40. A Juh 's az Eb.	-	-	-	-	147
41. A két Matskák.	-	-	-	-	148
42. A Ptrütsök 's a Pille.	-	-	-	-	149
43. A Költántozos.	-	-	-	-	150
44. A Tyúkfi 's az agg Róka.	-	-	-	-	151
45. A Fösvény 's a Fia.	-	-	-	-	152
46. A Harlekin Ruhája.	-	-	-	-	153
47. Az Ölyv 's a Galamb.	-	-	-	-	154
48. A Gerlitze 's a Nevelékje.	-	-	-	-	155
49. A Szamár 's a Sip.	-	-	-	-	157
50. A Paraszt 's a Folyóviz.	-	-	-	-	158
51. A Darás 's a Méh.	-	-	-	-	159
52. A Kurittyoló.	-	-	-	-	160
53. Jupiter és Minos.	-	-	-	-	160
54. Béfejezés.	-	-	-	-	161
55. A Sokfélémnek III's IV-Darabjában nyomtatás és írásbéli Hibák' Jobbitások.	-	-	-	-	162
56. A Sokfélémnek III's IV. Darabjához való Jegyzések.	-	-	-	-	169

KÜLÖNBBFÉLE VERSEK.

E l ő b e f z é d.

Ezen Verseket rész szerént Frantzból és Németből fordítottam, rész szerént magam szerzettem. Azokat jobbára nem most, hanem már régen készítettem. A fordítottakról ama Frantz Íróval tartok, ki azt mondja: *En poésie, comme á la guerre, ce qu' on prend á ses freres est vol, mais ce qu' on enleve aux entrangers est conquête.*

A bús Fiú.

Az Attya halálát olly igen siratja,
Hogy, mit hagyott néki, aliglan várhatja.

A Szerelemhez.

Szerelem, Szerelem! tőled az nagy gazság,
Hogy, ha vezetsz minket, oda az Okofság.

Morgondi Orvosról.

Morgondi tsak akkor Szive szerént örül,
Ha fok Betegeket láthat maga körül;
Új Világ lelését tsak azért szereti,
Mert Frantzot a régi annak köszönheti.

*Egy olly Orvosról, kinek a Hitveje 15dik
Magzatját szülte.*

Ti Orvosok példát im ettől vegyetek,
Mint kétféleképen hasznosok legyetek
Mert lám ő Kegyelme nem tsak Betegeket
Gyógyit, de állit is Egészségeseket.

Sirirás.

Mi vagy most te, én is ez előtt az voltam,
 Mig biryán magammal lábomat hirtzoltam;
 Mi légyek most? hogy ha nékem kérdést teszel,
 Felelek: a vagyok, a mi te is leszel.

Egy Kutyanak Sirirása.

Bóldog valék, 's éltem kedvem szerént el telt,
 Uram és Afzszonyom engem igen kedvelt;
 Mert a Tolvajokra legottan ugattam,
 De a Legényeket soha nem bolygattam.

Martzihoz.

Nem türhetem, Martzi, kevély Erköltsidet,
 Igen jól esmérem a te Szüleidet;
 Újjaival egyik Orrát törülgeti,
 Másik tsak Vasárnap Nyálát földre veti.

A Barátomhoz.

Pajtás! amint látod, fogyton fogy Életünk,
 Tudod, hogy minnyájan egy Tárgyhoz fietünk;
 Vedd hasznát, mig lehet, e múltó Világnak,
 A Gondot 's Bánatot tartsd Ostobaságnak.

A Feslettekről.

Feslett erköltsüek be sok kárt okoztok,
 Valahol a földön köztünk találkoztok:

Ki nyíltt új Rózsátskát alig észre vészték,
Hogy már is ő reá Vadászatot teszték.

Egy Gögöshöz.

Ortzádon virágzik Tavasznak Szépsége,
Szemeidből kinéz Nyárnak Tüzezsége,
Az Ősznek Bővsége Mellyeden van veled,
Melly Kár, hogy a Telet Szivedben viseled!

Egy Forrásról.

Szüntelen tsurdogál vize e Forrásnak,
Soha nem beszéli Ajándékát másnak;
Utazó! e Forrás vizéhez pihenni
Jöszte, 's tanulj tőle halgatva jót tenni.

Kupidó.

Látod ezt az Ijat ihol óldalomon
Hogy ha bódogólni akarsz tanátsomon,
Tehát félben hagyván mindent, szaladj és fufs
De mégis mit használ ám akár hova jufs;
Előbb avagy utóbb Rabom légy, nem bánom,
Néked egy Szived van, 's az az én Zsákmányom.

Az Emberi Szivről.

Amint a Malomkő körül forgattatik,
Az Emberi Sziv is színt úgy ragadtatik
Kerékben szüntelen, hol ezt hol azt várván,

Mostan majd ez után, majd az után járván:
 'S ha Kőnek vagy Szívnek nintsen mit Örölni,
 Úgy azután magát szokta el dörgölni.

Julin való Győzedelmem.

Meggyőztem, Julim már ő magába szállott,
 Mert noha eleget nékem ellent állott,
 De miként lehetett volna győzedelmes?
 Hol ketten támadnak egyre, veszedelmes:
 Ütközetnél jelen volt Ámor, Ő, és én,
 'S Ámor velem tartott, ügyemet segitvén.

Úrfiból lett Katona.

György Úrfi hadba megy 's Mátkáját el hagyja,
 A szerelmes Szívét zálogul od adja;
 Mindazáltal alig jut Ellenségéhez,
 Tüftént ismét vízfőzra fut Szeretőjéhez.
 Azt gondolná ollyik, hogy tán félelmében,
 Ó nem, valóban nem! hanem jut eszébe,
 Hogy hartzhoz főképen a Szív kívántatik,
 'S az a Mátkájától mostan birattatik.

Leány Pirúlásról.

Az Anyám feltalált engem minapában
 Józsiával egyedül a fák árnyékában;
 Mi okból mint a Tűz olyan piros lettem,
 'S tőle egy jó hosszú piromogatást vettem.

En

Én nem találhatom ezt tsudálatosnak,
 Hogy néki látszattam akkor olly pirosnak,
 Mert ha őtet véle egyedül találánám,
 Jól tudom, hogy színt úgy pirosnak tsínálnám.

A Tsókók Számáról.

Olvasd meg, én Julim, egyszer Tsókjainkat,
 Mellyek fárasztani szokták Ajakinkat,
 Ha ezt kedvem szerént én nékem meg teszed,
 Tőlem kedved szerént jutalmodat veszed.
 De ezt, tudom, akkor viheted tsak véghez.
 Ha hasonlítani fog a Tűz a Jéghez,
 Midőn fel számlálod az Ég Tsillagait,
 Erdő Leveleit, 's Mező Virágait.

Vénushoz.

Vénus! hogy ha kívánsz valaha engemet
 Érzékenyiterű, 's meg nyerni Szivemet;
 Tehát a Julimnak jelenj meg Képében,
 Úgy könnyen hozhatod Szivemet tűzében.
 De ha tsak Képének bírod Éketségét,
 Nem pedig egyszersmind Lelkének Szépségét,
 Még akkor hijába tartsz számot Szivemre,
 'S méltóvá nem tétted magad Szerelmemre.

Az esküvő Szerető-legény.

Én eszküszöm néked, Laura, hogy gyűlölni
 Foglak, 's amint lehet, mindenütt kerülni;

Esküszök gyűlölést minden Leányoknak,
 Te hozzád hasonló álhatatlanoknak.
 Én esküszöm néked (Ámor úgy segéljen,
 Az ő Istensége engem úgy kéméljen,
 Olly szerentsés legyen mindegyik lépésem)
 Hogy — ah! hamis vala minden Esküvésem.

Himen és Ámor.

Himen egykor Ámort útközben találta,
 Midőn puzdrájában nyilait számlálta,
 Mond néki: add ide, Ötsém, Keszkenődöt,
 Jobban választhatod majdan Szeretődöt.
 Kösd bé nekem inkább, Ötsém, a Szememet,
 Hogy ne lássam minden kis sértődésemet;
 Meg lásd, hogy így véled hasznos Tserét teszek,
 Ha te jól fogsz látni, én pedig vak leszek.

A Bor és Szerelem.

Szerelem 's Bor nélkül mit érne Életünk?
 Tsak ezek okozák, hogy ókor nevetünk.
 Kedveket az Urak vetik mi dolgokban?
 Egyedül jó Borban és szép Leányokban.
 Mi oka, hogy mindég mi nem vigadozunk?
 Mert szegény létünkre mindég szomjúhozunk.
 Adjatok tsak nekünk Bort és Leányokat,
 Fogtok majd belőlünk tenni Királyokat.

A Jóakarát.

Millyen boldogoknak érzik magokat
 A Gazdagok midőn Jóakarátjokat
 Oszttják, 's laktatják a szegény Ehesekeit,
 Avagy meg ruházzák a Mezteleneket.
 Bár Julim is egyszer ebből példát venne,
 Könyörülne rajtam, és velem jót tenne;
 Szép kis Szája termett úgy is tsak Tsókokra,
 'S nekem épen volna szükségem azokra.

A Rigóhoz.

Te Rigó, ki ugrálsz Szöllők közt kényédre,
 Hogy a leg szebb Szöllőt nyerhesd evésedre;
 Vigyázz jól magadra, Szöllők közt ugrálván,
 Hogy úgy ne járj mint én, ott Törre találván,
 Engem is Julinak vonszott szép Ortzája,
 Szeme, tellyes Mellye, kis Lába, és Szája;
 Én néki tréfából egykor Tsókot adtam,
 Azomba én Törbe színt akkor akadtam.

A Tapasztalás.

Latzi és Ilonka.

Latzi.

Ilonkám, én Szivem, mit futsz úgy én tőlem?
 Tudod, hogy azt tehetsz, mit akarsz belőlem.

Ilonka.

Félek tőled, Latzi, mivelhogy szeretlek,
'S tsak egyedül vélem itten szemlélhetlek.

Latzi.

Te nem szeretsz engem úgy mint én tégedet,
Meg tsókoltál volna különbben engemet.

Ilonka.

Úgy ha tsak a Tsóknál meg maradnál, kérlek,
Titeket, Madarak, már régen esmérlek.

Mi okból?

Jantsinak rabházban adatott lakása:
Mert fokakat meg tsalt Ő nagy tékozlása.
Józsi Irásáért minap dítsértetett:
De tsak attól, a kit ezért meg fűzetett.
Katin senki még nem győződelmeskedett:
Mert senki utánna még nem törekedett.
Boris a Templomba napjában többször jár:
De tsak azon okból, mert ott Gyurira vár.

A Szerelemnek Nyelve.

Páfosba utaztam dolgában Szívemnek,
Hogy meg tanulhassam Nyelvét Szerelemnek:
De mi történtt vélem? én ott néma lettem,
'S végre a helytől is némán bútsút vettem.
Ez felettébb kezdett engem búsitani,
Midőn Vénust hallom hozzám így szólani:

Ó Ifjú, mond nékem, a ki háborgatni
Kezd szerelme miatt, az szokott halgatni.

Katinak Sirirása.

Ő éltt és szeretett, 's most már oda vagyoni.
Sok legény fajnálja Őtet igen nagyon,
Meghaladta Ninont szabad Erköltsével,
Láist, Flórát, 's Frinét buja Eletével.
Ő meg elégedett azzal, hogy élteben
Férkezett fok derék legénynek szívében;
'S nem vólt irigy semmi Uralkodónéra,
Ki vévén Méhek között való Királynéra.

Fillishez.

Hogy téged Fillisem kellettik tisztelnem,
Azt ezerszer mondtam, de ha szabad kelnem
Még más Vallásomra, én nem tsak tisztellek,
De ha nem szerétsz is, én mégis kedvellek.
Maglehet, hogy tsupán kinomra szeretlek:
Arról bizonyossá azonban tehetlek:
Hogy hivséggel foglak mind addig szeretni,
Mig a Halál véget fog Éltemnek vetni;
Ha bár nem veszem is Hajlandóságodat,
'S megtagadod tőlem továbbis Tsókodat.

Roszául választott Tanító.

Még ma kell Zsófinak befedni Hajait,
'S fel venni magára Himennek Lántzait,

Bár még olly ártatlan, hogy a Szegénykének
 Iszébe sem tűnik, mit ígér Férjének,
 Ez okból Annyának kell tanitania,
 De az tsak azt mondja, mire vigyáznia
 Kell néki Gazdaság, Ház, és Konyha körül,
 De nem azt, a minek leányi Szív örül.
 Ó ha Zsófi bennem bizodalmot vetne,
 En tolem sokkal jobb Tanitást vehetne!

Az Afzszonyokról.

*Anákreonnak II. Ódája. *)*

Természet Ökröknek adott nagy Szarvakat,
 A félénk Nyulaknak igen gyors Lábakat,
 Halaknak úzásra alkalmas Tagokat,
 Madaraknak tollal fel készült Szárnyokat.
 Nékünk Férjfiaknak Elménk Bőltsefségét,
 Afzszonyoknak az Ő Testeknek Szépségét,

Ez

*) Anákreonnak Ódait ez előtt nem régen Magyar-
 ra fordította, 's Prágában, amint hallom, ki is
 nyomtatatta Gyenerál Zehentner Úr, de én azo-
 kat még eddig nem olvastam. Vannak a Magyar Mu-
 zeumban 's Orpheusban is némelly Darabok
 Magyarra fordítva. Nem különbben Rajnis Úr-
 tól is a M. Helikonra vezető Kalaúzában. De
 Anákreonnak egy egészen új Fordítását készíti,
 vagy talán már el is készítette egy Valaki, melly-
 nek a Sajtóból való kijövéset méltán kívánhatja
 kiki közölünk.

Ez szolgál Ő nékik Fegyvernek helyében,
 Ezzel kárt okoznak sok Férjfi Szívében.
 Mivel sem Atzél, sem Tűz ellent nem állhat
 Aszfzonyi Szépségnek, az mindent által hat,

Az álmos Trézsi.

Bizvást nevezeték álmosnak engemet,
 Azzal nem sértitek semmiben hiremet,
 Én tudom jól, miért akarok az lenni,
 Más azt tegye, a mit néki tetszik tenni.
 Mert ami történik álmomban én vélem,
 Az kora lefekvést érdemli, úgy vélem.
 Álmomban - - - értsétek gyönyörködésemet,
 Álmomban a Jantsi tsókolgat engemet.
 Ha egyszer ébredten fogom Tsókját venni,
 Majd aztán én sem fogok álmos lenni.

A Ditsőségnek Hivságáról.

Azt mondják némellyek Arisztotelesről,
 Plátóról, Likurgról, és Demofztencséről,
 Hogy még most is nálunk nagy hírekben élnek,
 'S feledékenységtől Ők soha nem félnek.
 De hát azon Jámbor kinek hivattatott,
 A kitől a hasznos Eke találtatott?
 Többnyire vérontó 's hamis gonoszokról
 Irnak a sok Könyvek, 's nem a jámborokról.
 Való, hogy az Író a Történetekben

El egy jó darabig mint Égettvizekben
 A vesző Test, tsak hogy később valamivel
 El veszfzen örökre Történeteivel.

Az Oroszlány, Sas, és Galamb.

Oroszlány egy Dögön a Sast észre vette,
 Midőn azt szaporán 's jó izüen ette,
 Mond néki: e Dögöt kérlek hogy falhatod,
 'S a fok Madarakat repülni láthatod.
 Jól látom én Őket, mond a Sas, de Szómat
 Akarom tartani, nem tekintvén jómat;
 Nem tudod hát te azt, hogy Szabadságokra
 Esküdtem, 's nem lennék többé bántásokra.
 Semmi Madárnak már Életét nem veszem,
 Ha mi hol meg döglük, egyedül azt eszem — —
 Úgy, úgy, mond egy Galamb, Ő már nem kegyetlen,
 Ha semmi nem repül Torkába véletlen.

Klórís a Fülemiléhez.

Lakosa e sűrű és hives Ligetnek,
 Kit a Szerelmefek annyira fzeretnek
 Éjfélkor halgatni, ne távozz még innen
 Szép Fülemilétském, hanem mulass itten.
 Majd megjön Alekszis kevés idő múlva,
 Éneklését fogod hallani bámúlva,
 Barátságot veled, akarom, hogy vessen,
 Te még nem énekelsz mint Ő olly édeffen.

Tsudálom, hogy semmit még nem tudsz felőle,
 Tanúlj, szép kis Madár, énekelni tőle;
 Ő pedig tanuljon, egyedül kedvemért,
 Tőled majd szeretni, mert ő ehhez nem ért.

Klóé.

Apró Patakotskák lassan tseregjeteK,
 Vizek hullástokkal lármát ne tegyeteK,
 Hogy Alekfszisomat fel ne serkentséteK,
 'S izes alvásában meg ne ijeszféteK.
 Ti virgontz Szeletskék tsendessen legyeteK,
 Pihenést most egyfzer kedvemért vegyeteK,
 Juháfszomnak nyugtát, kérlek, ne rontsátok,
 Virágok illatját feléje hozzátok.
 Morfeus jó Isten, ki fáradtt Tagokat
 FrissíteK, ő néki adj kedves Álmokat,
 'S hogy itt is ne légyen dolga panaszosan,
 Tehát mutasd néki Klóét magányosan.

A Májushoz.

Minden Hónapok közt legkedvesbb Hónapom,
 Általad virradtt fel egyedül a Napom,
 Mert hogy a Julimnak Mellye rejtekébe
 Bújtál, tüstént tüzet gyújtottál Szivébe.
 Nem használtt, hogy annyit utánna fáradtam,
 Könyveztem, zokogtam, kértem, 's meg támadtam,
 Nem használtt az Eszem, sem a Tudományom,
 Bok-

Bokrétám, Verseim, vagy más Adományom,
Nem használtt hozzája mutatott Hivségem,
Sem előtte szinlett én Hivtelenségem.

Áldott Május, tsupán te vagy, ki használtál,
Mikoron Julimon értem bocsfűt által.

Egy Boriszfának Versei.

A Paraszt törődik, hogy majd minduntalan
Elik, 's azért súlyos Munkája hasztalan;
Nem bánom én, Pajtás, Isten úgy szerezzen,
Tsak a Borom közé az Eső ne essen.
Ha holnap élek e, aztat megmondani
Nem tudom, mert szómmal nem szoktam játszani;
De, ha holnap élek, aztat bizonyosan
Tudom, hogy dél után látiz engem borosan.
Midőn az Eg dörög 's fenyeget tüzével,
Akkor én Szobámat fel váltom Pintzével;
De nem léptet oda az, hogy el bújhassak,
Hanem hogy a Borból kényemre ihassak.

Amor Tanácsa.

Barátim! ha néktek tanácsot adhatok,
Mig iffiak vagytok mindennek hagyjatok
Most békét, 's Leányok után forduljatok,
Mert meg sem vélitek, midőn majd rajtatok
Itt terem a Halál. Akkor majd hijába
Kiváncoztok ismét Élet igájába,

Ked-

Kedvetlenül száltok Káron hajójába,
 Bánattal érkeztek hólttak Országába.
 Észre veszitek majd Esztelenségteket,
 El nem titkolhatván Kedvetlenségteket,
 Ha Ifjúságtoknak hasznát nem vettétek,
 Időt elmulatni, tudjátok hogy vétek.

A Barátság Kivánására való Válasz.

Szép Leányka! miként kívánhatod tőlem,
 Hogy mint Barátodról szólhass én felőlem?
 Eredj, a Világot látom nem esméred,
 Tsak Barátságomat midőn tőlem kéred!
 Nézd Flórát a Mezőn, nézd a Zefíreket,
 Ha Barátsággal tsak mulatják Szíveket?
 Kikeletkor hozzánk aliglan érkeznek,
 Viszszont Szerelmekben már is meg egyeznek.
 Inkább azt akarom, hogy engemet gyűlölj,
 Mintsem Barát névvel 's vífelettel megölj.
 Ha még húsz Tél itten találja lábodat,
 Akkor elfogadom a Barátságodat.

Laura a Mennyekző után való Reggel.

Édes álmaiból épen fel ébredett,
 Egy kis Halaványság Képén el terjedett,
 Le járúl a Kertbe még álmos Szemével,
 Fát füvet ölelne szerelmes Szívével.
 Dámonja utolsó Éjnek egy Magzatját

Egy Rózsát le szakaszt, 's azzal szolgálattját
 Mutatja Kintséhez, Őtet megtsókolván,
 Mofolyogva hozzá ilyenképen szólván:
 Ó Laura! én Kintsem, Lelkem, és Szerelmem,
 E kérdésre tőled légyen engedelmem,
 Mikor fogsz utolsó Éjnek egy Magzatját
 Te is nékem hozni? jutalmazván Attyát.

A Jövendőt tudni Kivánság.

Jövendőt az Isten magának tartotta,
 Sűrű fetétséggel azt bé borította,
 A való, hogy a mi Jövendő értésünk
 Nem más Dolgunk volna, hanem Büntetésünk.
 Mert ha Szerentsémet érteném előre,
 Mi volnék más hanem lusta 's kevély Döre;
 Úgy, ha tudva lenne Szerentsétlenségem,
 Mindég refzkettetne jövendő Inségem.
 A mivel most bírok, annak hasznát veszem,
 Hogy ha Húst ehetek a Kását nem eszem:
 Jövendőn Bolondok bizvást aggódjanak,
 Kintset 's Bóldogságot időtől várjanak.

Katinak esti Sohajtási.

Kivántam Éj! egyszer a Napot tüntesd el,
 Kik reánk vigyáznak ágyokba kergesd el,
 Hogy védelmed alatt Jantsim itt találjon,
 'S dolgunkért az Irigy minket ne rostáljon.

Ter-

Természettől néked adott hatalmodat
 Mutasd meg, 's terjeszd el kormos Fátyolodat;
 Jantsim fetétben is engem majd fel talál,
 Légy hozzánk is olly jó mint fokakhoz valál.
 Morfeus! kegyesen tekints dolgainkra,
 Mély álmot most egyszer botsáfs Szomszédinkra,
 Hogy Ámoron kívül legyünk tsak mi ketten
 Ebren, 's kik álomba nem merültünk itten.

Hilas a Kakasához.

Anákreonnak 12-dik Ódája.

Nyughatatlan Kakas, te veled mit tegyek,
 Rólad, gonosz Állat, mi büntetést vegyek?
 Mitől foszszalak meg? vallyon Taréjodtól,
 Vagy tán Sarkantyúdtól, avagy Szakállodtól?
 Kukorikolásod a leg szebb Álmomat
 El kergette tőlem, mellyben Irisomat
 Kedvemre öleltem, 's a Bóldogságomnak
 Tetejéről vetett Szomorúságomnak.
 De tudom már téged miként büntesselek,
 Hogy házomnál tovább el szenvedhesselek,
 Vénus örömetől meg foglak fosztani,
 Tzibele Papjai *) közé szállítani.

Dó-

*) Ezen Papok mind meg valának herélve.

Dórishez.

Valamint Szegfűvek 's Rózsák el hervadnak,
 Anyékos Élőfák pedig ki száradnak,
 Tövéen édes Szőlő végre rothadást vesz,
 Úgy Szépséged egykor időtől oda lesz!
 Te addig szakasztasz Kertben Virágokat,
 Mig nem látod ottan hervadni azokat;
 Árnyékot keresni szoktál az Erdőben
 Tsak a meleg Nyárban, 's nem téli időben.
 Szőlőt a Hegyeken addig szedsz magadnak,
 Esőtől és Dértől mig el nem rothadnak;
 'S én addig engedjek a te Tetfzésednek,
 Mig bottal üthetem nyomát Szépségednek?

A Menyetskének Leg szebbike.

Ha e Menyetske nem Vénus önnön maga,
 Ez itt, kinek mint Tűz ragyog két Tsillaga,
 Kinek mint a Rózsa Virágzik Ortzája,
 Mint tengeri Kláris piros szép kis Szája.
 Ki mint *Pfiche* kartsu, fiatal mint *Hébe*,
 Mint a Fülemile olly éneklésébe,
 Valóságos *Sváda* ő beszéllésébe,
Aglája pediglen jártába 's léptébe.
 Ha ez ittenék nem Vénus önnön maga,
 'S engem ámitott el tsak Szépsége Szaga,
 Tehát tudjátok meg, hogy az hamisat szólt,
 Ki azt állította, hogy Vénus legszebb volt.

Apol-

Apollóval való Hasonlatosságom.

Julim mond a minap énnékem ezeket:
 Istók, hogy ha készítsz rólam szép Verseket,
 Énnékem felettébb kedves dolgot teszel,
 Szeretömnek foglak nézni, 's enyém leszela
 Én tüstént tsináltam Ő róla Verseket,
 Meg tetszettök, 's mondá énnékem ezeket:
 Mostan már enyém vagy, érdemeid nagyok
 Én előttem, de én tied még nem vagyok.
 Valamint én jártam, Apolló is úgy járt,
 Midőn egykor Dafné ölelésére várt,
 Mert szép Leányjában része néki sem lett,
 Hanem Ő helyében tsupán Borostyánt vett.

A kis Kati.

Tizenharmadikban Kati még tsak léfzen,
 De semmi gyermekest Ő immár nem téfzen;
 Szép kék Szemeivel jól tud már játszani,
 Isjakra gyönyörűn velek pillantani:

Ő ért hozza immár,

Ha melly fiatal bár:

Nem rég meg találtam Kezét szoritani,
 Mintha éreznék mit, 's nem merném mondani;
 Legottan Szemérem Ortzáját piritá,
 S pirúlva kezemet Ő is meg szoritá.

Ő ért hozzá immár,

Ha melly fiatal bár,

A Bokréájával aztat el rejtette,
 Mi magát még könnyen nála el tehetette;
 Egy szép Rózsa Bimbót ditsérni találtam,
 Melly által egészen pirofsá tsináltam.

Ö ért hozzá immár,
 Ha melly fiatal bár.

A kis Örsfike.

Idővel meg érnek még Apróságok is,
 Valamint minden más szint úgy Leányok is;
 Egyfzeri időben mi egy kis Makkot tett,
 Abból idő múlva egy derék Tölgyfa lett.
 Már régen meg úntam én is Alakomat,
 Leány társaimmal gyermek Játékomat;
 Inkább botsátkozom Jantsival Játékban,
 Ö ezért meg tsókol gyakran Ajándékban.
 Ollykor midőn véle Kertünkben tréfálok,
 'S tréfából szaladni Ö tőle talállok,
 Tüftént meg kap, 's tsókol tizszer is engemet,
 Mi Bóldogság éri akkor én Szívemet.!

Klóéhoz Horáts után szabadon.

Klóé, mint félénk Öz, mért futsz úgy engemet?
 Hogy ha nem szerethetsz, add viszsa Szívemet,
 Szünyj meg egyfzer immár Anyádat követni,
 Ne engedd magadat, kérlek, kinevetni.
 Te immár Férjfihoz illesz, 's nints szükséged,
 Hogy így Öriztessék a te Szüzességed;

Az Őz méltán Annyát erdőkben követi,
 Mert szegényt jó úton tsak az vezetheti.
 En farkas módjára téged nem követlek,
 Mivel mint Lelkemet Szivemből szeretlek;
 Elég koros vagy már hogy a Tetszésedet
 Követhesd, 's le tehesd gyermek függésedet.

A Kor.

Anákreonnak 11dik Ódája.

Leányim azt mondják: mi lelte Agyadat
 Anákreon? nézzed Tükörbe magadat,
 Minő kopasz lettél; hova lett a Hajad,
 úgye bár Öregség néked is a Bajad? —
 Ha a Hajam nékem még meg maradott e,
 Vagy pedig Fejemről immár lehullott e,
 Azt magam sem tudom, de nem is vizsgálom,
 Mert azt hasztalannak valóban találom.
 De hogy Tréfák, mellyek Olajat öntenek
 Sebeinkre, jobban öreghez illenek,
 Mennyivel közelebb vég-orájához jár,
 Arról én meg vagyok győzve régóta már.

Az Élet Ideje.

Az Idő úgy mulik mint Hab a Vizekben,
 Vagy mint ama Felhő amott az Egekben,
 Bolond, ki elmúltát annyiból megbánta,
 Hogy hasznát nem vette, 's újjolag kívánta.

Okos Ember szokott élni mái napért,
 A balgata pedig 's fösvény a hónapért.
 Az Okos, ámbátor az Idő futton fut,
 Hasznát veszi mégis, 's kívánt Tárgyához jut.
 Ha tehát olly rövid itten az Életünk,
 'S e földön kedvünkre olly ritkán élhetünk,
 E rövid Eltünket vallyon vig Órákkal
 Mért nem édesítjük, 's nem hintjük Rózsákkal?

A Férjfi Nemnek Háládatlansága 's Állhatatlansága.

Tavaszkor Mezőre az Ő Mátkájával
 Ki fordúlván egykor Istók Juliával,
 Közel két Galambot egy Házon szemlélték,
 Midőn épen édes Tsókokat tseréltek.
 Ezen mind a ketten érzékenyek lettek,
 Fogadást egymásnak örömökben tettek;
 De a Tsókok után kevés időben telt,
 Hogy egyik elrepült onnan, 's más házra kelt.
 Nézd Istók, mond Juli, nézd a háládatlant,
 Nézd a Társát búban hagyó állhatatlant,
 Az, melly most el repült, fel mernék fogadni,
 Hogy Him, ki Nősténnyel nem akar maradni.

Az Élet Futamatja.

Anákreonnak 24dik Odája.

Mint szegény Halandót szülte Anyám engemet,
 Hogy én is tölteném itten Életemet,

'S mennyi szép Esztendőt itt immár töltöttem,
 Mióta Anyámnak méhéből ki jöttem!
 Mit töltöttem, tudom, de nints értésemben
 Ezután még mennyi van hátra éltemben — —
 Ti fetét 's rút Gondok távozzatok tőlem,
 Fogadom, nem teszték bolondot belőlem.
 Mig utól ér engem Életemnek vége,
 'S földbe járni léfzen Testemnek szüksége,
 Addig hasznát veszem jó kedvű Bakkusnak,
 'S a gyönyörködtető Anyáknak Vénusnak.

A Földmivelőnek Bóldogsága.

Bóldog, ki magától nevelt Tulkaival
 Szántogat, 's dolgozik az Ő Fiaival,
 Kinek az édes Táj az Ő Elesége,
 'S Fűszerfzámra nintsen leg kisebb szüksége.
 Ki midőn véget ér az Ő Munkájában,
 Lág gyepre le fekszik a fák árnyékában;
 Tengernek habjai kit nem rettentenek,
 'S álmából Trombiták fel nem serkentenek.
 Ki a miye vagyon, meg elégszik azzal,
 Mással pedig nem bir, hanem tsak igazzal,
 Egy olyannak forsa meg jobbithatatlan,
 Élete bóldogság, Halála váratlan.

A szép vadász Leányhoz.

Kintsem! ne járj, kérlek, annyit az Erdőbe,
 Való, ha tekintünk a régi Időbe,

Diána szeretett szintűgy Vadászatot,
 De ő nem bírtt, mint te, olly szép Ábrázatot.
 A te nagy Szépséged Szivek lövéséért
 Teremtetett, 's nem a Vadak ejtéséért;
 A gyenge Ábrázat nem illik Erdőbe,
 Sokkal inkább illik az a Mennyegzőbe,
 De ha ezután is tölem Erdőbe még,
 Tehát én miattam a Vadakhoz vad légy,
 Tsak az Szerelmeshez mutasd Szerelmedet,
 Ki buzgón keresi meg nyerni Szivedet.
 Légy, Szivem Afzszonya 's gyönyörű Gyermeke,
 Diana Vadaknak, Dioné énnékem!

Amor és az Ész.

Az Eszünk gyakorta merő Esztelenség,
 Ő nem gondol vele, mi az Érzékenység,
 Noha mint ditséri a szép Leányokat,
 De még sem engedi venni a háznokat.
 Amor pedig nekünk mind tsak azt javálja,
 Hogy míg a Vérünket Vénség nem fagylalja,
 Addig mást ne tegyünk, hanem tsak nevelessünk,
 Tántzoljunk, tréfáljunk, tsókoljunk, szerelessünk.
 Mert az öreg Káron gyakran tsónakjával
 Igen korán kínál, 's víszen el magával;
 Kezébe akadván pedig, oktalanúl
 Töltött Életünket bányuk hasztalanúl.
 Erről már valóban Amor szól bőltsebben,
 Az ő Javallása hangzik kedvesebben.

*A Kivánságok.**Anákreonnak 20-dik Ódája.*

Niobe kövé vált hajdan Frigyiában,
 Fetskévé Téreus Társa Trátziában;
 Én szeretném tenni tsupán Tüköredet,
 Mellyben szüntelenül látnád Személyedet.
 Én a te Ruháddá szeretnék változni,
 Hogy mindég engemet kék néked hordozni;
 Kedvem volna Vizzé változást szenvedni,
 Tsak hogy olykor jönnél én belém feredni,
 Kenedéked lenni többbi között szeretnék,
 Hogy minden áldott Nap reád kenettetnék.
 Fátyolod vagy Gyöngyöd hó-fejér Mellyeden,
 Arany Gyűrű puha kerékded Kezeden,
 Peretzed szép fejér gömbölyü Karodon,
 Vagy tsak Tzipellősöd te kitsiny Lábodon.

Egy gyakran meg eső Történet.

Tirzis minap estve Kati ajtajához
 Érkezett, és kérte, botsássa magához,
 Én vagyok, mond; hozzám bizodalmas lehetsz,
 Erre így mond Kati: ide bé nem jöhetsz!
 A Legény továbbis nála esedezik,
 De a Leány ebben mind tsak ellenkezik,
 Nem lehet, mond néki, akár mennyit kérj bár,
 Mert én félek tőled, 's az Éj itt van immár.
 Erre szegény Tirzis vólt már indulóban,

Hogy forogni halja Kútsot az ajtóban,
 'S egyszersmind e szókat: egy szempillantásra
 Bé jöhetsz, de osztán kérlek távozásra,
 Szomszéd izgattatván tudni kívánástól,
 A Szeretők mikor válnak el egymástól,
 Kedves nevetésben végtére osztozik,
 Látván, hogy a Legény tsak reggel távozik.

Iris a Fillent Juhászhoz.

Nőstény Fülemile tsattog szerelmesen,
 Halván a Him, repül feléje sebesen,
 'S mihent természeti Társát fel találja,
 Azonnal kis Szívét Szerelem meg szálja.
 Te egyedül vagy az egész Természethen,
 Ki szerelmes lenni nem akarsz Életben;
 Fillent, tsak te akarsz a Hajlandóságnak
 Mindegy ellent állni mint egy Gonofzságnak.
 Mert nem figyelmezel sem a panaszomra,
 Sem megvetésemre való sirásomra.
 Sok zokogásimra meg nem illetődöl,
 Sőt, hogy Szívem szeret, azon mérgelődöl.
 Ha a mezőre mészsz, kérlek Istenekre,
 Tekints bár tsak egyszer ottan a Rétekre,
 Peldából gyakorta tanulhatni fokat,
 Látni fogsz ott téged intő Nártzofzokat. *)

A

*) Ama kevély 's magába bele szeretett Nártzofz a maga nevü Virágába változott.

A Hasonlíthatatlan.

Tsillagok, kik éjjel szép világotokkal
 Szolgáltak minékünk, 's a fokaságtokkal
 Szemeinket gyakran meg vidámitjátok,
 Fénylő Naphoz képest mik vagytok? mondjátok.
 Ibolyák, ti zöldes Réteknek Kintsei,
 Kelő Természetnek első Szülöttei,
 Az Utazót gyakran kik megállítjátok,
 A Rózsához képest mik vagytok? mondjátok!
 Madarak, kik vigan az Erdőt lakjátok,
 Énekléssel egymást ottan mulatjátok,
 A Fülemiléhez képest, hogy ha Szátok
 Igazat beszélhet, mik vagytok? mondjátok!
 Ti Szépek, kik Vénust éritek szépséggel,
 Grátziákat pedig tetsző kedvességgel,
 A szép Tündéreket kik fellyül muljátok,
 Szeretömhöz képest mik vagytok? mondjátok!

A tsintalan paraszt Leányka.

Látván sövény mellől Istókot fát vágni,
 Füttyölni, 's majd-megint a Kenyerét rágni,
 Várj, mondám magamban, épen jó hogy itt vagy.
 Te reád a fogam régtől fogva már nagy.
 Legottan egy Almát ki veszek Zsebemből,
 'S oda fujtom néki hátára kezemből,
 Ismét a fülénél találom egy mással,

Úgy hogy magán csak nem segített futással.
 Ő engem nem látott, mert mihent vetettem,
 Sövény megé magam legottan el tettem;
 Végre a katzagást már meg nem álhattam,
 'S azért is magamat néki meg mutattam.
 Várj, ugymond, most mingyárt büntető Kezemet
 Meg érzed, 's meg fogván, meg tsókolt engemet.
 Én rútúl le hordtam, szidtam, 's fenyegettem,
 De Szivemben immár néki meg engedtem.

A Választás.

Szomszédom, egy igen jó Ember, mond nekem:
 Mint hogy még hajadon két leány Gyermeke,
 Nézd meg őket, 's ofztán mellyik fog tetszeni
 Jobban, azt magadnak el lehet jegyezni.
 Nehéz a Választás közöttök, meg vallom,
 Mind a kettő igen erköltsős, azt hallom;
 E szőke, a barna Szépséggel kínáló,
 Mind eztet, mind aztat szeretném, a való.
 Szomszédom még fokkal jobb ember lehetne,
 Ha mind a kettővel engem meg büntetne;
 Mert azután hátra csak két Próba lenne,
 Hogy nagyobb Örömet köztök mellyik tenne.
 Esküszöm még eddig nem sértett Hitemre,
 Mindenütt jól esmért én Emberségemre;
 Hogy ismét egyikét majd vissza vehetné,
 'S végre mind a kettőt tőlem meg nyerhetné.

Klóc

Klóé Dámonhoz.

Nem, Dámon! már tovább ellent nem állhatok,
 Meg győztél, magammal többé nem bírhatok,
 Mint hogy elárulta már úgyis Titkomat
 Az Ortzám, fogadjad ihol Vallásomat.
 Meg győztél, mint mondám, a-Szivem tied már,
 Egy szerentsés Élet ezután reánk vár,
 Elégedj most ezzel, 's e Tsókomat vidd el,
 Első, mellyet tőlem kapott Férjfi, hidd el.
 Tsak többet ne kívánj tőlem néked adni,
 Mivel gyenge vólnék talán meg tagadni,
 Szivemnek jobb Fele! ha szeretsz engemet,
 Engedd, megtarthassam én jó Erköltsemet.
 További szerentsém te Kezedben vagyon,
 Tsak Halál választ el, midőn majd ver agyon,
 Mindazáltal addig, míg Pap egybe nem ad,
 Én tsak olyan légyek néked mint egy Mátkád.

Jó Példák.

Melly bóldogúl élnek Madarak Erdőkben,
 Soha nem keveri magát örömökben
 Irigység, mindenik ő dolgát követi,
 'S tollas Társát irigy Szem nélkül nézheti.
 Patsirta Ég felé veszi repülését,
 Földről emelkedve teszi éneklését,
 De a Szarka ezért meg nem izigylette,
 Közel lévő dombról ugrálva nézhette.

ból otromba nagy Állóképeket tsinálnak magoknak, mellyek nyomorúltúl vannak kivésve 's meg aranyozva, 's többnyire két felől a Pagodák elején állanak. Tsinálnak némelly Képeket Agyagból is. A Házaiknak leírásából, mellyet már fellyebb elő adtam, lehet Itéletet tennünk az Építő Mesterségökről. A való, hogy a Törökök is rosz Építő Mesterek, de a Metsetjeiknek mégis szembe tűnő szép Látfszatot tudnak adni. Híjában keressük ezt a Sinaiak Pagodájoknál. Ezeknek a Pagodáknak nints Torn yok, ámbátor a Falukon néhol olly Pagodák is vannak, mellyek az apró Torn yokhoz hasonlítanak. A helyett a Pagodák Héjjain Tzifrául nagy Sárkányok hevernek, 's kívülről fokféle fa Képoszlopok állanak. — Az apró Hajóikat 's Tsólnakjaikat a fokféle Hasznokvételőkre nézve igen szépen készítik, de a Kereskedő s Hadi Hajóikat olly roszúl, hogy nem tsak kevés idő múlva haszontalanokká lesznek, hanem gyakorta el is merülnek. A Köteleik többnyire Hárshéjjából és Kákából való, a Vitorlaik pedig Gyékényből. A Hadihajóik tsak kevés és apró Ágyúkat hordanak magokkal. — Ha bár ezen Nemzetnek, a mi a Tudományokat 's Mesterségeket illeti, a magáról való kevély Vélekedése olly helytelen legyenis, hogy az Európaiakkal hasonlítani se lehet őket; mind-

mindazonáltal kora Találmányik, munkás szorgalmatosságok, 's nagy Takarékoságok meg érdemlik a ditséretet. Ezen Nemzet sok szép Dolgozat fel talált már előttünk, némellyeket velünk egyfzersmind, a nélkül hogy általunk segítettett volna. — Például lehet a Portzellán, a Selyem, a Tüzpor, a Könyvnyomtatás, 's a szép nagy Hidak. De az is igaz, hogy többnyire mindekben az első Találmánynál maradtak 's állottak. Így Könyveiket még most is a mozdíthatatlan Jegyekkel nyomtatják (: eleinte nálunk is úgy volt :) az az fa Táblákkal, mellyekre a Könyv Levelei egészen ki vannak ásva. — Most készítenek Zseborákat is, de azok többnyire hibások 's durvák. A legrofszabb Angoly Órák is sokkal különbbek azoknál; kihezképest nints nagy keletők. Találkoznak nálunk sokféle Műhelyek selyem és gyapott Szövetekre nézve, nem különbben ama töredékeny, de igen szép és drága Portzellánra nézve is, mellyből számtalan írott 's íratlan Edény készen van mindenkor a Vevők kedvökért. A Mester-embereik között legjobbak az Arany, Ezüst, 's a Gyöngyház miveseik. Vannak Borbélyaik, kik nem tsak Fejet és Szakállat borotválnak, hanem a Füleiket 's Körmeiket is tisztítják, 's a Vért, a kinek tetszik, dörgöléssel vagy öklözéssel mozgásba 's kerülésbe hozzák.

Van-

Szőke kis Leánykám melly szemérmes légyen,
 Arról többi között bizonyoságot tégyen
 Még ez is, hogy midőn más nap voltam nála,
 'S meg tsókoltam, tüstént imigy megdorgála:
 Szemtelen, mit tsinálsz! a Szomszéd reánk néz,
 Majd az egész Város mi felőlünk meséz.
 Legottan bé tevé az Ablak Tábláját,
 Én pedig el óltam az égő Gyertyáját.

Fillis éjjeli Ruhájában.

Fillis mit szégyenled magadat mutatni
 Éjjeli Ruhádban? tudjuk, hogy fitatni
 Magad nem szokásod; méltán szégyenlheted,
 Hogy még sok Szépedet véle el temeted.
 Lám Vénus a Mellyét fátyollal nem fedte,
 Haját a Szellőnek ingatni engedte,
 Soha nem takarta Karjait Ruhával,
 Tsak Ágyékát szokta könnyű Pántlikával
 Övedzeni. Mégis minnyájan hódoltak
 Mint Jobbágyok néki, 's utánna lángoltak;
 Az Emberi Nemünk imádva tisztelte,
 Az egész Ég pedig felettébb kedvelte.
 Isten-afszzonyokkal te bizvást fel tehetisz
 'S mint Ember szégyenlést, kérlek, hogy hogy vehetisz?

A Tavasznak közelgetése.

Én Gyönyörködésem a Tél majd oda lesz,
 Két meg egyező Szív egy mástól bútsút vesz,

Az újra szült Világ nevet rám hijába,
 Mert Szeretöm mégyen tőlem a Tsatába.
 Hol majd a Virágok fognak illatozni,
 Ott fog új Fájdalmom nékem virágozni;
 Hol Virágok nyitják majdan Kebeleket,
 Ott fognak hullatni Szemeim Könyveket.
 Madaraknak szerez Tavasz vigaságot,
 De az én Szivemnek tsak Szomorúságot;
 Mihent megváltozik az idő 's léfzen lágy,
 Én minden Örömöm engemis majd itt hágy.
 Te másokra nézve kedves 's áldott Tavasz!
 Vallyon mit vétettem, hogy hozzám vagy ravasz?
 Az egész Világnak Szerelmet te osztasz,
 Mond meg, miért tőle tsak engemet fosztasz?

Az Anyának késő Jövedele.

Kertben a zöld Ágok hives Árnyékában
 Egy tiszta forrásnak tsendes le folytában
 Le feküdt a Kati a Patak partjára,
 'S közel hozzá Jantsi ott az ő jobbára.
 Ők ott énekléssel mulatták magokat,
 A Leány Jantsira dobott Virágokat,
 Ez ismét rá viszsza, 's mind addig tréfálni
 Meg nem szüntek, miglen vólt mit hagyigálni.
 Végre a szép Kati Jantsit megbájolta,
 Ki meg kapván őtet, hamar meg tsókota,
 'S a Leányt olly buzgón szorítá magához,
 Hogy

Hogy ez segítségért kiáltott Annyához.
 Erre a bús Anya tüstént nálok ott lett,
 Kérdezé Leányját Jantsi néki mit tett?
 Mond a Leány erre: minthogy megesett már,
 Kend is haza mehet, 's ott maradt volna bár.

A vén Ember.

Sok Időm engem is erőtlennek tevé,
 Már keveset ébrefzt Tréfa 's Szöllő leve.
 Oda van Képemnek utolsó Szépsége,
 Oda a Testemnek minden vólt épsége.
 A Halál kopogat immár az ajtómon,
 Nyugodalmot nékem mutat Koporsómon,
 Hogy helyet engedjek jövő Vendégeknek,
 Kik mint én vehessék hasznát Életjeknek.
 Itt vagyok, nyitom már néked az ajtót,
 Jöfzte ide Halál, mint Szabadítót
 Hadd ölelhesselek! nem félek én tőled,
 Hamis Képpel vannak Emberek felőled,
 Kedvem 's Kényem fzerént eltöltött Életem
 Szerzi, hogy most könnyen esik Enyészetem,
 Életet magamra ha még egyszer vennék,
 Akkor is, mi voltam eddig, tsak a lennék.

Féniks.

Kati és Gyuri.

Kati.

Azon Férjfi, a ki három hónap múlva
 Lakodalma után Hitvesét vidúlva

Ts6-

Tsókolgatja, a ki valamint Jegyesét
 Szerette vólt, színt úgy szereti Hitvesét;
 Ki öregségeért Társát meg nem veti,
 Ötet mint az előtt buzgón ölelgeti.
 Egy olly Férjfit méltán Féniksnek mondhatni,
 Tsak kár, hogy a földön olly ritkán láthatni.

Gyuri,

Azon Afzszony, a ki Férje halálával
 Nem tsupa szokásból járkál gyász ruhával,
 'S mikor azt le veti még meg emlékezik
 Róla, 's ollykor Szeme utánna könyvezik;
 Sőt ha Özvegység is elhagyatik tőle,
 Meg emlékezik még akkor is felőle.
 Egy olly Afzszonyt méltán Féniksnek mondhatni,
 Tsak kár, hogy a földön olly ritkán láthatni.

Egy mindenütt Feltalálhatóról.

Barátom! én téged talállak Próderben,
 Én reád akadok a Szigeti Kertben,
 Grábenen is látlak minden este járni,
 Hol Vadásziink szoktak a Snefekre várni.
 Hogy ha ki talállok lépni a Bástyára,
 Téged már sétálni látlak ott jobbára,
 Ha pedig ki megyek ollykor Kasperlihez,
 Tudom bizonyosan lesz szerentsém kihez.
 Sönbrunba kitérek, hogy ha unalmom nagy,
 Vélvén, hogy otthon légy, de te immár ott vagy!

Q

Ven-

Vendégházba megyek, ha kezdtem éhezni,
 De legottan látlak utánnam érkezni.
 Mindenütt szerentsém lehet Személyedhez,
 Szeretném érteni mikor látfsz tífztedhez?
 Illy fok futkározást hogy győzheifz tsudállak,
 Mond meg, édes Ötsém, hogy hol nem talállak?

Mi türhető 's mi nem.

Hogy Pál az ő öreg Hitvесе truttzára
 Szép Szobaleányját a mulatságára
 Választotta nem rég, az könnyen hihető,
 'S többi hibák között még igen türhető.
 De hogy Péter az ő szép Társát megveti,
 'S helyében egy Öröm-Leányját fzereti,
 'S éppen nem általja véle vesztegetni
 Magát és Értékét, azt el nem türhetni.
 Hogy Leánykák gyakran lesnek Legényeket,
 Tsókoltatják velek Kezeket 's Képeket,
 'S némellykor ő nálok részese a Szerető
 Még másban is lehet, az még mind türhető.
 De ha vén Afzfzonyok meztelen Mellyekkel
 Visszák az Ifjakat, akarván tüzekkel
 Őket felgyújtani, azt el nem türhetni,
 Tselekedeteken méltán nevethetni.

A Rózsához.

Te Virágok között Király-afzfzony Rózsa!
 Eredj a Fillishez, légy Mellye lakosa,

Tud-

Tudja meg, Ő reá mennyi szépet hinte
 A Természet, 's hogy úgy virágozik mint te.
 Mondmeg néki, hozzád hasonló Országát
 Mennyi Szépség üli, 's az Ő szép kis Száját
 Hányszor óhajtottam Szivemből tsókolni,
 Drága Személyjének mint Rabja hódolni.
 Ha te én Kezembe nem akadtál volna,
 Szép Mellyén hervadást te sem vettél volna;
 Tsak akkor van haszna leányi Szépségnek,
 Ha érzékeny Szivek Ő utánna égnek.
 Nem adta Világnak azt büntetésére
 Az áldott Természet, hanem öröme.
 Ezt mond meg Ő néki, 's éltednek vedd végét,
 Hogy tettében lássa, mi várja Szépségét.
 'S hogy addig, míg itjü meg nem szűnik lenni,
 Sieffen bóldoggá magát 's engem tenni.

A szaladásban való Üdvösség.

Tirzisé, tsak merném értésedre adni
 Tőled Kedvesemtől mért szoktam szaladni?
 Valóban panaszid nem lennének nagyok,
 Hogy érzékenytelen reád nézve vagyok.
 Tirzisé, magamon kegyetlenkedem én,
 Szerелеmből téged, Édesem, kerülvén! —
 Ligetben nem egyszer illy sohajtást tettem:
 Tirzisé, bár tsak most vólnál itt mellettem!
 De mihent leg kissebb tserdülést hallottam,

Vélvén, hogy te ott légy, tüstént elfutottam.
Magamon én akkor tsak kegyetlenkedem,
Midőn Szerелеmből tőled őrizkedem. —
Szivemnél egyebet ha nem kívánsz tőlem,
Szép Ifjú! vidd el azt bizvást én előlem.
Azt úgy is már régen tsak te néked szántam,
Midőn még te veled keményebben bántam.
De, bődög Istenem! ha meg elégedni
Nem fogsz ezzel, mit nem fogok meg engedni!

Egy fiatal Leánykához.

Te szőke kis Leány! már is meg bájoltál
Sokakat, a kikről nem is gondolkodtál,
Szólló Szemed együtt kérhet 's fenyegethet,
Amint jutalmazhat, színt úgy meg büntethet.
Fátyolodat már is, amint szemlélhetni,
Nyöldögelő Mellyed kezdi emelgetni;
Szemed pillogása, mondhatom, merő Tűz,
Melly fok Legényeket néked rabfzijra fűz.
Már Tsókra kínálgat dagadó Ajakad,
Ölelésre pedig gyönyörű szép Nyakad,
Hattyú fejer Mellyed, úgy szólván, bóltozik,
Minden gömbölyűvé Testeden változik.
Melly szép Éneklésed, melly szép Tántzolásod,
Melly szép Nevetésed, melly szép búsulásod;
'S a mire érzésed szokott már is vinni,
Azt önnön magadnak sem akared hinni.

Az Anyád mondhatja, hogy te még kicsin vagy,
De te ne hidj néki, mert vagy már elég nagy,
Valamelly Ifjúval hogy szerelmeskedhetsz,
'S Ámorral már egyszer megis esmérkedhetsz.

A Tsókok.

Egy Tsók, mellyet egy kis Gyermekek ád szokással,
Ki még csak játszani szokott tsókolással,
'S tsókolásnál semmit még nem tud képezni,
Egy olyan Tsók, mellyet nem szoktunk érezni.
Egy Tsók, mellyet kapok némellykor Társomtól,
Egy olly Tsók, melly tsupán származik forsomtól,
Ez illyen Tsóknak nints nálam nagy kelete,
Mert azt szerzé csak a haszon tekéntete.
Egy Tsók, mellyet Atyám énnékem akkor oszt,
Midőn távozásom engem tőle meg foszt,
Egy jót akaró Tsók, mellyel Fiát Atya
Meg szokta áldani, 's magától botsátja.
Egy Tsók, mellyet reám a Hugom férkeztet,
Tsak egy olyan Tsók, melly arra emlékeztet,
Hogy Mátkámnak Tsókját már régen nem vettem,
Mint hogy régóltától vele nem lehettem.
Egy Tsók, mellyel Juli illeti Képemet,
Midőn Karjaival meg ölel engemet,
Ez az egy olyan Tsók, mellyet érezhetni,
'S Tsóknak valójában tsak ezt nevezhetni.

A Pározás.

Minden, a mi Földön köztünk találkozik,
 Vagy levegő Égben 's Vizekben lakozik,
 Az egész nagy Világ Vénusnak áldozik,
 Valami eleven, mind szeret 's pározik.
 Vadak az Erdőkben nyomozzák párjokat,
 Halak a Vizekben keresik azokat,
 Gerlitze magához Társát hívogatja,
 'S mihent el érkezik buzgón tsókolgatja,
 Virágok megnyitják szagos Kebeleket
 A déli Szeleknek, 's veszik Szerelmeket;
 Felfolyó Borostyán öleli Hársfáját,
 Szőlőveszfző 's Komló szeretett Szilfáját,
 Bogár az Élőfán midőn ide 's tova
 Mászkal, azt kérdezed tőlem, vallyon hova
 Igyekszik, felelek, hogy Társat magának
 Keres, ki eleget tesz kívánságának.
 Hegyek közt a Patak lesiet sebesen,
 Egy más Patak után pillog szerelmesen,
 Azon van, hogy mennél előbb el érhesse,
 S magát a Társával öfzve keverhesse.

Jantsi és Kati.

Hét Esztendő előtt a Szerelem érte
 Jantsit, 's a Katinak mindenét ígérte
 Egy Ejjelért, de az azt el nem fogadta,
 'S kerését egészen néki meg tagadta.
 Három Esztendőnek hogy történt elfolyta,

Kati is végtére magát meg gondolta,
 'S a Szeretőjének fele Értékéért
 Egyfzer valahára egy Éjtszakát ígért.
 De Jantsi már akkor, ki gondolta volna?
 Ő magát úgy tette mintha tréfált volna.
 Mint egy két Esztendő ismét eltsúfzkála,
 Hogy Kati újlag megjelent ő nála,
 'S a harmad részéért az ő Értékének
 Egy Ejtszakát ígért a Szeretőjének:
 De Jantsi ez ilyen két úntatásira
 Már meg haragudott a késő Katira.
 Két Esztendő ismét magát elmulatta,
 Kati Jantsit újra hogy meg látogatta,
 Tsak egy Éjtszakára ötet igen kérvén,
 Mindenét már mostan ő neki igérvén:
 De Jantsi, hogy eztet tőle meg értette,
 Már most kegyetlenül ötet ki nevette.

*Tomeoni Olasz Énekes-afszszonynak Di-
 tséretére. Bétsben 1791-dikben.*

Természet 's Mesterség szültek egy Remeket,
 Énekes Játéknak adtak egy Gyermekeket
 Az Afszszonyi Nemből a te Személyedben,
 Másodat keresni kell éneklésedben.
 De Testednek ékes Maga-viselése
 Még sokkal hódítóbb mint Szád éneklése,
 A tréfás Játékban szolgálhat mustrának,

Akár melly Teátrum első Leányjának,
 Láttuk 's tsudáltuk is már itt Morikellit,
 Az Ő Férje után nevet nyert Mombellit,
 Sztoratsét, a kit Béts annyira szeretett,
 'S Ferrarezét, a ki bútsút nem régen vett,
 De a Publikumnak még eddig kedvére
 Egy sem volt annyira 's tellyes tetszésére
 Mint te, ki azt színt úgy gyakran szép Szavaddal
 Bájolod, valamint ékes Ajakoddal.
 Szeretném, ha tudnád hány Szív érez érted,
 Mi rajtunk tárgyodat már hányszor el érted,
 Öröm Könyvet hányak fatsartál szeméből,
 'S hányak egy más Személyt toltál ki Szívéből.
 Ezután is mulass minket szép Szavaddal,
 'S gyönyörködtes addig ékes Ajakaddal,
 Miglen a Természet meg fogja engedni,
 'S tenéked is nem hágy változást szenvedni.

*Páris Juhász az Almájával, 's a három
 Isten-afszonyok Pallás, Júnó, Vénus.*

Pallás.

Jöjj ide szép Ifjú! hogy ha kedved veted
 Nagy Észben, azt tőlem ihol meg nyerheted,
 Add ide az Almat, azt a Tsekélységet,
 Én néked helyében adok Böltséfséget.

Páris.

Bőltsefséget? ahoz még fiatal vagyok,
 Hasznát nem vehetem, 's azért békét hagyok.
 Tartsd magadnak, ebben én részt nem vehetek,
 Mert még ifjú lévén vigadni fietek.

Júnó.

Jupiter a Férjem, nintsen seholt másom,
 Földön 's Tengeren van uralkodásom;
 Hogy ha az Almádat id ajándékozod,
 Tüftént a Koronát fejedén hordozod.

Páris.

Hát val'yon mint Király vigabb lehetnék e?
 Olly bődögül mint most val'yon élhetnék e?
 Nem hiszem; továbbis én Juliász maradok,
 A te Koronáért egy fa pénzt nem adok.

Vénus.

Bőltsefség 's Gazdagság minthogy nints kedvedre,
 Mond meg, én Szerelmem, mi lehet inyedre?
 Akarod e venni Jóakaratomat,
 Egy szives Ölelést, 's e buzgó Tsókomat?

Páris.

Egek! millyen Tsók ez, 's melly édes Szivemnek!
 Tsak te vagy egyedül, ki felelsz kedvemnek;
 Tsak ez hibázott még Szerentsémnek, hidd el,
 Te vagy nyertes, ihol az Almámat vidd el!

*A Juhásznak egy Várossal való
Beszélgetése.*

Te az alvásodat veszed puha Ágyon,
 Énnékem az enyém puha Gyepen vagyon.
 Te nézed magadat Tükör üvegekben,
 Én pedig magamat a tsendes Vizekben.
 Te sétálsz Szobádban tizfra Szőnyegeken,
 Én kint lépdegelek zöldellő Réteken.
 Te iddogálsz drága külföldi Borokból,
 Én ivásom esik tiszta Forrásokból.
 Te olly Házban lakol, melly keltt fok Költségen,
 Én szabad Ég alatt kint a Mezőségen.
 Néked tud Mesterség Tavaszt ábrázolni,
 Nékem a Természet szokta azt rajzolni.
 Te fok zabállástól betegszel gyakorta,
 Én Egészségem jobb tiednél százszorta.
 Téged Hajdú szokott pénzedért őrizni,
 Én magamat szoktam hív Ebemre bizni.
 Te merülsz álmodba vig Muzsikálásnál,
 Én el szenderedem hegyi Vizomlásnál.
 Te gyakran Énekét hallod Heréltteknek,
 Én Fülemiléknek, Rigóknak, Pintyeknek.
 Te pelyhes ágyodból szoktál kelni délben,
 Én korán szakasztom alvásomat félben.
 Te Leánykád fénylik tsupán Festékétől.
 Én Leánykám pedig Forrásnak Vizétől.

A Természetnek három Országáa.

Tsak három Országáa van a Természetnek,
Mellyekbe mindenek jól térítettethetnek,

Rólok a Tudósok imigy beszélgetnek:

Emberek 's Állatok isznak és szeretnek,

Sas, Kutya, és Bolha valamint iddogál,

Úgy szerelmesen is egymással játszdogál.

Mi tehát iddogál és szerelmeskedik,

A Jegelső Ország abból kerekedik. —

A Fák 's Füvek tesznek második Országot,

Nem találni benne már annyi jóságot,

Mert ámbátor isznak akkor, midőn esik,

De már Szerelemre egymást nem keresik.

Igy iszik a Fenyő, Bük, Tölgy a Gyertyánnal,

Káposzta, Foghagyma, Tárkony a Tsalánnal,

Igy a mi még iszik, noha nem pározik,

Az immár második Országba tartozik. —

A Kövek tsinálnak harmadik Országot,

Magokban foglalnak fok nagy drágaságot,

Semmiféle Kőnek nintsen Szomjúsága,

'S társához Szerelme vagy Hajlandósága.

A mi hát sem Italt sem Hajlandóságot

Nem esmér, az teszen harmadik Országot.

Mert a mi Szerelem 's Bor nélkül él és nő,

Az, ha bár Ember is, nem egyéb, hanem Kő.

*Az Ártatlanság.**Anyá.*

Szép Gyermekem! eddig még megőriztelek,
 Mert el átmittatni meg nem engedtelek,
 Tizenhat Esztendő szállott már vállodra,
 Magad vigyázz immár ezután magadra.
 Fuffad, amint lehet, a rozsz Legényeket,
 Ők majd megesküsznek, hogy te a Sziveket
 Nékik el rablottad, 's Ortzád melly igen szép,
 Szád és Szemed légyen Sziveket fogó lép.
 De te ne hidj nékik, mert ők hízkelkednek,
 Tsak Ártatlanságod után törekednek,
 Ha tsak egy Tsókot is enged Gyávaságod,
 Felében oda van már Ártatlanságod.

Leány.

Igaz e az, Anyám? mért ezt nem mondottad
 Immár regen, hanem titokban tartottad,
 Vallyon én tudatlan róla mit tehetek,
 Hogy ártatlan már tsak felében lehetek?
 Mert Dámon játék közt már százszor meg tsókoltt,
 Pirongatásommal egy tseppet se gondolt.
 De mond meg már, Anyám, a Legény mit téfzen,
 Midőn meg foszt tőle bennünket egészen?
 Mond meg, édes Anyám, mond meg, mert másképen
 Halgatok, ha Dámon látogatóképen

Jön hozzám, 's én velem tsak egyedül léfzen,
'S attól majd megakar fosztani egészen.

A Szerentse és Kati.

Nem rég Szerentséhez így kezdtem szólani:
'Te tsalárd, felőled tsak panaszt hallani!
Mit reggel adsz, azt már esttel viszfza veszed,
Ezzel szomorúvá hánynak Szivét teszed..
Szerentse felele: ha minden Rabjaim
Egyszersmind vólnának énnékem Fiaim,
Úgy én Szerentsének nem hívattathatnék,
Uralkodásomnak jele nem látszatnék.
'S osztán a mit egynek a minap elvettem,
Azt nem de nem ismét már máma vetettem
Egy másnak nyakába, 's mitől soványodik
Egyik, attól ismét másik vastagodik.
Eztet forról forra tsintalan Katimmal
Közlöttem, 's illettem illyen szavaimmal:
Szerentsének bizvást minden szabad legyen,
Tsak a te hiv Szived változást ne végyen.
Ő ofzfá, mint tetfzik, itten a javait,
Bóldogokká tegye tulajdon fiait,
Tsak kívülem szép kis Szád mást ne illessen,
Hanem engem tsupán Tsókjára kereffén.
Mosolyogva felelt Kati illy szavamra:
Barátom, ha egyet tekintek magamra,
Én a Szerentséhez hasonlítok nagyon,

Mivel énnékem is sok Tisztelőm vagyon.
 Valamint Szerentse színt olyan szép vagyok,
 Utánnam sokaknak színt úgy török agyok;
 Mond meg, miért tsupán Változásban legyek
 Másféle, mintsem Ő, 's hasonlót ne tegyek?

Böltsefség 's Bolondság.

Egykor Böltsefséggel szorosan tartottam,
 Sima homlokomat meg rántzositottam,
 Mindenütt egyedül mely dolgokról szólltam,
 Tsak Tudományokra figyelmetes voltam.
 De végre el úntam ezt a Böltsefséget,
 Mert ámbár általa nyertem Békefséget,
 De Leányok 's Ifjak színt úgy békét hagytak,
 'S társalkodásomra már többé nem vágytak.
 Bóldogabbnak, mondék, tett a Bolondságom,
 Úgy is vége felé liet Ifjúságom,
 Nevetés, Tántz, Játék, Tréfa, és Szerelem,
 Tik lésttek ezután szüntelen én velem.
 Legottan játszottam, tántzoltam, nevettem,
 Tréfáltam, danoltam, ittam, és szerettem,
 Mig minden Tagomban fájdalmat érzettem,
 Köszvényt és Főfájást magamnak szerzettem.
 A Játék ürejsé tette Erzfényemet,
 Bor ivása pedig rezejsé Képemet,
 Tántznál mulatságot hijába kerestem,
 Szerelmeskedéstől betegségbe estem.

Most

Most immár mind a két Aszfzonysággal tartok.
 Hol Bőltsefségbe, hol Bolondságba mártok,
 Az első már mostan az én Feleségem,
 A másik pediglen mulató Vendégem.
 Dél előtt Bőltsefség szokott vezérteni,
 Dél után Bolondság ismét serkenteni,
 'S ha a Feleségem komor kedvet okoz,
 Mulató Vendégem ismétlen helyre hoz.

Amornak éjjeli Látogatása.

Anákreonnak 3-dik Ódája.

Ejfélkor, midőn már kiki jól hortyogott,
 Hozzám jön az Ámor, 's ajtómon kopogott.
 Ki vagy, mondék, hogy most kergeted álmomat?
 Nyisd fel, mond az Ámor, meg hallod bajomat.
 Én egy Gyermekek vagyok, a ki elhibáztam
 útamát setétben, 's mostan jól meg áztam.
 Szánakodván rajta világot gyújtottam,
 'S ajtómat legottan néki megnyitottam.
 Kis barna Gyermekek vólt, ki fzemembe akadtt,
 Hátán, láttam, viseltt két galamb szárnyakat,
 'S egy Ijat és Tegzet Nyilakkal meg töltve,
 Maga pedig igen könnyen vala öltve.
 Azonnal a Tűzhöz oda állítottam,
 Mert megvallom, hogy őt nagyon sajnállottam,
 Hideg kis Ujjait Kezem közé vettem,
 Azokat mint tudtam úgy melegítettem.

Sárga szép Hajából a Vizet fatsartam,
 Hátul a Mentémmel Őtét bé takartam.
 Hogy a Hideg immár többé nem bántotta.
 Hozzám a beszédjét imigy fordította:
 Próbálljuk meg, Bátsi, ha az Idegemnek
 Eső nem ártott e? legottan Szivemnek
 Erányzott, 's a Nyilat el is botsátotta,
 Melly mint Darás fülánk azt meg is szállotta.
 Örömében ottan kezdett nevetkezni,
 Édes Gazdám, ugymond, jöszte örvendezni,
 Lám Ijam még most is Szolgálatját teszi,
 Ámbátor a Szived tőle Sebét veszi.

*Ifjaknak 's Leányoknak egy fiatal Vitéz-
 re való Sir-énekjek.*

Ifjak.

El esett egy Ifjú, mi kedves Barátunk,
 El dültt egy Vitéz, kit már soha nem látunk!
 Haldoklása közt is vágta Ellenségét,
 Mint győző dültt reá, 's osztán vette végét.

Leányok.

Tsak nem minden Leány utánna epedett,
 Tsak nem minden Férjfi reá irigykedett,
 Valóságos Márs vólt mezei Tsatában,
 Apolló pediglen otthon a Szobában.

Kar.

Mint Barátotokról meg emlékezzetek,
 Sirja körül Tzipros fákat ültessetek,

Eneket felőle tüstént szerezzetek,
Szomorú Sirhelyén Könyveket ejtsetek.

Ifjak.

Mig éltt, Kardjával fok Ellenséget le tett,
Maga Hazájáért vérzett és halált vett.

Leányok.

Kevély lován mint Márs magát úgy forgatta,
Szüleinkért 's értünk Vérét kifolyatta.

Kar.

Énekek érdeme szerént tisztellyétek,
Jámbornak 's Vitéznek ötet hirdesétek.

Ifjak.

Kőfalak és Bástyák meg nem ijjesztették,
Sőt Szívét még annál inkább gerjesztették.

Leányok.

Akkor is még szép vólt, midőn feküdt halva,
Mert tsak úgy látszatott, mintha vólna alva.

Kar.

Hintsétek meg gyászos Sirhelyét Rózsákkal,
Ültesétek bé azt Tzipros 's Mirtos fákkal,
Végtére többi közt öntsétek meg Borral,
Tegyetek illatot néki Puskaporral.
Virágos Koszorú Sirra függesztesék,
Halhatatlanok közt neve emlitesék.

Az ártatlan Menyetske.

Ó Férjem! mindenből Vétket, kérlek, ne tégy,
 Külső Szint mindenkor tekintetbe ne végy,
 Hanem Szivemre nézz. Az én Mulatságom
 Bár millyen, tsak te vagy minden Bóldogságom.
 Kintsem, mással akár mibe botsátkozom,
 Tehát tsak te rólad mindég gondolkozom. —
 Hitvesét annyira egy Férj sem strázsálja,
 Minden lépéseit úgy egy sem fzahlálja,
 Alig intek ollykor a mi Szomszédunknak,
 Már is Tűz lepi el tetejét Házunknak.
 Tuddmeg, valahányszor tréfálkodik vélem,
 Mind annyi szor, véled hogy légyek, azt vélem. —
 Látom, nem szereted, midőn nevetkezünk
 Együtt, de azt tartom, ezzel nem vétkezünk,
 Ki az, ki nevetés nélkül a Tréfáját
 El állhassa, midőn felnyitja a Száját.
 Lám a Tréfát te is gyakorta kedveled,
 'S Hitvesed azt véli, hogy tréfál te veled. —
 Hogy ha ollykor megkap 's meg nyomja Kezemet,
 'S én azt vízfza nyomom, tehát szidsz engemet;
 Ezt, Kintsem Galambom, bizvást eltűrheted,
 Különbben magadat majd meg ítelteted.
 Edes Lelkem, erről újra tudósítlak,
 Hogy én mind azt vélem, hogy téged szorítlak. —
 Erzékenységimbe fogadlak tsak téged,
 Soha mást szeretni nem fog Feleséged,

Ez okból engedd meg nékem Szomszédomat
Néki előtted is adhaszam Tsókomat.

Amor Nyilairól Julimhoz.

Ez Éjjel Ámorral találtam álmodni,
Mintha ama Kőrös fa alatt nyugodni
Láttam volna, melly olly gyakran szolgált nekünk
Árnyékával, 's vala a mi Menedékünk.
Fel fordúltt Puzdrája látzatott mellette,
Melly is a Nyilait ottan ki ejtette,
A Nyil ugyan látszott lenni mind egyféle,
De a Tollazotjok vala különbbféle.
A Gyermekek fel serkentt, 's meglátván engemet
Mond: tsudálad ugy e tarka Fegyveremet?
Én annak, Bátsikám, hogy ha hasznát venni
Akarom nyertesén, annak így kell lenni.
A fekete tollú Nyillal tsak azokat
Lövöm, kik gyűlölik emberi Társokat:
E Nyilam a tollát egy Bagolytól vette,
Mert az a Társait soha nem szerette.
Azon Embereket, kik, mi a Szerелеm
Nem értik, hanem tsak mi a Gerjedelem,
Ezen Nyilam lövi, mellyis nem egyébnek
Tollát vette, hanem a bújá Verébnek.
Sas tollással szoktam lőnni vakmerőket,
Szarkából valóval fokat fetsegőket,
Páva tollast küldöm a hivságosokba,

A Fetskéből valót szorgalmatosokba.
 Ezen Nyilam azon Szívet szokta szálni,
 Mellynek tsak egy szokott Örömet tsinálni,
 Melly hogy mindég hiv lesz magában fel tette,
 Az a maga tollát Gerlitzéből vette.
 Minden Nyilak között, mellyeket löhetek,
 Tsak ez az, a mellyet valóban szeretek — —
 Ah! mondék, ah Ámor! ezzel meg fujtottál
 Engem akkor, midőn Julimhoz gyújtottál.

A Rágalmazók

János vész és épít gazdag Kastélyokat,
 Táplál Udvarában számos Inasokat,
 Üttet mindenféle nagy Vigaságokat,
 Mint egy igen nagy úr tart több Ágyasokat.
 Mégis mindazáltal fokban azt hirdetik:
 Hogy a Hitelői már régen kergetik. —
 József fitogatja az ő Tifztségeit,
 Mint Hazája körül szerzett Érdemeit,
 'S az ő nagy Eszének bizonyos Jeleit,
 Mellyekkel meg győzte volna az Öseit.
 Mégis mindazáltal fokban azt hirdetik:
 Hogy Érdem és az Ész Őtet nem illetik. —
 Péter kevélykedik nagy Nemzetségével,
 Mindent jegyez háznál fényes Tzimerével,
 Kire kire hegykén tekint fél Szemével,
 Senki nem tehet fel, ugymond, a Vérével.

Még-

Mégis mindazáltal fokban azt hirdetik:
 Hogy nagy Urak közt is fok dőre születik. —
 György Házaságának számlálja áldását,
 Kilentz gyermekiben látja újulását,
 Bóldognak nevezi a házasodását,
 Mert meg jutalmazta tett fáradozását.
 Mégis mindazáltal fokban azt hirdetik:
 Hogy Szarvak homlokát régen ékesgetik. —
 Kati Társaságban le süti szemeit,
 Útálja a Tántznak ő minden Nemeit,
 Gyakorta forgatja istenes Könyveit,
 'S tsókolgatja buzgón Szenteknek Képeit.
 Mégis mindazáltal fokban azt hirdetik:
 Hogy még mostis gyakran fok Fattyú születik. —
 Örzsét mindúntalan Ifiak követik,
 Szemeiket reá szerelmesen vetik,
 Hogy ha távul vagyon, gyakran emlegetik,
 Ha pedig jelen van, tsókolni szeretik.
 Mégis mindazáltal fokban azt hirdetik:
 Hogy végre mint Leányt ötet el temetik. —

Tomeóniról még egyszer. Bétsben 1795.

Négy esztendő múltt már, hogy rólad szóllottam,
 'S a mit érze Szivem, bátran meg vallottam,
 Azólta szerzője gyönyörködésünknek
 Hányszor valál ismét, 's oka jó kedvünknek!
 Te vagy unalmunknak gyakran oszlatója,

El múltt vigságunknak viszfza állítója,
 Búnknak és bajunknak elfelejtetője,
 Fülünknek 's Szemünknek gyönyörködtetője.
 Ki a Teátromon téged hallott 's látott,
 Az, tudom utánnad sohajtást botsátott,
 Tsudáلكozott nem tsak Szád szép éneklésén,
 Hanem tréfás 's fürtsa magad viselésén.
 Szépséged gerjesztőbb fokkal mint azoké
 A ferdülni kezdő gyermek Leányoké,
 Kiknek, amint tudjuk, ördögi Szépségek *)
 Tsak addig állandó, míg tart gyermekségek,
 Természet 's Mesterség énekelésedet
 Vezetik, 's egyaránt szeretnek tégedet;
 Ezeknek valóban te fokkal tartozol,
 Mert, midőn énekelsz, velek barátkozol.
 Leg jobban tetfzettél kinek millyenképpen,
 Le vagy ábrázolva Szívében akképpen,
 Ennél le vagy festve mint egy Juhász leány,
 Amannál pediglen mint egy Halász-leány.
 Ollyiknál mint szökött Katona Mátkája,
 Vagy Szerelem miatt megbódult Ninája,
 Nálam Mólnár-leány képében helyt vettél,

Mi-

*) Ezt a Frantzok nevezik: Beauté du Diable,
 mert azt mondják, hogy az Ördög is szép volt,
 míg fiatal volt.

Mivel olyanképen leg inkább tetszettél. *)
 Elmeneteleddel ne szomoríts minket,
 Továbbis mint eddig múlasd füleinket,
 'S legalább bennünket addiglan el ne hagy,
 Mig éneked tetszik, 's magad is kedves vagy.

Szerelemből való Kétségben-esés.

Az szánakodásra méltó bizonyára,
 Kinek a Mátkája nem hajt panaszára,
 Ki haszontalanúl teszi Sohajtását,
 Az olyan nem veszi soha jó alvását.
 Ő fog siránkozni 's a forsát fájlalni,
 Végtére Kétségbe esni és meg halni.
 Te kegyetlen Laura, mond Pedril zokogva,
 Kegyetlen ki nézed tsupán mosolyogva
 Meg szánásra méltó nyomorútt forsomat,
 Meg fogod hallani még ma Halálomat.
 Legottan a Háznak felfut Padlására —
 'S ofztán onnan fellyül le néz az Útfára.
 Ebédhez hogy le ült Társaival nem rég,
 Búson kérdi magát: hát ugyan élek még?
 Tüftént maga előtt fekvő Kést meg kapja,

R 4

6

*) Többféle Operák közül, mellyekben Tomeóni énekelte, főképen ezek tetszettek meg: il Defertore; il Matrimonio segreto; Nina, ossia pazzapara Amore; la Piscatrice; la Pastorella nobile; la Molinara.

Ó Szerelem, ugymond, ez utolsó napja
 Életemnek, többé meg nem fogsz ejteni —
 'S a Kenyerét kezdi Késével metszeni.
 Ebéd után Kinnyát újra megfontollya,
 Ismét Halálának nemét megmásollya,
 Jobb, ugymond, Méreggel Világtól el válnom,
 Úgy flints itt a Földön többé mit tsinálnom.
 Sok derék Emberek így már meghalának —
 'S Tokai Bort hozat legottan magának.
 Erre Széket, Szeget 's Kötelet Szobába
 Bé hoz, könnyű Halál ez, ugymond magába:
 Gögösem, a Boszfzú mit tesz, megláthatja,
 'S velem, ha akarja, magát mulathatja.
 Azonnal a Szeggel a falat likasztja —
 'S a maga Portréját reá felakasztja.
 Ő ismét Halálnak más módját választja,
 'S azt véli, ki magát ágyban meg fullasztja,
 Az Pénzét kéméli 's takarékoskodik,
 Méregről 's Kötélről az nem gondoskodik.
 Erre fohajt egyyet, ásit, 's ágyba tsúfzik —
 'S ott egész reggelig jó izűt aluszik.

Egy Barátomhoz 1791-ben.

Mit tsinálsz Barátom, élsz e vagy meghóltál?
 Régen Leveleddel nálam már nem vóltál,
 Győrben fogsz e majdan ezután is lakni,
 Vagy már másutt fogod Sátorodat rakni?

Jára

Jártál e Budára, 's mit láttál ott alatt? — —
Most itt Bétsben egy Könyv nagyon olvastatik,
Mellyben a Nemzetünk úgy le irattatik
Mint pártütő, durva, hamis, háládatlan,
Ostoba, goromba, hitetlen, 's tudatlan.
Ezen gonofz Német Könyvnek neve Bábel,
Hol rágalmaztatik szörnyen Magyar Ábel
A Német Kaintól, mert hogy irta volna
Azt Magyar, az a jó Ész ellen hartzolna. — —
Mikorra adod ki Anákreonodat?
Pengeffed továbbis még Magyar Lantodat,
Meghagyod Magyarnál ő benne hiredet,
Emliteni fogja örökre nevedet.
Jere egy két napra ide fel, ha lehet,
Ki tudja, Szerentséd milyen rúgást vehet,
Ha mit keresned kell, Béts annak a helye,
Sok vigan mentt innen, ki jött búval tele.
Barátom, vénülni kezdünk mind a ketten,
Fejünk kopaszodik, mit tsinállyunk itten?
Nyugodalmas helyet keresünk magunknak,
Hol bátran szemébe nézzünk Halálunknak.
Mondhatjuk már bizvást: mink is virágoztunk,
Világ java után úntig fáradoztunk,
El múltt már a Nyarunk, a Tél majd itt terem,
Ezt pedig követi a temető Verem.
Mindazáltal addig, valamerre szakadsz,
Annyi Rózsát szakaszsz, a mennyire akadsz,

Bolond, ki hervadást enged a Rózsának,
 'S mig lehet, nem veszi hasznát illatjának,
 Az Egészségedre különös gonddal légy,
 Munka után mindig egy kis pihenést végy,
 Szüntelen melegen tartsad a Testedet,
 Másként a beteg Test elnyomja Lelkedet.

Piréneus 's a Múzsák.

Múzsák a Mezőre egykor ki sétáltak,
 De ők ottan nem fok ideig járkáltak,
 Hogy egy zápor Eső magát jelentette,
 Melly nagy megázással őket fenyegette,
 Kézel ott egy Várban tartotta lakását
 Piréneus, ki hogy Múzsák sétálását
 Megértette, tüstént hívatta magához,
 Kik tehát bé tértek ő Uraságához.
 Ő a szép Szüzeket felettébb szerette,
 Azokat Esőtől ázni nem nézhette,
 A gondos Anyáknak rettenetes vala,
 Mert fok Leány immár megromlott általa,
 Az Udvara vala hasonló hozzája,
 Bújasághoz szokott színt úgy a Szolgája;
 Leány, Afzszony, Özvegy nekik mind egy vala,
 Kiki tsak fajtalan Életet javala.
 Kilentz szép Szüzeket Kézbe keríteni,
 Valóban nem mindig lehet reményleni,
 Kihez képest egy nagy Vendégség üttetett,

'S kiki maga mellé egy Szüzet ültetett.
Ebéd után ámbár a Tántz elő került,
De minthogy újlag az idő ki derült,
A szép Szüzek bútsút akartak hát venni,
'S magok dolgaikra ismét haza menni.
De a Gazda tőlök az árát kívánta
A Vendégségének, 's Őket meg nem szánta;
Millyen Pénz nemében könnyen gondolhatni,
Szüzek ijedését nem magyarázhatni.
Mihent ez Ő nekik tudokra adatott,
Legottan előttök ajtó bé tsukatott,
Három puha Szofa volt a palotában,
Szint annyi Kanapé a másik Szobában.
Gazda Melpomenét Karjánál megkapta,
'S ámbár mint sivitott 's Kezét is harapta,
De még sem akarta többé botsátani,
Illy szép prédájától magát meg fosztani.
Thália, szerzője fok szép vig Mesének,
Részbe lett Teátrom ittas Költőjének,
Ki úgy meg ragadta mint egy Ellenséget,
Hogy ritkán nyerhetett tőle segítséget.
A gonoszok immár az Ő Szándékjokat
Véghez is akarták vinni, 's már magokat
A Munka kezdéshez szinte készítették,
Midőn a Búbájnak Múzsák hasznát vették.
Mert egyszersmind tarka Madarakká váltak,
Egy nyitott ablakon a Várból ki szálltak,

Ezt látván a Gazda Ő is utánnok keltt,
 De Szárnya nem lévén, törött Nyakkal helyt leltt.
 Ti, kik e Mesével megesmérkedtetek,
 Bclőle illy hasznos Oktatást vegyetek,
 Hogy ha nem találnek a Múzsák szeretni,
 Hasztalan fáradság űket erőltetni.

Pandora.

Itten egy szép Mesét foglaltam Versembe,
 Mellyet hol hallottam, már nem jut eszembe,
 Miként származott el, Zeus *) Tetszéséből,
 Köztünk minden Inség egy kis Szelentzéből.
 Prómétheus vala hajdani Világban
 Egy hires Fazekas nagy Görögországban,
 Ah! maradtt volna bár Mestersége mellett,
 De nem, Teremtőnek néki lenni kellett.
 Agyagból egy Leányt kezével készített,
 Mellyet minden Tagja felettébb szépített,
 Úgy hogy közel érte Vénust szépségével,
 'S meg is szerettette magát Mesterével,
 Prómétheus tüstént Jupiterhez megyen,
 Kéri nagyon űtet, hogy olyan jó legyen,
 'S az agyagos Szépét tegye eleve nek,
 De ebben tetszését nem veszi Istennek,
 A Fazekas ezen meg telik mérgével,

Laj-

*) Másként Jupiter, Isteneknek Attyok.

Lajtorját 's lámpását ragadja kezével,
Egyenesen Menybe felmász, 's mihelyt ott lett,
Világot magának egy szép Tsillagból vett.
Haza fordul ismét mérész Zsákmányjával,
Tsillagból el lopott mennyei lángjával,
Legottan próbát tesz szeretett Képével,
'S ki égeti aztat le hozott tüzével.
A Leány kezd élni 's látja Nap világát,
Nints e földön semmi, mi e bódogságát
Prométheusunknak fellyül halladhaffa,
'S örömét Világon meg szaporithaffa.
Lám Jupiter! ugymond, reád nints szükségem,
Te nálad nélkül is él immár szépségem.
Halván ezt Jupiter megharagudtt nagyon,
Boszfzút állni rajta kívánsága vagyón.
De hogy a Boszfzúját jobban el rejthesse,
Biztosabban rajta tsapását tehesse,
Magára fel vészén barátságos Képet,
'S látogatni mégyen az említett Szépet.
Néhány Isteneket el hitt még magával,
Kik útközben Őtet tartanak tréfával.
Ajándékot hoznak Prométh Mátkájának
Minnyájan, 's nevezik Őtet Pandorának.
Merkúr kedveskedik néki egy Erzfénnyel,
Vulkán mindenféle asztali Edénnyel,
Fébus a Konyhába hozott egy Tűzokot,
Iszák Bakkus egy nagy boros Pintzetokot.

Egy

Egy igen szép Könyvet kapott Minervától,
Rózsát a Szerelem Isten-afzszonyától,
Megajándékozta Júnó szép Mentével,
Jupiter egy szép kis arany Szelentzével.
Látván eztet Próméth, mingyárt észbe vette,
Hogy Jupiter nekik horgát elrejtette
Az Ajándékában, mond a Kedvesének:
Kintsem, hogy ha szeretsz, ezen Szelentzének
Hagyj békét, 's ne nyisd fel, mert Veszedelmünkre
Lészen; esküdj nekem a mi Szerelmünkre,
Hogy azt fel nem nyitod soha életedben.
Ő esküszik: ihol Hitemet kezédben
Le teszem, hogy soha látni nem kívánom,
Mi van benne, inkább halljak meg, nem bánom.
Erre egész három Nap a Szelentzének
Békét hagyott, 's nézte mint Veszedelmének,
De negyedik Napon kedve jön hozzája,
Hogy lássa kívülről milyen a Munkája.
Milyen Mester-remek! ugymond, milyen szépen
Játszik itt az Arany, 's ragyog milyenképen!
Ah! szép kis Szelentzém, rá nem szedsz engemet,
Mert Férjem kezébe le tettem hitemet.
De bár ha semmiként engem rá nem szedhetsz,
Szeretném azt tudni mégis, hogy mit fedhetsz?
Tüftént egynehányszor asztralról felveszi,
'S egynehányszor ismét azt arra le teszi.
Semmihez Ő magát nem határozhatja,

De

De végre az Ösztönt már el nem bírhatja;
Minthogy a Szobában csak magát láthatja,
Az én Férjem, ugymond, ezt meg nem tudhatja.
A Szelentzét tüstént meg nyitja mérészen,
De vágyódása melly nagy büntetést vészen!
Az átkozott Pikfis azon hevenyébe
Halál hozó Tüzet okád elejébe.
S a Tűzzel, melly Ötet emészti ott helyben,
El terjed a földön mindenféle jelben
Inség 's Nyomorúság, ugymint az Éhségben,
Véres Háborúban, 's kinos Betegségben.
'Százszor többet kaszál azolta a Halál,
A földet mint rontsa ezer módot talál,
Számptalan a nevek gyötrő Nyavalyáknak,
Nintsen, ki visellye gondját az Árváknak.
Azon Szelentzéből még több Rosz származott,
Gonoszság azolta úgy el hatalmazott,
Hogy Tsalás, Erőszak, Gyilkosság, Kevélység,
Rágalmazás, Verés, Lopás, tsak Tsekélység.
Aszfzonyi Vágyásnak ezek Gyümöltsei,
Ezekért hullanak íok Jámbor Könyvei:
Ti Menyetskék, látván e Gonoszságokat,
Jobbitsátok meg már egyszer magatokat.

**G. TELEKIEK'
ALAPÍTVÁNYA**

**M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA**

